

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

SABAH PROGRAMLARINDA KADIN ve SAĞLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA ÖZDEMİR KIRICI

GAZİANTEP
EKİM 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

SABAH PROGRAMLARINDA KADIN ve SAĞLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA ÖZDEMİR KIRICI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesut YÜCEBAŞ

GAZİANTEP
EKİM 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

SABAH PROGRAMLARINDA KADIN VE SAĞLIK
ESRA ÖZDEMİR KIRICI

Tez Savunma Tarihi: 05.09.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Dr.Öğr. Üyesi Şenay Leyla KUZU
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Mesut YÜCEBAŞ
Tez Danışmanı

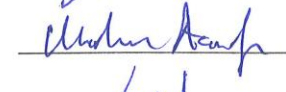
Jüri Üyeleri

Doç.Dr. Mesut YÜCEBAŞ

Doç. Dr. Muharrem AÇIKGÖZ

Dr. Öğr. Üyesi Tülay ATAY

İmzası

ÖZET

Günümüzde gerek ülkemizde, gerekse dünyada medyada kadının kullanımı ve temsili ile ilgili problemler tartışılan bir konudur. Kadınların televizyonda konumlandırılma biçimi; kültürel, toplumsal ve siyasal olarak, herhangi bir güç ve statü kazandırmaktan çok uzaktır. Bunun yanında medyada kadına hem tüketici olarak hem de tüketimde kullanılan bir nesne olarak çok fazla yer verildiği kabul edilmektedir. Bu bağlamda, günümüz toplumunda medyanın önemli bir güç olduğu düşüncesinden hareketle çalışma da, sağlık otoritesinin ve tv programlarının bir düzenleme ve disiplin aracı olarak kadın bedeni üzerinden nasıl işlediğini anlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada kadın bedeni üzerinden yürütülen politikalarla kapitalistsistemin, eril tahakküm ve tıp biliminin televizyon programları üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğine katkısı, kadın bedeninin kozmetikten, tıbbileşmeye farklı biçimlerde müdahalesi, sınırlandırılması ve konumlandırılış biçimleri irdelenmiştir. Televizyonda yayınlanan sabah programlarında işlenen kadın ve sağlık konuları üzerine nicel araştırma yöntemlerinden söylem analizi yapıldı. Araştırmadaki programlar Türkiye kanallarında sabah, kadın programları başlığı ile yayınlanan programlardan özellikle izleyici kitlesi fazla olan ve ulusal yayın kanallarında yer alanlar tercih edilmiştir. Seçilen programlar, kadın ve sağlığı bir araya getiren içerikte ve gündüz kuşağı saatinde yayınlanan programlar ile sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan programların uzman doktor konuk katılımlı olmasına dikkat edilmiştir. Türkiye’de yayın yapan gündüz kuşağı programlarından *Doktor Geldi*, *İşimiz Estetik*, *Zahide Yetiş*’le ve *Kendine İyi Bak* programlarının bazı bölümleri bir nitel araştırma yöntemi olan söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Analizler sonucunda televizyonda sabah kuşağında yayın yapan programlarda içerikleri, tıp bilimi ve profesyonelleri aracılığı ile modern kadını geleneksel yapıdan uzaklaşmadan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği nitelikte olduğu görüldü. Kadınların özgürleşmesin de kendi eksenin de dönen tuzaklar konusunda bilinçlenmesinin önemli bir yer arz etmekle birlikte bu konularda yapılacak akademik çalışmaların artmasının da katkısı olacağı aşıkardır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Sağlık, Tv Programları, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

Nowadays, representation of women and their activeness on media has been a debatable issue both in Turkey and the rest of the world. The way women take a role on TV has been far away from being beneficial for giving positive effects on cultural and political areas or influencing the status and the strength of women. More over, it is a fact that women on TV has been recognised them as a consumer which led women to be seen on TV as a part of consumerism. In this context, based on indisputable power of media, this study aims to understand how women body is being used as a tool to provide discipline by TV shows and health authorities. In this study, the way of politics that has been ran through women body, and their effects on capital system which benefits on sex inequality that has been shown by medical TV shows are considered. Concordantly, this study looks for a deeper research to answer the question of how women body is being located in cosmetic and medical sectors.

The discourse analysis which is one of the types of quantitative researches is done, focusing on morning shows on TV and their daily topics about women and health. The shows that are used are the programs that has the most viewer capacity under the tag of ‘ women shows ‘ during mornings. The number of shows on this research is restricted to ones that hosts medical experts and the ones that combines women and health in single pot. Currently running programs or their related parts such as *Doktor Geldi*, *İşimiz Estetik*, *Zahide Yetiş ile* ‘ and *Kendine İyi Bak* are analysed by discourse analysis.

As a result of these analysis, it has been seen that by those programs that mentioned above helps to increase sex inequality on modern women by using their medical experts and not being snapped from traditional way of society. It is a fact that the academic studies that focuses on women and their issues about freedom in society, helps them to increase their awareness.

Keywords: Women, Health, TV Shows, Gender

ÖNSÖZ

Farklı kültürler, dinler ve mitolojiler incelendiğinde kadın üzerinden cinsiyetçi yaklaşımların farklı örneklerine rastlanmaktadır. Kadının suçun ve kötülüğün merkezinde kabul edilmesinden başlanarak kadının dışlanması, erkeğin altında konumlandırılışı ve toplumda geri plana itilmesi yalnızca “ilkel toplum” denilen toplumlarda değil, modern toplumlarda da farklı biçimler altında kendini göstermeye devam etmektedir. Kapitalizm, tıp disiplini yardımı aracılığı ile kadının mahremiyetini de şeffaflaştırarak modern dünyada üzerinde dokunulabilir ve operasyon yapılabilir hale getirmektedir.

Günümüz kitle iletişim araçları içerisinde ayrı bir konuma sahip olan televizyon, izleme becerisi dışında farklı bir beceri gerektirmeyen ve bu nedenle de kullanıcı kitlesi geniş olan bir araçtır. Görsel ve işitsel duylara hitap eden televizyon, gerek toplumsal, gerek kültürel anlamda insanı inşa etmektedir. Yaşamın farklı yönlerini iki boyutlu olarak, kendi standartlarına göre yeniden yorumlayıp izleyiciye sunmasıyla da özel bir kitle iletişim aracı konumundadır.

Televizyon yayın türlerinden periyodik programlar zamanla izleyicinin ilgisini çekerek izleyiciyi peşinden sürüklemesi açısından değerlendirilmesi gereken program türlerindendir. Bu bağlamda son yıllarda ağırlıklı olarak yayınlanan periyodik sabah program türü, kadın programları tezin inceleme konusunu oluşturmaktadır. Kadın programlarının program içeriklerinde çeşitli alt başlıklar olmasına rağmen birçok kadın programının ortak konusunu oluşturan “sağlık” teması çalışmamızın incelenecek olan diğer bir başlığıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde toplumsal cinsiyet üzerinden kadın/kadınlığın oluşumu sürecine tarihi açıdan değerlendirilerek, dinlerde ve mitolojilerde kadının konumu araştırılmıştır. Cennetten kovulmanın sebebi olarak gösterilen kadının ilk günah ve kötülük kavramı ile ilişkisine dinler ve dolayısıyla toplum nasıl bakmaktadır ve bu bakışta kadına nasıl yaklaşmıştır, konunun devamında araştırılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde medyanın kadına yaklaşımı üzerinde durularak bu yaklaşımda televizyonun rolü araştırılmıştır. Televizyon

programlarının türleri incelenerek bu programlardan kadınlar için hazırlanan sabah programları ele alınıp, program içerikleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de ulusal kanallarda yer alan sabah kadın programları kategorize edilerek tablolaştırılmış, program içerikleri sunularak yorumlanmıştır. Program içerikleri üzerinden kadınlara yönelik sağlık alanındaki uygulamalar yorumlanarak sonuç kısmında temellendirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	..vii
GİRİŞ.....	..1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kuramları.....	5
1.2. Kapitalizm Öncesi Cinsiyet Ayrımının Oluşma Dinamikleri.....	18
1.2.1. Tarihsel Arka Planı.....	18
1.2.2. Tek Tanrılı Dinin Etkileri.....	22
1.3. Kapitalizm Ve Ataerkilliğin Uyumu.....	27
1.4. Feminizmin Doğuşu	30
1.4.1. Birinci Feminist Dalga: Liberal Feminist Kuram.....	32
1.4.2. İkinci Feminist Dalga: Marksist Radikal ve Sosyalist Feminist Kuramı.....	34
1.4.3. Üçüncü Dalga Feminizm.....	40

İKİNCİ BÖLÜM MEDYA, POPÜLER KÜLTÜR, KADIN VE SAĞLIK

2.1. Popüler Kültür ve Medya	44
2.1.1. Popüler Kültür	45
2.1.2. Popüler Kültürde Medyanın Rolü.....	50
2.2. Sağlık, Kadın, Beden ve Medya	54
2.2.1. Sağlık, Beden ve Kadın	55

2.2.2. Medya, Kadın ve Sağlık	58
2.2.3. Tıbbileştirilen Kadın Bedeni ve Medya	66
2.3. Reality Showlar, Sabah Programları, Kadın ve Toplumsal.....	70
2.3.1. Türkiye Özelinde TV Program Türleri ve Kadın.....	71
2.3.2. Türkiye’de Sabah Programları, Kadın ve Sağlık	80
2.3.2.1. Türkiye’deki Sabah Kuşağı Programlarının Tarihi	81
2.3.2.2. Türkiye’de Yayımlanan Sabah Kuşağı Programlarında Sağlık ve Kadın Söylemi	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“KADIN” ve “SAĞLIK” KONULU PROGRAMLARIN ANALİZLERİ

3.1. Araştırmanın Örnekleme.....	91
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	95
3.3. Bulgular ve Değerlendirme	97
3.3.1. 26.09.2017 Tarihli Doktor Geldi Programı Söylem Analizi	98
3.3.2. 22.11.2017 Tarihli Doktor Geldi Programı Söylem Analizi	100
3.3.3. 15.10.2017 Tarihli İşimiz Estetik Programı Söylem Analizi.....	101
3.3.4. 17.12.2017 Tarihli İşimiz Estetik Programı Söylem Analizi	103
3.3.5. 23.01.2018 Tarihli Zahide Yetiş’le Programı Söylem Analizi	104
3.3.6. 21.02.2018 Tarihli Zahide Yetiş’le Programı Söylem Analizi	106
3.3.7. 15.05.2017 Tarihli Kendine İyi Bak Programı Söylem Analizi.....	107
3.3.8. 24.12.2017 Tarihli Kendine İyi Bak Programı Söylem Analizi ...	109

SONUÇ.....	111
------------	-----

EKLER.....	117
------------	-----

A.1. Tablo 3.....	117
A.2. Tablo 4.....	119
A.3. Özgeçmiş.....	127

KAYNAKÇA.....	128
---------------	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.	91
Tablo 2.	93
Tablo 3.	117
Tablo 4.	119

GİRİŞ

Kitle iletişim araçları arasında geniş halk kitlelerine ulaşabilen ve en çok tercih edilen iletişim aracı şüphesiz televizyondur. Televizyonun okuma yazma becerisi gerektirmemesi ve kolay ulaşılabilir olmasından dolayı hemen her evde bulunabilen bir araç olmasına imkân tanımaktadır. Görsel ve işitsel duyularımıza hitap edebilmesi yaşamın her alanında işe yarar olmasına yol açmakta olan televizyonun çok daha uzak olan mesafelerin adeta evimize gelmesine ve toplum kültürünün belirlenmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca günlük yaşam içerisinde yer alan hayatların çeşitli formatlar aracılığıyla kurgulanarak izleyicisine sunulması, bireylerin ilgilerini sürekli çekmektedir.

Televizyonun bireylere çekici gelmesinden dolayı toplumsal cinsiyet özelliklerinin aktarılmasında da etkili olduğu söylenebilir. Televizyonda yayınlanan dizi, reklam vb. programlarda yer alan karakterlerin eril ve dişi kişilik özellikleri göstermesi, ataerkil ideolojiye sahip toplumların daha kolay toplumsal cinsiyet rolleri sergilemesine neden olmaktadır. Böylelikle televizyonda yer alan tüm programların içeriği fark etmeksizin toplumsal cinsiyet rollerinin yayılmasına basit bir şekilde katkı sağladığı görülmektedir.

Bu bağlamda araştırma, Türkiye’de yayınlanan kadın programlarının analizlerinin yapılması ile kadınlara yönelik olarak gösterilen toplumsal kabullerin medyada üretilişinin ortaya koymaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin medya endüstrisinde tıp disiplini işbirliği ile nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymayı ve açıklamayı amaçlamaktadır. Araştırmada şu sorulara cevap aranacaktır:

- Sabah programlarında kadın ve sağlık konusu nasıl işlenmektedir?
- Sabah programlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği nasıl yeniden üretilmektedir?
- Sabah programlarında yer alan kadın ve sağlık konusu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğindeki katkı ve rolü var mı?

Araştırmadaki programlar Türkiye kanallarında sabah, kadın programları başlığı ile yayınlanan programlardan özellikle izleyici kitlesi fazla olan ulusal yayın kanallarında yer alan programlar tercih edilmiştir. Araştırma konusu için tercih edilen programlar amaçsal örneklem tekniğiyle seçilmiştir; Seçilen programlar, kadın ve sağlığı bir araya getiren içerikte ve gündüz kuşağı saatinde yayınlanan programlar ile sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan programların uzman konuk içerikli olmasına dikkat edilerek tıbbi bilgi içeren, uyarıcı ve dikkat çekici program kuşakları araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Televizyon programları içerisinde özellikle kadın izleyici kitlesinin hedeflendiği kadın programları, son 20 yıldır gündem olan programlar arasındadır. Ulusal ve yerel hemen hemen tüm televizyon kanallarının yayın akışı içerisinde yer verdikleri kadın programlarının ortalama günde iki üç saat kadar potansiyel izleyicisi olan kadınlara yönelik içerik ürettikleri bilinmektedir. Hazırlanan bu kadın programları, sunucusuyla hatırlanmakta ve kadınlar için bir tüketim pazarı olmaktadır. Bu doğrultuda kadınlara yönelik içerikler üreten kadın programlarının konuları da kadınlar olmaktadır.

Televizyonda kadınlara yönelik hazırlanan kadın programları, son yıllardaki medya araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu doğrultuda yapılan ilk bilimsel çalışma 1987 yılında Serap Öztürk tarafından hazırlanan Televizyonda Kadınlara Yönelik Programlar: *Hanımlar Sizin İçin ve Çalışan Hanımlar Sizin İçin* Programlarının İncelenmesi isimli çalışmada Türkiye'nin ilk ulusal kanalı olan TRT'de kadınlar için hazırlanan programların analizi yapılmıştır. Özellikle şehirde yaşayan kadınlara yönelik olarak hazırlanan bu programlarda Türk toplumundaki aile yapısı ve kadının toplumdaki yeri işlenmektedir.

2000'li yıllarda potansiyel izleyicisi kadınlara yönelik olarak hazırlanan programlarının içeriğinin değişmesiyle birlikte bu alanda yapılan kadın programları çalışmalarına yönelik ilgi artmıştır. 2006 yılında Bilge Konaşoğlu tarafından 2005 ve 2006 yılları arasında İstanbul ilinin Anadolu yakasında yaşayan 350 kadının katıldığı *Kadınların Sabah ve Öğleden Sonra Kuşağı Programlarını İzleme Durumlarının Araştırılması* isimli çalışmada kadınların özellikle sabah ve öğleden sonra kuşağı programlarını düzenli olarak takip ettikleri ve bilhassa sabah Seda Sayan programını izledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların bu programı daha fazla tercih etmesinin sebebinin de çok eğlenceli bulmaları olmaktadır. Araştırmaya dahil olan kadınların yaşları ile programlardan beklentileri arasında farklılık olduğu görülmektedir.

Yapılan bu araştırmada kadınların eğitim durumları ile izledikleri programlar tercihleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Televizyonda yayınlanan kadın programları aile, çocuk bakımı, ekonomi, milli bilinç ve sağlık gibi konuları ele almaktadır. Özellikle kadın programlarında işlenen sağlık konusu, estetik ve güzellikle ilişkilendirilerek, uzman kontrolü ile birlikte bireyin sürekli takip etmesi gereken bir olgu olarak sunulmaktadır.

Sağlık, WHO'ya göre bireylerin fiziksel, mental, sosyal ve ekonomik anlamda tam bir iyi olma hali olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, bu iyi olma halinde kalmaya devam edebilecekleri unsurların neler olduğunu bilme arzusu içerisindeyler. Bu doğrultuda özellikle de geniş kitlelerin sağlıkla ilgili bilgi almasına imkân tanıyan medyanın rolü yadsınamaz.

Yayınlanan sabah programlarındaki kadın olgusu, kadın bedeninin metalaştırıldığını göstermektedir. Özellikle yayınlanan sağlık programlarındaki kadına bakış açısı, yayın hayatına girdikleri ilk dönemden itibaren kadın bedeni üzerinden hastalıkların anlatılması ve iyileştirilme yöntemleri üzerine olmaktadır. Programın formatı ve yayıncı kuruluşu ne olursa olsun bu durum kadın bedeni üzerinden yansıtılmaktadır.

Ülkemizde izleyici hedef kitlesi sadece kadınlara yönelik olarak yapılan çok sayıda program bulunmaktadır. Bu programlar, kadın sağlığı, kadın yaşamı, ev hayatı, evlilik programları gibi çeşitlilik göstermektedir. Özellikle sağlık içeriği yapan kadın programlarında dünya genelinde aynı format ve içerikte olup hastalıkların kadın bedeni üzerinden aktarıldığı ve kadın bedeninin değersizleştirildiği üzerine inşa edildiği düşünülmektedir. Çalışmamızda da Türkiye'de yayın yapan sabah programlarından *Doktor Geldi*, *İşimiz Estetik*, *Zahide Yetiş*'le ve *Kendine İyi Bak* programlarının söylem analizi yapılarak kadın ve sağlık kavramlarının kültürel olarak nasıl işlendiği gösterilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklılığı, tarihsel ve ideolojik bakış açısı ile değerlendirilmekte ve sunulmaktadır. Toplumsal cinsiyetin bireylerin yaşamlarında kapitalizm ile birlikte giderek önem kazandığı ve kadın erkek arasındaki biyolojik farklılığın yanı sıra herhangi bir farklılık olmadığı, bunun sosyal öğrenme temelli bir durum olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda feminizm kavramının ortaya çıkışı irdelenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde

ataerkil yapının karşısında bir güç olarak duran ve kadınların ezilen bir konumdan daha güçlü bir konuma ulaşmasına imkân tanıyan felsefi bir bakış açısının önem kazandığına vurgu yapılmaktadır. Feminizmin kronolojik sırayla değerlendirildiğinde öncelikle liberal bir temelinin olduğu daha sonra radikal ve sosyalist çevrelerden etkilendiği son olarak da daha evrensel kuralları olan ve tüm kadınları ilgilendiren bir bakış açısı kazandığı ileri sürülmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kadın ve sağlık konusunun popüler kültür ürünü olarak medyada sunulması üzerine odaklanılmaktadır. Bu bölümde popüler kültür ürünlerinin medyada nasıl işlendiği ve daha sonra halkın bundan nasıl etkilendiği, popüler kültür ürünlerinin toplumsal işlevleri bağlamında ele alınmaktadır. Özellikle sağlık ve kadın konularının medya üzerinde nasıl işlendiği konusu toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilmektedir. Sağlık içerikli kadın programlarında kadın bedeninin metalaştırıldığı ve mevcut sağlık problemlerinin kadın bedeni üzerinden aktarıldığı yayınlanan tüm sağlık programlarında görülmektedir.

Çalışmanın asıl konusunu oluşturan üçüncü bölümde, Türkiye’de yayın yapan sabah programlarının kadın ve sağlık kavramlarına kültürel perspektifte ne düzeyde bakabildiği konusu, ilgili yerli alan yazınında çok fazla yer verilmediğinden üzerinde daha çok durulması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir. Araştırmaya konu olan sabah programlarının içeriği söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve kadının bedeni üzerinden, tıp disiplini ve medya işbirliği ile toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliğin devam ettirildiği gibi tüketim nesnesine dönüştürüldüğü yansıtan sonuçlara ulaşılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET

Bu bölümde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramının oluşum ve gelişim sürecinde toplum, kültür ve inanç sistemlerinden etkilenip etkilenmediğini saptamak için gerek kuramsal gerekse uygulamaya yönelik çalışmalar üzerinden tartışılacaktır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavram ve kapsam açısından analizi, kadının sosyal yaşam üzerinden algılanması ve dünyamızdaki kadın/kadınlık kavramlarının temellendirilmesi açısından önemlidir. Ayrıca insan hak ve hürriyetleri bağlamında kadın/kadınlık olgusuna vurgu yapmak, politika üretme noktasında da yol gösterici olacaktır.

1.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kuramları

Sosyal yaşam, kurallar ve paylaşım sistematığına bağlı biçimde işleyen beşerî bir organizasyondur. İlk inşa edilen toplumdaki günümüz toplumuna kadar geçen süreçte toplumsal üretim – tüketim şekillerindeki değişim ve bilimsel gelişmelerin eşliğinde kadının ve erkeğin toplumsal statüsündeki rolü, yeri ve toplumun beklentileri de değişim göstermiştir. Bu bağlamda ilk ana tartışma konumuz cinsiyetin kökeni ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet kimliklerinin cinsiyet temelinde oluştuğunu iddia eden görüşler cinsiyeti biyolojik temele dayandırırken, diğer bir görüş ise toplumsallaşmanın sonucu olarak toplumsal kökenlere dayandırmaktadır.

Biyolojik cinsiyetçi yaklaşım temelinde cinsiyet, biyolojik bir olgu olarak kabul edilir. Ve Sezen Ayan (2014)'nın belirttiği gibi cinsiyet olgusu, vücut bütünlüğünü meydana getiren hücreler ve bu hücreler arasındaki kimyasal, fiziksel, biyolojik ve fizyolojik etkileşim, değişim ve dönüşümler olarak tanımlanmaktadır.

Bilinen gerçekliğiyle beden cinsiyeti, yumurtanın sperm ile döllenmesinden itibaren oluşmaktadır. Bir diğer deyişle bireylerin doğuştan getirdiği ve fizyolojik problemlere dayalı tıbbi müdahaleler haricinde değiştirilemeyen ve anne karnında şekillenen bir süreç olarak kabul edilebilir (Ayan, 2014: 147-156).

Toplumsal değişkenlerle kadın dış çevre ile iletişime geçtiğinde ise bedensel cinsiyet imgesinin oluşturduğu kalıp yargılarla belirlenmiş mesleklere ve davranışlara yönlendirilmekte ve böylelikle dış çevrede sınırlı roller üstlenmekte ayrıca üretime dahil olsa da ev işlerine yönelik sorumlulukları devam etmektedir. Toplumsal cinsiyetin belirlediği kalıp yargılarıyla kadın üzerinden ataerkil toplum yapısı şekillenmektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımına göre belirlenmiş kadın erkek farklılıkları ile belli iş ve mesleklere kadınlar kabul edilmez; kadının edilgen davranış örüntüsü devam ettiği için iş hayatında devamlılığı sorgulanarak yükselme imkânları verilmez, ekonomik kriz gibi durumlarda kadın istihdamındaki hareketlilik, erkek istihdamına göre daha hızlı yaşanır.

Tüm bu sosyolojik bulgularda bir sorunsal meydana getirmektedir. Hem siyasal hem ekonomik alanda hatta aile birimi de dahil olmak üzere tüm toplumsal ve yönetsel kurumlarda iktidarın ve erkin erkek odaklı olmasının (ataerkil/patriarka) nasıl oluştuğu, sabit mi yoksa değişken mi olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunsal diğer toplumsal cinsiyet kuramlarına da açıklık getirdikten sonra, sonraki başlıkta değerlendirilecektir.

Toplumsal cinsiyet (gender) erkeklik ile kadınlık olgusunun, toplumsal eşişsizliği sorunsalı ile ilgilenerek, kadınlık ve erkekliği sosyal yaşam, toplum, kültür gibi kavramlar ile ilintilendirilir. Bu yönüyle toplumsal cinsiyet, kültürel bedenin bir karşılığı olabilir.

Erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkları yaratan onların doğuştan gelen doğal özellikleri mi yoksa içine doğdukları toplumların öğretileri ve beklentileri ile mi şekillenir? Meslek seğiminden, sokağa çıkma saatine kadar ayar veren, nasıl davranması gerektiğini, özel ve kamusal alanlarda nelerden sorumlu olduğu ya da kadını uysal, korunaklı, zayıf, kırılğan yapan, cinsiyetleri belirleyen genlerin içine mi kodlanmıştır? Bu sorular cinsiyet kaynaklı eşişsizlik durumunun biyolojik temellere mi yoksa sosyal öğretiler temellerine mi dayandırıldığını sorgulamaktadır. Eğer cinsiyet kaynaklı eşişsizlik durumunun biyolojik temellere dayanıyorsa değiştirilemez olduğu eğer sosyal öğretiler temellerine dayanıyorsa değiştirilebilir olduğu düşünölmektedir. Eğer ki sosyal öğretiler temelli ise toplumu meydana getiren iki cinsten biri olan ve ikincilleştirilen, ezilen kadın için yaşam alanının daha genişletilmesi anlamını taşımaktadır ki yüzyıllardır süre gelen erkek egemenliğinin

kadın üzerindeki yıkıcılığına, buradan hareket ve güç kazanarak son bulabilir (Erdoğan, 2008: 73). Kadının patriyarkadan beslenen sosyal öğretilerinden uzaklaşıp bir birey olarak güç kazanması erkek iktidarının giderek değer kaybetmesine yol açabileceği ve bu durumun toplum içerisinde önemli değişiklikler yapılabileceğini düşündürmektedir.

Erkek iktidarının inşası, kadınlık ve kadın bedeni üzerinden kurgulanmakta ve kadınlığın varlığı ile beslenmekte ve şekillenmektedir. Kültürel öğretiler ile aile içinde ve toplumun diğer kurumları iş birliğiyle tekrar tekrar üretilerek gelecek nesillere aktarılmaya devam etmektedir. Henüz dünyaya yeni gelmiş bir bebeğin biyolojik olarak kız ve erkek üreme organları ve bu organlara bağlı salgılanan hormonlar dışın da birbirinden çokta farklı kılan bir ayrım söz konusu değilken, içine doğulan toplum ve öğretileri ile kadınlık ve erkeklik olgusu insan bedeni üzerinde hayat bulup şekillenir: Kadınlık; pasif, güçsüz, itaatkâr, kırılğan, zayıf olmayı erkeklik ise gücü, yönetimi, yıkıcılığı, akıl gücünü, baskın olmayı ifade eder.

Toplumsal kurumların kadın bedeni üzerinde tahakkümü ve öğretileri sonucunda kadınlar dünyanın varoluşundan beri güçsüzlüğünü ve korunma ihtiyaçlarının yaradılışlarından ve değişmez olduğuna inandırılmışlardır. Ancak ilk ilkel topluluklarda durumun kadınlara inandırıldığı gibi olmadığını antropologların yaptığı araştırmalarda gerçekliğin aksi yönünde olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde Bilgin (2016) tarafından yapılan araştırmada geleneksel ve modern toplumlardaki kadın ve erkeklerin davranış biçimlerinin antropolojik açıdan farklı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Antropolog Lewis Henry Morgan' nın yaptığı çalışmalarda günümüz modern toplumda şekillenen erkeklik ve kadınlık olgusunun yerleşik hayata geçilmeden önceki yabanıllık döneminde farklı olduğu ve tüm toplumların ilerlemesinin aynı süreçlerden geçtiği sonucuna ulaşmıştır.

Antropoloji, kadın problemleri ile güçlü bir ilişki içerisinde. Doğru biçimde anlaşılan ve yorumlanan antropolojik bulgular, kadınlar hakkında öne sürülen birçok miti ve önyargıyı yok ederek kurtuluş hareketi için bir yol açılması sağlanabilir. (Reed, 1985: 8)

Günümüzden yaklaşık 10.000 yıl öncesi yaşamlarını sürdüren insan toplumlarının inceleyen antropologlar, sınıfsız ve tam eşitliğin olduğu ve cinsiyetler arası iş bölümünün henüz şekillenmediği bir toplum varlığına işaret etmektedirler.

İnsan kabilelerinde uygarlık döneminden önce bir barbarlık döneminin geçirilmiş olması gibi, barbarlık döneminden önce de bir yabanıllık dönemi geçirildiğini ileri sürebilecek durumdayız. İnsan soyunun tarihi, dünyanın her yerinde kökeni, yaşam-deneyimleri, ilerlemesinin yönü bakımından bir ve aynı olmuştur (Morgan,1994: s.22).

Mülk edinmenin ve biriktirme yönünde herhangi bir eylemin olmadığı sadece fizyolojik ihtiyaçların giderildiği topluma ait tüm bireylerin toplum için aynı derece önemli olduğu bir topluluk yaşantısının değişen iklim koşulları nedeniyle yerleşik hayata geçilmesi ve toprağın işlenmeye başlanması ile birlikte sosyal yaşam biçiminin yeniden şekillenmesi söz konusu olmuştur..

Yiyecek üretimi alanında mutlak bir denetim kurabilmiş tek canlı türünün insan olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda başlangıçta diğer canlılardan hiçbir farkı olmayan insanın mülk edinmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır. Yabanılık döneminde görülmeyen mülkiyet kavramı, insanın kendi varoluşunu sürdürmek için gerek duyduğu şeylerin tortusu ve birikimi olan mülkiyet sahibi olma tutkusu, uygarlaşmış kavimlerde insan düşüncesine etkisi bakımından başat duruma gelmeye başlamıştır (Morgan, 1994: s.78).

İnsanlığın avcı-toplayıcılık ile yaşamını sürdürdüğü ilkel dönemlerden günümüze uygarlık düzeyine ulaştığı döneme doğru kadının toplumsal konumu açısından değerlendirilmiştir. Ortadoğu da patriyakanın gelişmeye başlaması ile birlikte başkalarının emeğine ve kaynaklarına el koyan erkelerin varlığı hayat bulmaya başladı. Daha önce cinsiyetler arası özgürlükçü olan topluluklar kral-rahip yönetimi ile yeryüzünün kontrolünü ele aldılar. Devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte tarladan elde edilen ürünler üzerinden vergi usulü ile bir grup seçkinleri ayakta tutmaya ve güçlenmelerine yaradı. Devlet sistemi ile birlikte asker ve silah önemli bir tutmaya başladı. Ancak bu gelişmeler arasında kadının rolünde ve toplumsal statüsünde sürekli bir düşüş yaşadı. Anlaşılan o ki belki de tarihteki ilk kadınlar olmuştur. Yeni şekillenen toplumda cinsiyetler arası iş bölümü ile insanlar arası sınıflar oluşmuştur. Artık sınıfsız ve eşit olan bir toplum yapısı, yerini belirli bir sınıfın güçlü olduğu ve sadece erkeklerin söz hakkı olduğu bir topluma bırakmak zorunda kalmıştır. Yeni şekillenen tarım toplumu; evlilik ve akrabalık ilişkileri temelinde örgütlenerek, tarımın gelişmesi, tarıma ayrılan toprakların artması ve üretim sürecinin başlamasıyla birlikte toplumda sınıfsal tabakalaşmayı beraberinde getirmiştir.’e göre;

Onlar komünal toplumlarında başka kadınlar ve erkeklerle tüm topluluğun yararı için birlikte çalışıyorlar ve emeklerinin ürününden eşit bir temelde paylarını alıyorlardı. Gelenekleriyle uyumlu bir biçimde de, cinsel yaşamlarının gidişini kendileri belirliyorlardı. Eski zamanlardaki kadınlar himaye altına alınacak, tehdit edilecek, yönlendirilecek "eşyalar" değildiler. Birer üretici ve dünyaya getirici olarak, kadınlar, anaerki bir toplumda kabullenilmiş önderlerdir ve erkeklerden de büyük saygı görürlerdi. Ne var ki bu gerçekler geçen yüzyılda öncü antropologlarca ilk kez gün ışığına çıkarıldığında, toplumsal

örgütlenmenin en eski biçimlerinin bu kavratılışı, statükonun bekçiliğini yapanları incitip dehşete düşürdü bugün de bu hâlâ böyledir. (Reed, 1985: 9).

Mülk edinmenin olmadığı ve biriktirme yönünde eylemlerden uzak sadece doğada hazır olanın tüketildiği, toplum içinde yer alan tüm bireylerin aynı derecede önemli olduğu bir topluluk yaşantısının; değişen iklim koşulları nedeniyle yerleşik hayata geçilmesi ve toprağın işlenmeye başlanması ile birlikte sosyal yaşam biçiminin yeniden şekillenmesi söz konusu olmuştur.

“Uygarlığın beşiği diye adlandırılan Ortadoğu'da başlamak üzere yeni toplumsal güçler ortaya çıktı ve bunlar kollektivist ilişkileri dağıtıp ortadan kaldırarak özel mülkiyete, aileye ve devlete dayalı tamamen yeni bir sistem kurdular. Üretilen zenginlikteki aslan payı, çalışan insanların büyük çoğunluğuna hükmeden ve onları sömüren ayrıcalıklı bir azınlığa gidiyordu. Eski köy babalarından, tapınaklarda ve saraylarda oturan ve genel olarak tüm nüfusu yöneten rahip-krallar, soylular, savaş ağaları ve bunların maiyetleri oluştu. Tarım krallıkları ile başlayan ve Yunan ve Roma uygarlıkları ile gelişen baskıcı devlet gücü varlıklı sınıfın çalışan kitleler üzerindeki bu yönetimini süreklileştirdi ve meşrulaştırdı. Bu süreç anaerkinin olduğu kadar kardeş erkinin ya da "erkeklerin" kardeşliğinin de yıkılmasıydı. Özel mülkiyetle ilgili yasaları sistemleştiren Romalı hukukçular aynı zamanda "Patriapotestas", yani bütün güç babanın ilkesini de formüle ettiler (Reed, 1985: 67).

Dünya ilerleme ve gelişme ile yol alırken kadınlar bu gelişmelerden daha çok güç ve statü kaybederek nasıplandılar. Kadınların yaratılışlarından değil de yerleşik hayatın ve biriktirme eylemi üzerinden kapitalistsistemin nasıl doğduğu ve değişen toplumsal yaşam biçimlerinin bu yeni oluşan sistemde kadın bedeni üzerinden nasıl hayat ve güç bulunduğu anlaşılmaktadır. Biriktirme ve mülk edinme ayrıcalığı sadece erkeğe tanınan bir hak olarak toplumların yapısında temellenirken, mülkiyet hakkı bireysel olarak aile reisi olan babaya ait olup edinilen mülk babadan oğula aktarıldı. Sadece mülkün yönetimi değil aile içerisindeki dişi üyeler ise evlenene kadar baba tarafından bakılıyor ancak evlendikten sonra tüm sorumlulukları toprağın mülkiyet hakkı nasıl babaya geçiyorsa bu noktada evlenen kadının bakım ve kadın üzerinde sahiplik söz hakkı da kocaya geçiyordu. Birbirleriyle kan bağı olmasa da toplumsal sahiplik metaları erkekler arası aktarımla kontrol ve denetim altında tutulmaktadır. Erkeğin kontrolüne bırakılan mülk ve aile içindeki kadın üzerindeki söz hakkı akli bir üstünlükten kaynaklı olmayan tamamen ekonomik kaynaklı nedenlerden dolayı olmuştur. Kadın özgürlüğünü, eşitliğini kaybetmiş, erkeğin egemenliği üzerinden inşa edilen yeni bir yaşamın içinde görünmeden varlığını sürdürmeye çalışmak zorunda bırakılmıştır. Yine Antik Yunan dünyası, bir taraftan tüm erkek yurttaşların siyasal hayata katılımını sağlayan aktif bir demokratik yönetimi, diğer taraftan

kadınların hiçbir siyasal hakkının bulunmadığı, kadının itibarını azaltan ve kölelik gibi insanın bireysel-toplumsal haklarıyla bağdaştırılamayacak demokrasi sistemini kendi içinde oluşturmuştur. Bu gelişen süreçten sonra tarih kadını yazmayacak, kadın için zulmün, aşağılanmanın ikincilleştirilmenin çağı başlamıştır. Erkekler, kadınlara eksik, zayıf ve korunmaları gerektiğine inandırıp onları mülkleri gibi alıp satmaya ve dünyanın oluşumundan beride durumun hep böyle olduğuna inanmalarına yönelik çabaladılar. Bu gelişmelerle birlikte kadının iktisadi özgürlüğü elinden alındığı gibi toplumda üstleneceği rol belirlendi. Bundan sonra kadın evinde kocasının soyunu sürecek çocuklar doğurup onlara bakmakla yükümlü olacaktı.

Var olan yeni toplum köleci ve feodal bir yapı üzerinden erkek hegemonyası daha korunaklı hale gelmiştir. Artık erkek egemenliğinin inşa edildiği yeni bir toplum yapısı yani ataerkillik sistemi tüm toplum yapısına entegre edilerek şekillendirilmiş ve günümüze kadar gelişen yeni süreçte tekrar tekrar üretilerek karşımıza çıkmıştır ve çıkmaya devam etmektedir. Kısaca antropoloji bilimi söylenilen ve yaşanılanın aksine cinsel eşitsizliğin sorumlusu doğa değil dönüşen üretim biçimi nedeniyle oluşan sınıflı toplumdur. Bu toplumsal değişim ve dönüşümler kadının sosyal alanda alt bir cins olarak algılanmasına, özgürlüğünün ve haklarının ataerkilli toplum düzeninin bekası için patriarkanın himayesine bırakılmasına sebep olmuş ve süre gelen zaman da kadının rolleri bu ataerkilli baskıcı tutum etkisiyle verilmiştir (Bora, 2016: 50).

Kadınlara öğretilen ve dayatılan yeni yaşam biçimi, değişen toplum düzeninin beklentisi yönünde doğan ve doğacak olan bireylerin şekillendirilmesinde erkek egemenliği kontrolü ile aktif olarak görevlendirilmiştir. Böylece her yeni doğan çocuğun doğduğu toplumun dini, siyasi, gelenek ve göreneklerinin belirlediği şekillerde topluma aile içerisinde öğretim süreci doğrultusunda daha çocukken aşılırken hangi renk giyileceği, hangi saatte sokakta olacağı, nasıl davranacağı yani nasıl kadın ve erkek olacakları sosyalleşme süreci içerisinde aile içerisinde bireye işlenmektedir. Erkek ailesine bakan, cesur, atılgan, yürekli ve namusunu korur gibi öğretiler ile büyütülürken kadın çok konuşmaması, itaat etmesi, evinde çocuğuna bakması ve yemek yapması olarak görev tanımları yanında kişilik özelliklerine kadar belirlenmektedir. Kadın aile içinde evin düzenini sağlamak, eşini ve çocuklarını doyurmak ve onları sevmekle yükümlüyken erkeğin rolü duygusal ihtiyaçlarından ziyade ekonomik ihtiyaçları karşılamak üzere tanımlanmıştır (Bora, 2016: 38).

Kadın ve erkek arasındaki belirgin sosyal roller, belirli bir tarihsel sürecin ve politik düşüncenin üzerine inşa edilmektedir. Bu doğrultuda kadınların erkek egemenliğinde yaşaması, patriyaka ve kapitalizm düşüncesinden etkilendiği söylenebilir. Nitekim Butler (1999: 28)’e göre de patriyakanın kadın bedeni üzerinde egemen olması kapitalizmin bir sonucu olduğu görülmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki sosyal rollerin insanlık tarihinden beri var olan bir gerçeklik olduğu düşünülmektedir (Bora, 2016: 58). Ancak toplumsal cinsiyet kavramı ve dinamiklerinin insanın yaradılış hikâyesi ile beraber var olmasına karşın, kavramın fiziksel kadın- erkek ayrımının dışında, sosyolojinin bir konusu olarak ele alınması ise sonraki zamanlarda özellikle feminist kuramlarla beraber gelişim göstermeye başladığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda Aksu (2005: s.37)’ya göre ilk toplumsal Cinsiyet (gender) kavramı konusundaki kapsamlı çalışmaya, 1968 tarihli ‘Sex and Gender’ adlı kitabında Amerikalı psikiyatrist ve psikanalist Robert Solter tarafından toplumsal cinsiyet kavramının ilk kez kadınlık ve erkeklik durumlarını ayırmak için kullanılmasıyla başlanmıştır. Aynı şekilde Ann Oakley’in 1972 yılında yazmış olduğu ‘Sex, Gender and Society’ adlı kitabında kişilik – cinsiyet ve zekâ – cinsiyet arasındaki ilişkinin tartışılması toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkeklere hangi yollarla ve nasıl öğretildiği açıklanmaktadır.

Oakley (1972)’in toplumsal cinsiyet konusundaki öğreticiliği toplumsal cinsiyet konusundaki diğer çalışmalara da öncülük ettiği düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet konusundaki diğer yaklaşımlara biyolojik cinsiyet ve kültürel düşüncelerin de ilave edilmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet kavramı bir birikimin sonucu olarak şekillenmiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan bir başka çalışmada da Simone de Beauvoir (1949)’in toplumsallaşma sürecinde kadınlığın nasıl oluşturulduğu, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin gerekçeleri, eşitsizliğin tarihsel altyapısı incelendiğinde biyolojik olarak birkaç organ farklılığı dışında kadın ve erkek arasında herhangi bir farklılık olmadığı vurgulanmaktadır. Öyle ki Beauvoir (1949)’e göre kadınlık ve erkekliğin belli bir biyolojik temel üzerine inşa edildiği ve bunun değiştirilemeyeceği, ancak cinsiyetin sadece bu olmadığı ve cinsiyetin aslında biyolojik temel üzerine kurulan toplumsal bağlamdaki değişen bir örüntü olduğu düşünülmektedir (Akt. Aksu, 2005: s.37).

Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan bir başka çalışmada da Butler (2014: s.50-51), toplumsal cinsiyetin, cinsiyete sunulan farklı düşünceler olarak tanımlanmasına imkân tanıyan farklılıkların cinsiyetin öznesinin tartışılmasına dönüştürüldüğünü ve toplumsal cinsiyetin sadece kadın ve erkek cinsiyetleri üzerinden sınırlandırılmayacağını ileri sürmektedir. Öyle ki toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramı arasında birbirine benzeyen bir ilişki olduğu ancak toplumsal cinsiyetin cinsiyeti kısıtladığı ve sınırlandırıldığı düşünülmektedir.

Butler (2014: s.52)' a göre cinsiyetin değişmezliğine itiraz edilirse cinsiyet yapısının toplumsal cinsiyet inşası olduğu hatta başından beri cinsiyetin aslında toplumsal cinsiyet olduğu düşünülebilir. Nitekim ilerleyen bölümlerde feminist kuramların gelişen dalgalar boyutunda tarihsel akışkanlıkta tartışılırken her dalga bir başka eksikliği kapatma üzerinden yürütülür.

Mesele bu değil. İnsan kadın gibi giyinmiş bir erkek veya erkek gibi giyinmiş bir kadın gördüğünü düşünüyorsa, bu algılardaki ikinci terimi toplumsal cinsiyet "gerçekliği" olarak görüyordur, yani, benzetmeyle devreye giren toplumsal cinsiyetin "gerçeklikten" yoksun olduğu, yanılsamalı bir görünüm teşkil ettiği düşünülür. Görünürdeki bir gerçekliğin bir gerçek dışıyla eşleştiği bu tür algılarda neyin gerçek olduğunu bildiğimizi düşünürüz ve toplumsal cinsiyetin ikincil görünümünü salt yapıntı, oyun, aldatma ve yanılsama addederiz. Peki algıyı bu şekilde kuran o "toplumsal cinsiyet gerçekliği" hissi nedir? Muhtemelen kişinin anatomisinin ne olduğunu bildiğimizi zannediyoruzdur (oysa bazen aslında bilmeyiz, nitekim anatomik betimleme düzeyinde mevcut olan çeşitliliği takdir etmediğimiz kesin). Veya bu bilgiyi kişinin giydiği kıyafetlerden ya da kıyafetleri nasıl giydiğinden çıkarmıyoruzdur (Butler, 1999: 28).

Butler (2014: s. 190), kadın ve erkek toplumsal cinsiyetinden herhangi birine dahil edilemeyen bireylerin, insanı alanın dışında durarak tiksiniç olanın alanını oluşturduğunu belirtmektedir. İnsanın da bu alanın tam karşısında yer aldığı üzerinde durmaktadır. Bu noktadan hareketle yani cinsiyeti ikiyle sınırlandırılarak başka azınlıkların (gay, lezbiyen vb.) yeteri kadar temsil edilmediğini ve bu mücadelede savunmanın eksik kaldığı, konusuna dikkat çekmekte Feminist yaklaşımları eleştirmektedir. Toplumsal cinsiyet, verili bir cinsiyetin üzerine kültürün anlam işlemesi olarak anlaşılmamalıdır. Toplumsal cinsiyet aynı zamanda cinsiyetleri tesis eden üretim mekanizmasının ta kendisini belirtmelidir (Butler, 2014: s.52)

Bu doğrultuda toplumsal cinsiyetin kültüre atıf yapan yönü bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içerir. Çünkü kültürün kadını ve erkeği tanımlayan (toplumsal cinsiyet), kadın ve erkek bedenlerinin sahip olduğu niteliklere ilişkin gözlemlerden ayrı değildir. Benzer şekilde biyoloji ile ilişkilendirilen toplumsal cinsiyet algısının

karşısında duran Connell (2016: 116-117), kadın ve erkek arasında doğuştan gelen mizaç ve yetenek farklılıkları bulunsa dahi bunları büyük toplumsal kurumların temeli olmadıklarını, bu farklılıkların tür özellikleri olarak onu öteki türden ayıran ve insan toplumunun ortaya çıkmasını sağlayan evrimsel sıçramayı oluşturduklarını ileri sürmektedir. Connell (2016)'ya göre toplumların, kendilerini ve üyelerini yeniden üretmek ve bu yüzden de yeni insanlar üreten cinsel ve toplumsal ilişkileri barındırıp ayakta tutmak zorunda olduğu görülmektedir. Bu nedenle toplumların kendilerini cinsiyetin biyolojik olgularıyla bağdaştırması gerekmektedir. Toplumların zorunluluk olarak belirlediği bu durumun göz ardı edilemeyeceği bilinirken belirlenen ülke o politikaların ve gerekli toplumsal yapının bu biyolojik olgu üzerine inşa edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Nitekim toplumsal cinsiyeti açıklamaya çalışan birçok kuramın da bu şekilde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Toplumsal cinsiyetin gelişimine ilişkin olarak getirilen ilk kuramsal açıklamalardan birisi olan Freud'un psikanalistik kuramı da hala sosyal bilimciler tarafından kabul görmektedir. Freud (1975) tarafından oluşturulan bu kuram, daha önce bireylerin yaşadıkları problemlerin bilinç düzeyinde görüldüğü düşüncesinin dışına çıkıp bireylerin bilinç dışı özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Öyle ki bilinç dışı özelliklerin bireylerin yaşamlarında doyuramadığı temel haz ihtiyaçları olduğu ve toplum içerisinde gösterdiğinde çeşitli problemler yaşayabileceği düşünülen özelliklerin tamamı olduğu söylenebilir. Freud (1975)'un oluşturmuş olduğu bu kuramda bireylerin biriken psişik enerjilerinin kontrol edilememesi durumunda yaşamlarında problemler yaşayabileceği ve bu problemlerin biyolojik ve içgüdüsel dürtülerle gösterilebileceği belirtilmektedir. Özellikle cinsiyetler arasındaki farklılığın sadece cinsel organların farklı olmasıyla belirtmesi de yaşanabilecek problemleri açıklarken toplumsal cinsiyet özelliklerine dikkat edilmediğini göstermektedir.

Freud'un kuramında bireyin yaşamış olduğu dönemlerin etkisiyle erkek çocuklarının ve erkeklerin birincil kişiler, kadınların ise ikincil kişiler olarak algılandıklarını belirtilmektedir. Bunun temel sebeplerinden biri erkek cinsel organıdır ama bu organın kendisi değil simgesel temsili olan fallustur (Lacan, 1994: s.56). Lacan (1994: s.23)'e göre fallus, erkek cinsel organının bir iktidar ve arzu simgesi olduğu kabul edilmektedir. Freud tarafından oluşturulan Psikanaliz kuramına yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışan Lacan (1994)'a göre erkeklerin kendilerini toplumsal yapı içerisinde iktidar olarak görmelerinin cinsel organları ile ilişkili

olduğu konusu, bilinçdışı özelliklerindeki özne algısına yönelik bir düşünce olduğu düşünülmektedir. Özellikle öznenin varlığı, bireylerin kendilerini daha güçlü hissetmelerine imkan sağladığını göstermektedir. Bu doğrultuda bireylerin kişilik özelliklerinin bilinçdışı durumlarına bağlı olduğu düşüncesini savunan Freud (1975)'un cinsiyet kavramını toplumsal bakış açısıyla yoğurduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin gelişimine ilişkin olarak geliştirilen kuramsal yaklaşımlardan bir diğeri de Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramıdır. Sosyal Öğrenme Kuramının öncüsü olan Bandura, sosyal öğrenme kuramında insanların en iyi biçimde başkalarının davranışlarını gözlemleme ve taklit etme yoluyla öğrendiklerini savunmaktadır (Bayraklı, 2007: s.200). Sosyal öğrenme kuramının öğretilerine göre bireyler, sosyal çevreden kendileri için uygun olan davranış örüntülerini seçmektedirler. Bu sosyal öğrenme örüntüleri, toplumdaki mevcut algı ve hiyerarşiyi ortaya koyması açısından oldukça etkilidir. Erkekler ilk cinsiyet farklılıklarından itibaren yetişkin erkekleri taklit ederek ilgi alanlarını oluştururken aynı şekilde kızlarda çevrelerindeki kadınları gözlemleyerek benzer davranış modelleri geliştirmektedirler (Bandura, 2001: s. 4)

Toplumsal cinsiyetin gelişimine ilişkin olarak geliştirilen kuramsal yaklaşımlardan bir diğeri de bilişsel gelişim kuramıdır. Bu kuramın temel sayılması, insanların bilişsel tutarlılığa ihtiyaçları olduğudur. Bu ihtiyaç, bireylerin kendilerine ve dünyaya ilişkin tutarlı ve dengeli bir görüş bir oluşturmayı ve sürdürmeyi istemelerine neden olmaktadır (Kol, 2011: s.3).

Çocukların bilişsel tutarlılık ihtiyacı, başlangıç cinsiyetini fark etme sonrasında sahip olduğu cinsiyete göre faaliyetler ve davranışlara yönelme şeklinde oluşmaktadır. Bilişsel gelişim kuramında çocuk daha çok bilişsel gelişim süreci içerisinde içinde bulunduğu sosyal çevreyi anlama ve düşünme yeteneğini daha fazla geliştirme imkanı bulmaktadır. Bu yüzden bilişsel gelişim kuramı, sosyal öğrenme kuramının aksine çocuğun kadınsı ya da erkeksi olmayı istemesinin nedeninin diğerleri tarafından ödüllendirilmesi değil kendini bir kız ya da erkek olarak kimlik kazanması olduğunu ileri sürmektedir (Dökmen, 2016, s. 57).

Toplumsal cinsiyet kavramının gelişimine ilişkin olarak geliştiren bir diğer yaklaşım da Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi kuramıdır. Kohlberg tarafından geliştirilen bilişsel ahlak gelişim kuramı üç aşamadan oluşmaktadır.

1. Cinsiyet kimliği

2. Cinsiyet kararlılığı
3. Cinsiyet değişmezliği (Ekşi, 2006: s.30)

Çocuğun 0-2 yaşları arasında cinsiyet anlayışı gelişmeye başlamakta ve cinsiyet arasındaki farklılığı görebilmektedir. 3 yaşından itibaren ise kendi cinsiyet kimliğini oluşturmaya başlamakta ancak cinsiyetin kalıcı olup olmadığını bilmeden cinsiyet ayrımının farkında olabilir. 5 yaşından itibaren ise cinsiyetin kalıcılığı üzerine akıl yürütebilir. 5 yaşındaki çocuğun cinsiyetin kalıcılığını öğrenmesi, cinsel organına bağlı olduğu düşünülmekte ve böylece toplumsal cinsiyet değişmezliği kazanılmaktadır (Ekşi, 2006: s.30).

Toplumsal cinsiyet kavramının gelişimine ilişkin olarak geliştiren bir diğer yaklaşım da Sandra Bem'in Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramıdır. Bu kuram, sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarının temel görüşlerini birleştirmektedir. Özellikle cinsiyetleri ayırttırmanın (tipleştirmenin-sex-typing) çocuğun kendilik bilgisi de dahil tüm bilgiyi kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlamaya ve organize etmeye hazır oluşundan kaynaklandığını kabul etmektedir (Bem, 1981, s. 354-364 ve Bem, 1983, s.598-616). Bu yüzden hem Bilişsel Gelişim Kuramının hem de Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramının cinsiyetleri tipleştirmenin, çocuğun bilişsel bilgi işleme sürecine aracı olduğunu ileri sürdükleri ilgili kurama göre birey, çevresinden gelen uyartıları hâlihazırdaki cinsiyet şemasına göre algılar, yorumlar ve şematize etmektedir. Örnek olarak, cinsiyet şemasında fiziksel güç erkek çocuklar için doğru bir algı iken cazibe, daha çok kız çocukları için doğru bir algıdır. Böylelikle mevcut cinsiyet şemaları sayesinde çocuklar, kültürün erkek ve kadın tanımlamasına uygun olarak bireysel davranışlarını düzenlemeye indüklenmektedirler. Bu indükleyici güç vasıtasıyla çocuklar şematik seçiciliği bünyelerine uydurarak, kendi cinsiyetine uyan yönleri öğrenmekte, böylelikle son kertede kendi benlik kavramlarını oluşturmaktadırlar. Artık, çocukların benlik kavramı cinsiyetlerine göre gelişim ve zihinlerinde farklı iki cinsiyet şeması (kadın erkek) yaratılmaktadır (Bem, 1985, akt. Güldü ve Kart, 2009, s. 97-11).

Toplumsal cinsiyet kavramının gelişimine ilişkin olarak geliştiren bir diğer yaklaşım da feminist yaklaşımdır. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet biyolojik cinsiyetten farklı olarak erkek ve kadının kültürel ve sosyal açıdan tanımlar. Toplamların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme şekli olarak yine onlara yüklediği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Patriyaka yani kurumsallaşmış erkek egemenliği yaklaşık İÖ 4000 yıllarında Mezopotamya'da ortaya çıkması ile birlikte

tüm dünyaya yayılım gösterdi. Feminist hareketle birlikte kadınlar yüzyıllar önce sahip oldukları özgürlüğü talep etmeye başladılar. Patriyaka amacını tam olarak açık etmese de erkekler kadınları ne zaman ve nasıl egemenliğine almış olurlarsa olsunlar Tanrının ya da doğanın kadını erkeğe bağımlı yarattığı, bu yüzden akıl yürütmeyi erkeğe verdiği kadına ise iyi olanı yıkan düzeni bozan özellikler verdiği kabulü ile kadın üzerindeki denetleme ve kontrol mekanizmalarını sağlamlaştırdılar. Din yolu ile kadınları kontrol etmek daha kolay olmuş. Erkekler dinler üzerinden insanlığın ahlaki sorumluluğunu kadının bedeni üzerine temellendirmiş. Böylece insanlığın namusunun kadınların temsili üzerinden giyimleri ve davranışları odak noktası olmuştur. Feminizm kadın hareketi olarak algılanabildiği gibi kadınların, toplumsal cinsiyet özelliklerine göre sahip oldukları görev ve sorumlulukların önemini algılamayı ve erkek iktidarı altında yer alan kadının kendi cinsiyet özelliklerini gösterebilmeleri hedeflemektedir. Özellikle ilk çıktığı dönemden itibaren kadın ve erkek arasındaki toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılmasını sağlamaya çalışan feminist yaklaşım ile toplumsal cinsiyet özelliklerinin dengelenmeye çalışıldığı düşünülmektedir (Dikici, 2016, s. 524).

Feminist yaklaşım, kadın ve erkeklerin biyolojik olarak farklı cinsiyet kimliklerine sahip olsalar bile toplumsal kimliklerinde herhangi bir farklılık olmaması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım tarihsel dönem içerisinde çeşitli bakış açıları ile zenginleşmiştir (Dikici, 2016, s. 524). Kronolojik açıdan incelendiğinde öncelikle liberal feminizmin geliştiği görülmektedir. Liberal feminizm, toplumsal değişime dikkat etmeksizin kadınlara daha fazla hak ve imkan tanınması gerektiğini düşünen klasik feminizm düşüncesi olarak oluşturulmuştur. Bu düşünce, özellikle erkek hegemonyasının olduğu ve kadınların çok fazla söz hakkı olmadığı bir dönem içerisinde kadınların daha eşitlikçi ve özgür olmasını isteyen yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışmaktadır. Özellikle liberal feminizmin kurucularından olan Mary Wollstonecraft (1792) tarafından yazılan “Vindication of the Rights of Women” kitabında kadınların ve erkeklerin aynı Tanrı tarafından yaratıldığı ve birbirlerine gerek eğitsel gerek ahlaki gerekse zihinsel olarak herhangi bir üstünlük kurmamaları gerektiği düşüncesi savunulmaktadır (Donovan, 2007, s. 18).

Liberal feminizm düşüncesinin savunduğu kadın ve erkeklerin eşit olması gerektiği düşüncesinin uygulamada kendisini gösterip göstermemesinin eleştirilmesi üzerine 20. yüzyılda Marksist feminizm düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu düşünce

yapısı özellikle Karl Marx ve Friedrich Engels'in temel öğretilerine dayandırılarak geliştirilmiştir (Dikici, 2016, s. 526). Marksist feminizme göre kadınların biyolojik cinsiyetlerinden çok sınıfsal farklılıkların dolayı ezildiği ve sınıf, güç ve ekonomik çıkarları ne olursa olsun kadınların savunulması gerektiği düşüncesini desteklemektedir. Bu doğrultuda kadının daha geri planda kalmasının nedeni olarak kapitalizmden bahsedilmektedir. Marksist feministlere göre kadınların diğer tüm ezilen bireylerde olduğu gibi bu düzenden sıyrılıp sosyalist bakış açıları kazanarak ekonomilerini bağımsız kılmaları gerektiği düşünülmektedir. Özellikle kadınların ekonomilerini bağımsızlaştırması, erkek iktidarına karşı da bağımsızlığını kazanmasına imkan tanımaktadır (Dikici, 2016, s. 526).

Bir grup feminist ise kadın bedenine ve cinselliğe odaklanarak kadın ezilmişliğinin kökenini oluşturan evrensel bir olgu olduğunu ve ırksal, etnik, sınıfsal gibi diğer farklılıklar dikkate alınmaksızın kadınların sadece kadın olukları için bir cins olarak erkek baskısına maruz kaldıklarını savunan görüş üzerinden radikal feminizm oluşturulmuştur. İkinci dalga feminizmin ilk dönemlerinde "kız kardeşlik" kavramını yaratan bir yaklaşım oldu. Radikal feminizm, kadınların erkek iktidarı altında ezilmesinin ve sömürülmeye daha açık olmasının nedeninin biyolojik olarak kadın ve erkeklerin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Dikici, 2016, s. 528). Radikal feminizm, kadınların erkek iktidar karşısında daha geri planda kalmasının toplumun önemli bir problemi olduğu ve bu problemin ataerkil yapı dağılmadan çözüme kavuşmayacağı ileri sürülmektedir. Öyle ki toplumun her alanında ataerkil yapının izleri görülürken radikal feministler bu alanların tamamını sorgulamaya ve eleştirmeye açık tutmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olgusu ve bu kavram üzerinde geliştirilen kuramlar üzerinde tartışılmıştır. Geliştirilen kuramlar genelde cinsiyetin kadınlık ve erkeklik oluşumundaki asıl etkisinin biyolojik yani doğuştan kazanılmış değiştirilemez olduğunu iddia etseler de toplumsal cinsiyet kaynaklı kadın ezilmişliğinin ve ikinciliğinden kaynaklı gördüğü zulmün açıklaması olamamıştır. Toplumsal cinsiyet bir kurgu olarak karşımıza çıkar bu nedenle kuralları dokunulup değiştirilebilir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde kültürlü bedenlerin nasıl oluşturulduğu ve bu bedenler oluşturulurken hangi kaynaklardan yaralandığı üzerine tartışılacaktır.

1.2. Kapitalizm Öncesi Cinsiyet Ayrımının Oluşma Dinamikleri

Çalışmanın *Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kuramları* başlığı altında oluşturulan cinsiyeti, kadınlık ve erkeklik olgusuyla kültürlü beden in karşılığı olarak kuramlaştıran toplumsal cinsiyet kavramı ve bu kavramda kadınlık ve erkekliğin belirleyicisi gibi görülen doğanın sabit mi yoksa değiştirilebilir mi olduğu sorunsalı, bu başlık altında tartışılacaktır. Buna göre 19. Yüzyıldan itibaren arkeolojik kazı çalışmaları ile birlikte başlayan Tanrıça kütünün tarihsel bulguları, erkek erkini sorgulamaya yol açmaktadır.

1.2.1. Tarihsel Arka Planı

Berktaş (2018: s.38)'a göre ataerkil (patriyarka) yapının genel kabul görmesinden önce anaerkil toplum yapısına sahip olduğu görüşü ilk defa 19. yüzyılda İsviçreli hukukçu Jakob Bachofen tarafından ortaya konmuş ve sonrasında Amerikalı araştırmacı antropolog Lewis H. Morgan'da tarafından da bu görüşü destekleyecek bulgulara ulaşılmıştır.

Antropolog Lewis Henry Morgan, Kuzey Amerika İrokua Yerlileri arasında yaptığı araştırma sonucunda yerli kadınların, kendi modern topluma göre daha güçlü oldukları sonucuna varmıştır. İrokua yerli kadınlarının, gerek dini, gerek siyasi alanda etkili olduklarını, ekonomiye hakim olmalarının yanında soyun devam ettirilmesinde kadınların temel oluşturduğunu gözlemlemiştir (Berktaş, 2018: s.38).

Toprağı işlemeye başlayan ve ona şekil verip üretimin ilk bilgilerine sahip olan, çalışan ve üreten kadının yerleşik hayata ve mülk edinmenin henüz gerçekleşmediği tarihlerde, toplum tarafından onay aldığı belirtilmektedir. Yapılan arkeolojik çalışmalar genel itibari ile aynı bilgiyi destekler niteliktedir. Nitekim yine dünyanın farklı coğrafyalarında yapılan araştırmalarda da aynı veriye ulaşılmıştır.

Arkeolojik çalışmaların sonucunda kadının yeryüzünde ilk varlık süren toplumda yaşam biçimleri ona öğretilen gibi olmadığı yani ilk toplumsal oluşumlarda oldukça aktif ve üretkenliği ön plana çıkmakta ve günümüz de yer alan kadın/kadınlığın tamamen toplumsal yönetim üretim şekillerinin değişmesinin bir ürünü olduğu tezini güçlendirmektedir. Roller (1991: s. 128-143)'e göre bu durum kadının hapsediği sınırların yıkılmasında bir çıkış noktası kabul görebilir sonuç olarak kültür ve bedenin kadın için kader olmadığı ve kadının mevcut statüsü üzerinden üretilen bütün kuralları temelden sarsmaktadır. Nitekim yapılan birçok

kazı çalışmalarında geçmiş toplumlardan kültürel somut kalıntılarında da aynı sonuca varılmaktadır.

Ana Tanrıça kültünün ilk örnekleri olarak Üst Paleolitik Çağ'dan itibaren Avrupa'daki çeşitli mağaralarda yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan heykelcikler gösterilebilir. Oral (2014: s. 154-164)'a göre Magna Mater olarak tanımlanan Büyük Ana Tanrıça inancı daha sonraki kültürel süreçte özellikle Friglerde Kybele olarak bilinmektedir. Anadolu'da M.Ö. I. Binde Kybele ve eşi Atis'e tapınıldığını kanıtlayan çeşitli açık hava tapınakları bulunmaktadır. Ana Tanrıça inancının Friglerden sonra Lidyalılara, Klasik Çağlarda ise tüm Akdeniz kıyılarına ulaştığı anlaşılmaktadır.

Tarihin çeşitli dönemlerinden itibaren bereket, bolluk, verimlilik ve doğurganlık sembolü olarak görülen Ana Tanrıça tasvirlerine Geç Hitit, Frig, Urartu, Yunan ve Roma kültürlerinde de rastlamak mümkündür. Anadolu'nun Neolitik ve Kalkolitik Dönemlerine ait yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan Ana Tanrıça kültü ile ilgili heykelcikler de aynı inancın bir yansıması olarak görülmektedir (Roller, 1991: s. 128-143).

Asıl sorun kazılardan edilen buluntuların tarihin sorgusunda bir kanıt olarak kabul edilip/edilmeyeceği sorunudur. Şundan dolayıdır ki toplumsal yapı ile onların temsili arasından net bir bağlantı yoktur. Kazılardan elde edilen Tanrıça heykellerinin ait olduğu toplumun yapısının kesin belirleyicisi olarak kabul edilemeyeceği gibi tarihi yorumlayan her arkeolog, tarihçi yaşadığı toplumun ekonomik ya da düşünsel yapılanmasından etkilenmesi mümkündür. Nitekim farklı topluluklarda farklı isimlerle anılan evrensel bereket temsili olan Ana Tanrıça Kybele mitoloji tarihinin devamında, erkek tanrılardan yardım istemeye, kralların desteğine ihtiyaç duymaya başlar (Oral, 2014: s. 154-164).

Klasik ve formal mitolojiye göre Kybele, gök ve toprağın kızı, Kronos'un karısı, Zeus, Hera, Poseidon ve Hades'in anasıdır. Kybele doğduğunda güzel bir ormana bırakılır, kendisine yabani hayvanlar bakar. O Frigyalı genç ve güzel Attis'e aşık olur. Kybele Attis'in kendisine sadık kalması koşulu ile mezhebinin yayılmasını ona havale eder. Attis sözünü unutarak Sangarid adlı peri kızı ile evlenir. (Sangarid: Sakarya nehrinin kızı) Kybele bunu öğrenince peri kızını hasta edip öldürür. Attis o kadar üzülür ki kendi erkekliğine kıyar ve kendini öldürmeye kalkışır. Kybele Attis'e acır ve onu çam ağacına döndürür. Patriyarkal (ataerkil) toplum sağlam olarak kurulduktan sonra ise bu anlatı şu şekli alır: Attis kendine kıydıktan sonra, Kybele yaptıklarından pişman olur ve Zeus'a başvurur. Ondan Attis'in

ruhunun bir çam ağacına geçmesine izin vermesini ister. Zeus izin verir. Attis'in cinsel organından da menekşeler oluşur” (Ferruh Dinçkal, Anadolu Aydınlanma Vakfı; 2).

Anaerkilden (matriyaka) Ataerkil yapıya geçişin kırılmaları olarak görülebilecek bu öykülerdeki değişimlerin nedenlerinin başında insanların yerleşik hayata geçmesi ve mülkiyet kavramının oluşması olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü eski Mezopotamya toplumlarının yaratılış güç bereket kavramlarının karşılığı olan Ana Tanrıça’ dan Kral Tanrılara geçiş öykülerinde değişiklikler olurken, toplumsal birçok yapıda da özellikle ekonomiye doğrudan etki eden üretim şekillerinde gelişmelerin olduğu bilinmektedir.

Öyle ki Morgan (1994, s. 83-86)’a göre yerleşik hayata geçişin gerekliliklerinden olan tarımda öncelikle bahçe tarımcılığı başlamış ve sonra tarla tarımcılığı başlamıştır. Bahçe ve tarla kelimelerinin kökenlerinin de aynı sırayla gelmesi de bunu göstermektedir. Bahçe kapalı bir alanı belirlerken tarla daha sınırlı bir alanı ifade etmektedir. Devamında kapalı bir alan olan bahçelerdeki tarımdan tarla tarımına geçişte kullanılan hayvanların çektiği sabanlar yerleşik yaşamın daha dar alanlarda sınırlandırılmasına yol açmaktadır.

Buna göre ailenin içinde yaşadığı yapının etrafında toprağı ifade eden bahçe tarımı şekillenmişken sabanın tarım hayatına girmeye başlamasıyla içinde yaşanan evden daha uzak topraklarda üretim sürecine dahil olmuş. Bu yolla üretimin artması, üretim/tüketim dengesinin üretimden yana seyretilmesi, birikim ile birlikte aile kavramındaki değişiklikten kaynaklanan kırılmalar benzer zamanlara denk gelmektedir.

Toplumsal hayattaki bu değişimi ilk Gılgamış destanında efsanevi ve gizemli bir figür olarak karşımıza çıkan Lillith söylencesiyle de görmek mümkündür. Bu söylencede başlangıçta gücü elinde bulunduran kutsal Lillith sonrasında dışlanan, lanetlenen efsanevi kişiye dönüşmekte, kutsal ağaçtan Lillih’yi uzaklaştıranlarda dünyanın erkek temsili Gılgamış ve kardeşleridir.

“Ataerkil Sümer dünyasının Lillith’in kovuluşunu içeren destanlarında süregiden olaylarda, ilginçtir, koskoca tanrıça İnanna bir adamın tecavüzüne de uğrar. Üstelik o bile evleneceği erkeği gönlüne göre seçemez ve zaten Utu’nun kız kardeşine yardımı, asıl, genç kızın yeni erkek yasalarına uyum sağlaması ve öteki genç kızlara örnek oluşturmaya yönelik olmuştur. Utu, gönlü Çiftçi Tanrısı’nda olduğu halde, İnanna’yı Çoban Tanrısı Dumuzi ile evlenmeye ikna eder. Çünkü aslında tarihsel dönem artık sığır üretiminin erkeklerde olduğu dönemdir. Kaba kuvvetiyle hemen her şeye güç yetirip sahip olan bir

karakter olarak Gilgamiş kutsal törenlerle Dumuzi ile birleşip tanrıçanın kocası ve de hükümdar olur” (Ender, 2013, s. 47).

Bu dönüşüm sürecinin dinamiklerini tarım ve hayvancılığın küçük aile ya da birey ihtiyaçlarının dışında geniş ölçüde ekonomik verilere katkı sağlayacak ölçüde gelişmesi ile başladığını savunmaktadır. Buna göre, çiftçilik faaliyetlerinin büyümesinin insanları sanayileşmeye zorlamış bununla yaygın kabile komünün aşama küçülerek geniş aile sonrasında ise sanayinin gelişmesi ve üretimin seri üretime dönüşmesi ile birlikte toplumun en küçük birimi olarak çekirdek ailelere dönüştürmüş bu dönüşümde de erkek bu en küçük birimin lideri görevini almıştır.

Burada görülmektedir ki bir toplumsal düzenin ve toplumsal düşünce ve kabullerin oluşumunda ve bu kabullerden inşa edilen hukuk sisteminin de düzenlenmesinde ekonomik dinamikler belirleyici etken olmaktadır. Nitekim üretimin çoğalmasıyla, ihtiyaç fazlası artan ürünlerin yönetimi toplumsal birçok değişimin belirleyicisi olmuştur. Zenginliği getiren artı üretimin korunma çabası, askeri gücün oluşturulması dahil mülkiyet hukuku doğururken, sahip olunan mülkiyetin devamlılığına ilişkin kaygılarda aile hukukunun değiştirilerek düzenlenmesine yol açmıştır. Buna göre, kazanılan zenginliği muhafaza etme çabası, erkek tarafından kontrol edilmeye çalışılan doğurgan bir kadın bedenini neslin soyun devamlılığı için gerekli bu da babasoylu hukuka geçişi ve bu yönde evliliği düzenleyen bir hukuk sisteminin geliştirilmesine imkân sağlamıştır.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda kronolojik açıdan Mezopotamya’da ilk örnekleri görülen patriyarkanın egemen olduğu alan genişledikçe erkeklerin kadınları kontrol etmeye çalıştıkları özellikle de bedensel anlamda onların fizyolojik ihtiyaçlarının denetimini ellerinde tutmaya çalıştıkları söylenebilir. Patriyarkanın temelini oluşturan ekonomik yapı olsa bile değişen toplum yapısı içerisindeki erkeğin, kadının tüm haklarını gerek iktisadi gerekse sosyal alanlarda kendisine bağlı kılmaya çalıştığı söylenebilir.

Eski toplumlardan, ilk devletin kurulduğu ve günümüz toplumu içerisinde yer alan erkek ve kadın değişen toplum yapısındaki ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmiştir. Bu doğrultuda antropoloji biliminin sundukları veriler değerlendirildiğinde toplumsal rol ve sorumluluklar bağlamında ilk ilkel toplumlarda cinsler arası eşitlikçi bir durum mevcutken, patriyarkanın oluşumu ile birlikte kadın ve erkeğin görev rol ve sorumlulukları değişmiş. Kadın erkeğin kontrolüne aklıyla,

bedeni ve ekonomisi ile birlikte sunulmuş. Bu durumun erkek egemen toplumdaki tek tanrılı dinlerin öğretilerine dayandığı düşünülmektedir.

1.2.2. Tek Tanrılı Dinin Etkileri

Din, tüm toplumlarda etkin rol olarak ibadetlerin yanısıra bir dünya görüşü ve bu görüş karşısında tutum ve davranışları belirleyen güçlü bir işleve sahiptir. Tanrının buyruğu ve sözü olması doğrudan sorgusuz sualsiz kabul ve itaati gerekli görmektedir. Bu yüzden din dogmatiktir denilebilir.

Günümüzde kadınların etkin sorunlarının başında, toplumda kadın ve erkek kimliğine ilişkin oluşmuş kalıp yargıların kırılmasındaki güçlük gelmektedir. Özellikle çok tanrılı dinlerden tek tanrılı ilahi dinlere geçişte din tüm toplumsal alanı yapılandıran bir işleve sahip olmuştur. Kadın erkek ilişkisini, evlilikten, çocuk sahibi olmaya, boşanmaya, mülkiyetin paylaşımına değin toplumsal ve sosyal yaşama dair belirleyici kurallar sunmuştur. Dinin oluşturduğu bu kalıp yargıların dokunulmaz mutlakiyeti de bu düşünce sisteminin ikna edici gücünü ve değişmezliğini mümkün kılmıştır.

Tek tanrılı dinlerde erkeğin egemen gücünün özünde kadının hataları sonucunda lanetlenmesi, cennetten kovulması bu tasvirlerle de kadının günahkar, kışkırtıcı, yoldan çıkarıcı yönü vurgulanmaktadır. Kendini ve kendisine uyan erkeğini kovduran kadının günahkârlığının alt yorumun da ise kadının güzelliği, cinsel çekiciliği yani kadın bedeni yatmaktadır.

Semavi dinlerde ilk günaha ilişkin kadınlara dair bir hikâyeyi Tevrat'ta buluyoruz: Tanrı'nın bahçenin ortasında olup meyvesinin yenmesinin yasaklı olan ağacın meyvesini yiyen kadını kaydıran yilandır. Kadın bu yasaklı meyvesi yemekle kalmayıp kocasına da yedirmiştir. Böylelikle kadın günaha bulanmış kocasını da aynı günaha ortak etmiştir. Adem'in Tanrı'ya kadın tarafından kandırıldığını söylemesi ve kadının günahını kabul etmesi ile Tanrı tarafından lanetlenir.

Bunun üzerine Rab Tanrı yılanı, bu yaptığından ötürü bütün evcil ve yabani hayvanların en lanetlisi sen olacaksın dedi. Karnının üzerinde sürünecek, yaşamın boyunca toprak yiyeceksin dedi.... ..Rab Tanrı kadına, çocuk doğururken sana acı çektireceğim dedi, Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek. Rab Tanrı Âdem'e karının sözünü dinlediğin ve sana meyvesini yeme dediğim ağaçtan yediğin için Toprak senin yüzünden lanetlendi dedi. Yaşam boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın. ...Ekmeğini alin teri dökerek kazanacaksınız (Kıtabı Mukaddes Tekvin Bab 3).

Kitabı Mukaddes Tekvin Bab 3'te bahsedilen Tanrı, kadın ve erkeğe hak ettikleri cezayı verirken kapitalist politikanın ve patriyarkanın da nasıl oluştuğu görülmektedir. Kadın kontrolsüz, hata yapmaya elverişli olması nedeniyle erkek egemenliğine ve kontrolüne bırakılırken cinsel iradesi de elinden alınıp sadece eşine istek duyması özellikle belirtilmiştir. Yine diğer önemli bir konuda da ilk kadın olan Havva, hayvanlar alemindeki en kötü hayvan olarak belirtilen yılanla ilişkilendirilerek Adem'i (erkeği) kandıran ve cennetten kovulmasının neden olan yani aldatan olarak tasvir edilmektedir. Bu yılan metaforu doğrultusunda oluşturulan kadının yılan üzerinden şeytan olarak algılanması, ataerkil yapının kurumsallaşmasıyla birlikte de değişimini göstermiş olabilir.

(...)Havva'ya döner ve "Bu yaptığın nedir?" diye sorar. Havva da kendisini yılanın ayarttığını söyler. Bunun üzerine Rab yılanı, "Bunu yaptığın için, bütün sığırlardan ve bütün kır hayvanlarından daha lanetlisin; karnın üzerinde yürüyeceksin ve ömrünün bütün günlerinde toprak yiyeceksin ve seninle kadın arasına ve senin zürriyetinle onun zürriyeti arasına düşmanlık koyacağım; o senin başına saldıracak ve sen onun topuğuna saldıracaksın". Diye lanet eder (Öztürk, 2004: s. 168).

Öztürk (2004: s. 168)'e göre Tevrat'tan alınan bu bölümde patriyarkanın nasıl oluştuğu ve kadının değişen toplum yapısındaki görevinin mükâfatı olarak bulunduğu yer ve erkek egemenliğinin Tanrısal açısında sunulduğu, Tanrının dinin dogmatikliğinden dolayı eleştirilemeyeceği için toplumun kabulü olarak yer bulmaktadır.

Bir diğer semavi din olan Hristiyanlıkta ise günahın kaynağını, sorumlusunu ve dünyaya geliş ıstırabını, Yahudilikten devraldığı cennetten kovulma öyküsüne dayanarak kadın (Havva) olarak görmekte ve günah kavramının çıkış noktasındaki kadın varlığı da kimin cezalandırılıp, denetim altına alınması gerektiğini belirlemektedir.

...Ve kadın gördü ki, ağaç yemek için iyi ve gözlere hoş ve anlayışlı kılmak için arzu olunur bir ağaçtı ve onun meyvesinden aldı, ve yedi; ve kendisi ile beraber kocasına da verdi, o da yedi. İkisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak olduğunu bildiler ve incir yaprakları dikip kendilerine önlükler yaptılar. Yasak ağaçtan yer yemez çıplak olduklarının farkına varan ve hemen incir yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye çalışan Âdem ve Havva bu esnada cennette gezinen Tanrı'nın sesini duyarlar. Tanrı, "Neredesin?" diye Âdem'e seslenir. Âdem de, "Senin sesini bahçede işittim ve korktum, çünkü ben çıplaktım, ve gizlendim." diye cevap verir. Tanrı bu defa, "Ondan yeme diye sana emrettiğim ağaçtan yedin mi?" diye sorar. Âdem, "Yanıma verdiğin kadın o ağaçtan bana verdi ve yedim" diye cevaplar..."(Öztürk, 2004: s. 167-168)

Kadın üzerinden anlatılan cennetten kovulma hikâyesine iki noktadan yaklaşmak yerinde olur. Cennetten kovulmanın müsebbibi olarak görülen kadının bu hikayede ve dolayısıyla devamında günah kavramının başlangıcını oluşturan karakter olması, diğer nokta ise kadının, erkeğin hakimiyetine alınma düşüncesinin hikayelere ve dolayısıyla kültüre yansımaları ve bunun üzerinden kadın için böyle bir tablonun çizilmiş olması. Farklı okumalar üzerinden bu iki yorum ve bunlar etrafında dolaşan yorumlara ulaşmak mümkündür.

Kuran-ı Kerim’de tek bir ayette (Taha/120) ebedilik ağacı olarak adı geçen bu ağacın meyvesi hakkında bilgi verilmektedir. Çeşitli İslami araştırmalarda ise bu meyvenin elma, buğday, incir, üzüm, sümbüle, zeytin, hurma, kâfur, şarap gibi farklı türleri dikkat çekmektedir (Daştan, 2014: s. 67). Kuran-ı Kerim’de yasak meyveyi insana yemesi yani ilk günahı işlemesindeki sorumluluğun şeytan olduğu söylenir. Ancak Havva, şeytana inanarak Âdem’in de bu günahı işlemesinde aracı olmuştur.

Benzer şekilde Sümer Mitolojisi’nde de sekiz yasaklı bitkiden bahsedilir. Bu bitkilerin büyümesini sağlayan tanrıça Ninhursag ve Tanrıça Dilmun’dur. Yasağı çiğneyip bitkilerden yine tanrı Enki, O’nu bu günaha sürükleyen ise habercisi İsimud’ dur (Daştan, 2014, s. 68). Altay mitolojisinde ise yasaklı olan dokuz dallı ağacın meyvelerinden bahsedilir. Ağacın dört dalındaki meyveler Tanrı’nın yardımcıları yılan ve köpek tarafından korunur. Yasaklı olan daldaki meyveler ise, Eje’nin yönlendirmesiyle Törüngey tarafından yenir (Daştan. N, 2014 s. 69). Cennetten kovulma motifinin semavi dinler ve bazı mitolojiler de ki ilk günahın işlenme şekli ve işleyen kadın olarak aktarılmaktadır. Yunan mitolojisinde yasak, Pandora’ya günahı temsil eden Zeus tarafından hediye edilen kutudur. Günahın temsilcisi ise yasaklı kutuyu nefesine yenik düşerek açan ve kötülükleri dünyaya saçan Pandora’dır (Daştan. N.(2014 s.69).

İncelenen dini motifli metinlerin büyük birçoğunda yasakları çiğneyen, kandırılan ve kandırabilen, dizginlenemeyerek günahı ilk keşfeden ve mevcuttaki düzeni sarsan kadındır. Öyle ki Kuran’da kesin bir metin yer almasa da, diğer dini anlatılardan etkilenecek İslam’da da yasak meyvenin ilk Havva tarafından yenerek ilk günah kadın ile vücut bulduğu kabul görmektedir. Genel kabul görmüş bu düşüncelere dair olarak Gerhard Fink’in şu sözleri dikkate değerdir: “Erken ataerkil toplumlarda dişi cinsi, dünyadaki her türlü kötülükten sorumlu tutmak ve hatta onu kötü olarak kabul etmek eğiliminin bulunduğu görülmektedir; Pandora’nın Havva ile karşılaştırılması mantığa yakındır ve buna sıkça başvurulmuştur.” Önceki başlıkta

değindiğimiz üzere Batı mitoslarındaki yılanla şeytanla özdeşik olarak zikredilen kadın imgesinin bir diğer günahkâr temsilcisi olan Lillith'i efsanesi Tek tanrılı dinlerde de kendine yer bulmuştur.

“Adına ilk Gılgamış Destanı'nda rastlanan Lillith, Ortadoğu mitlerinde gecelere ve hatta yeraltı dünyasına egemen olan kötü bir ruh. Örneğin İncil'de baykuş. Ama çok özel kişiliğine asıl Musevi mitolojisiyle bürünüyor. Lillith, Âdem'in ilk karısı. On beşinci yüzyıla kadar yaşayan bu efsane giderek unutuluyor. (İsa'nın James adlı bir ikiz kardeşi olduğu yorumunun da unutulduğu, unutturulduğu gibi) Yahweh (Tanrı), Lillith'i, daha sonra Âdem'in kaburgasından yaratacağı Havva'dan farklı olarak, aynı Âdem gibi topraktan yaratıyor. Ve hemen kavga başlıyor bu ilk dişi ve erkek arasında. Lillith, madem eşit yaratıldık, ben hep senin altında yatmaya mecbur değilim diye başkaldırıp bağımsızlığını ilan ediyor. Birlikte yürümeyince de Kızıl Deniz'in ıssız bir köşesine çekilip sonra günlerini her gün yüzlerce şeytan yaratarak sürdürüyor. Hatasını düzeltmek isteyen Tanrı, bu sefer Âdem'e boyun eğsin diye Havva'yı onun kaburgasından yaratıyorsa da, hepimizin 'bildiği' gibi Havva da söz dinlemeyip elmayı yiyor” (Gündüz Vassaf.(2001) Hazreti Adem'in İlk Karısı. Radikal. <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/gunduz-vassaf/hazreti-demin-ilk-karisi-598151/> (20.05.2001).

Bu farklı kültür ve inançlara ait yaradılış, insanın cennetten kovularak yeryüzüne gelme anlatılarının birçoğunun kadının denetim altında tutulması ve sürekli kontrol edilmesi gerekliliği üzerine kurulu olduğunu söylemek mümkündür. Günümüz dünyasına büyük ölçüde egemen olan semavi (tek tanrılı) din ve kültürlerinde, kadının durumu ve kadın erkek ilişkilerinin ilk örnekleri ile beraber kötü başlamıştır. Bu dinlerin doğup yayıldığı (Ortadoğu bölgesi) bölgelerde kadınların ötekileşmesi olgusunun genel kabulü, şehir devletlerinin varlığıyla birlikte artmış olduğu görülebiliyor. Ayrıca üstün cinsiyet olarak erkeklik, kutsal metinlerle beraber tarih boyunca önerilmiştir. Tanrı sözü ile bildirilen, onanan ataerki yapı kutsal kitaplar ile de duyurulmuştur.

Beauvoir (1998: s. 8-9)'e göre erkeklerin kadınlara uyguladıkları baskıya ironik bir eleştiri getirerek erkeklerin, kendi oluşturdukları yasaları onayan bir tanrıları olduğunu kadınlar üzerindeki mutlak yetkilerinin onlara Tanrı tarafından bahşedildikleri gibi bir düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Bu yüzden semavi dinlerin hemen hepsinde erkeğin bu hakkı tanrısal ve ezilen kadının bu tanrısal hak karşısındaki başkaldırısı, bu şekilde tanrı korkusu üzerinden bastırılmış olmaktadır.

Kapitalizm öncesi cinsiyet ayrımı, kadının başlangıcından itibaren itaatsiz, düşük iradeli, düşünsel becerileri zayıf, kötülüğe meyilli üstüne üstelik sadakatsiz ve güvenilmez ve tüm bu yönleri ile baştan çıkarıcı olarak oluşturulması Tek Tanrılı

dinlerle de kabul edilmektedir. Tek tanrılı dinin öğretileri ile birlikte değişen ve gelişen toplum yapısının gelenekleri ve kuralları, kadının erkeğin egemenliği altında kalarak ezildiği, kadının tüm haklarının kontrol altına alındığı ve diğer cinsel güçlerden korunması üzerine oluşturulmuştur. Oluşturulan bu ataerkil yapı, bir kez kendini hiyerarşik ilişkilerin işlevsel sistemi olarak meşrulaştırdıktan sonra toplumsal ve ekonomik ilişkiler içerisinde düşünce sistemlerinin bütününe hakim olarak, cinsiyet üzerindeki toplum içi ön kabullerin adeta mutlaklaşmasını sağlamıştır. Diğer toplumlar tarafından da kabul edilen bu toplumsal cinsiyet öğretileri, nesiller sonrasında da değişmez bir yapı haline gelerek töre halini almıştır.

Toplum içerisinde çeşitli değişikliklere yol açan kapitalizm düşüncesinin en önemli argümanlarından birisi de dindir. 20. Yüzyıl itibariyle din ve dinin getirdiği sosyolojik analizler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Emile Durkheim ile Max Weber'in çalışmaları büyük önem taşımaktadır (Berktaş, 2014: s. 18-19).

Weber ve Durkheim, dinin ve dinin getirdiği sosyolojik boyutuyla insana çeşitli anlamlar yüklemektedir. Weber'in ve Durkheim'in insana yükledikleri anlamlar dinin toplumla bütünleştirici etkisinden bahsedilmektedir. (Berktaş, 2014: s. 18-19).

Durkheim'e göre din, insanların zihinsel gücünün ötesinde hem kendisini kısıtlayan hem de güçlendiren bir unsur olarak anlatılmaktadır. Sosyolojik olarak değerlendirildiğinde ise din, topluluk ruhunu oluşturan bir toplumun kendisi hakkında bilinçli olmasını sağlayan bir argüman olarak düşünülebilir. Bu durum, toplum içerisindeki eşitsizliklerin ve farklılıkların göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Weber'e göre ise din, insanın dahil olduğu topluluk içerisinde varlığını sorgulamasını ve yerini bulmasına yardımcı olan bir argüman olarak kullanılmaktadır. Bu durumda insanların kendi kültürel sistemleri içerisinde yerlerini sorguladıkları ve her kültürel sistemin farklı bir yorumunun olabileceği problemi içerisinde dinin kullanıldığı söylenebilir (San, 2010: s. 17-39)

Sonuç olarak dinin toplumsal düzenin oluşturulması, yürütülmesi ve korunmasına ilişkin baskın rolü, onu yorumlayan ve kendine uyumlu hale getiren iktidardan bağımsız olarak değerlendirmek pek de mümkün değildir. Nihayetinde dinin eril dil ile dinin kapitalizm ve patriyaka ittifakı baskın gücün tahakkümü ile şekillenmektedir. Bu anlamda dini normatif görünüme kavuşturan kapitalizmin egemenliğinde toplumsal cinsiyeti şekillendirmiştir.

Bu sayede günlük yaşam pratiğinde din, alınacak rollere ilişkin içeriğin düzenlenmesinde oldukça etkili olduğu gibi Tanrı dili olması sebebiyle de sorgulanmaya kapalıdır. Bu kapalılık sayesinde toplumların rıza ve uyumları sağlanmaktadır ve yine bu sayede kapitalizm ve patriyakanın toplumlarda nefes alması sağlanmış kurallarının uygulanabilirliği kolaylaştırılmıştır. Çünkü isteyen Tanrı'dır ve bu noktada kul yaşamı sonunda cennet ile mükâfatlandırılacaktır. Ancak, yaşam döngüsü içerisinde erkeğine itaat etmeyen, daha önce cennetten kovulmayı bir kez hak etmiş kadın için bundan sonraki kovulacağı yer sonsuz cehennemdir. Diğer şekilde, cennetten, erkeğini baştan çıkarma nedeniyle kovulan kadın ise, bu hükme mahkum ettiği erkeğine artık itaat etmeli, uysal olmalı ve sorgulamadan kendine sunulan roller çerçevesinde yaşamını sürdürmelidir. Böylelikle erkek onun yerine düşünüp karar verecek ve onu kendi zayıflığından koruma görevini üstlenecektir. Ancak bu sayede kovuldukları cenneti hak edecek ve erkeğin sayesinde geri dönebilecektir

1.3. Kapitalizm İle Ataerkill'in Uyumu

Önce bahçe tarımı daha sonra tarla tarımı ile başlayan tarım toplumu başlangıç aşamalarında kadınların ön planda olmasına rağmen gelişen tarım araçlarıyla ihtiyaç fazlası üretim ve bu fazla üretimin önce takas sonra sabit değişim değeri olan para ile el değişmesi ve mülkiyet kavramının oluşması sonucunda neolitik dönemin ilk aşamalarında erkek egemenliğine geçmiştir. Tarımdaki bu önemli gelişmelerin kesin olmamakla birlikte, geç neolitik dönemde, 1.Ö. 4000-3000 yıllarında meydana geldiği tahmin edilmektedir (Engels, 1987: s.68-69).

Engels (1987: s.68-69) tarafından yapılan araştırmalara göre toplumsal yapıdaki değişiklikler, sınırların giderek geliştiği bahçe tarımından tarla tarımına geçişten ve üretim araçlarının çeşitlenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Öyle ki üretim araçlarının kullanılmadığı bahçe tarımında kadının rolü ve önemi oldukça fazlayken üretim araçlarının kullanıldığı tarla tarımında erkek egemenliğin ön plana çıktığı ve mülkiyet kavramında daha fazla söz sahibi oldukları görülmektedir. Bu durum yerleşik hayata geçişten sonra patriyakanın giderek başat haline gelmesine yol açmıştır.

Patriyarka, Hartmann (2006: s. 42)'a göre maddi temellere dayalı olan ve hiyerarşik bir şekilde erkeklerin kadınlar üzerinde hakimiyet kurmasına neden olan karşılıklı bağımlılık ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Patriyarkanın, ataerkill yapıyı

desteklemesi kadınların erkek iktidarında daha fazla yer almasına neden olmaktadır. Bu durumun kadınların mevcut konumunu daha da geride tuttuğunu düşündürmektedir.

Tek eşli aile kavramı da mülkiyet kavramı ile eşzamanlı olarak gelişmiştir. Aile kavramı ile oluşacak ataerkil yapı, erkin mülkiyet olgusunu yaygın ve kabul hale dönüştürmesinde olmak zorunda olan bir yapıydı. Nitekim Engels (1987: s.68-69)'e göre tek eşli evliliğin kurumlaşmasında ataerkil sınıf toplumunun rol aldığı ve bunun esas amacının da özel mülkiyetin aktarımında varlıklı erkeklerin çıkarlarına hizmet ettiği görülmektedir. Bu durum Roma yasalarında Patriapotestas olarak bilinen bütün güç babaya gider ilkesi üzerine oluşturulan evlilik yasalarına ve belirlenen mülkiyet hukukuna dayanmaktadır.

Roma yasalarındaki bütün gücün babaya gitmesini içeren bu yapı, başlangıçta köleci toplum yapısına hizmet etmekte ve daha sonra feodal yapı ışığında şekillenip temellendirilerek kapitalist yapıya içerik olarak pek değişmeden hizmet etmektedir. Kast sistemi üzerinden yürütülen bu yasa yapıları, kendisini aile kurumunun oluşmasını kapsayan evlilik müessesesi üzerinde de göstermektedir.

Aile kurumunun oluşmasını sağlayan evlilik müessesesi, öncelikle soylu sınıfın sahip olabileceği bir yasal hak olarak sunulurken kölelere bu hak tanınmamıştır. Engels (1987: s.73-75)'e göre köleci toplum yapısında mülkiyet hakkını ellerinde bulunduran soylular gerekli tüm hakları da elinde bulundurduklarından, evlilik hakları da kendi ellerinde ve gerekli yasal varise devredilecek şekilde tutulmaktadır. Kölelerin mülkiyet hakları bulunmadığından evlilik haklarından da mahrum kalmaktadırlar.

Evlilik müessesesinin kast sistemi üzerinden şekillenmesi dolayısıyla tek eşli evliliklerde kadınlar, erkeklere ait ve erkeklerin doğuştan vaat edilen haklarını çocuklarına doğrudan aktarmalarını doğurarak sağlamakta görevlidirler. Ancak değişen toplum yapısıyla birlikte feodal dönemde evlilik, kölelere de verilen bir hak olmaya başlamaktadır (Engels, 1987: s.73-75).

Feodal dönemde Hristiyanlık dininin etkisiyle birlikte tüm sınıflara evlilik hakkı verilmektedir. Dinin etkisiyle birlikte tüm sınıflar bu müesseseye mecbur edilmektedir. Reed (1985: s. 61-65)'e göre kapitalizm de tam böyle bir dönemde feodal ilişkilerin çözülmeye başladığı bir ortamda doğmuştur.

17. ve 18. yüzyıllar sanayiye dayalı kapitalist ekonomiye geçiş dönemidir. Paranın varlığı ticareti ve tüccarlığı doğurmuş, sanayi devrimi ile üretim

araçlarındaki gelişme ve büyük ölçekli sanayinin yanı sıra da fabrika kasabaları ve şehirleri dolduran proleter sınıfı da genişletmiştir. Üretim araçlarını ellerinde tutanlar ile ücretli işçi olarak bu üretimde çalışanlar arasında sınıfsal farklılıkları da büyütme başlamıştır. Bu durum üretim araçlarını ellerinde bulunduran kapitalistlerin ve ücretli işçi olan proleterlerin sanayi toplumlarında iki farklı sınıf olarak giderek belirginleşmesine neden olmuştur. Ortaya Çıkan bu sınıfsal ayrım ise kadınların iktisadi yapı içerisindeki pozisyonların değişmesine neden olduğu düşünülmektedir. Kapitalist sistemin getirisi olarak toplum kamusal ve özel alan olarak dizayn edilmiş. Ev içi özel alan olarak belirlenmiş ve kadın ev içine konumlandırılmıştır. Ev içi emeğin piyasa değeri olmaması onu daha değersizleştirilmiş ve görünmez kılmıştır. Ev içi işler ile birlikte çocuk, yaşlı ve hasta bakımı görevleri kadına yüklenmiştir. Kadına yüklenen bu sorumluluklar nedeniyle diğer toplumsal faaliyetlerinden uzak kalmıştır.

Kadının iktisadi değişimlerden önce üretimde tarım ve ev zanaatlarının hakim olduğu dönemde tüm ailedeki kadınlar ve çocuklar da dâhil olmak üzere birlikte üretim yapılmaktaydı. Aile içinde birlikte çalışma, çiftliklerde ve aile işletmelerindeki geleneksel biçimini oluşturuyordu. Ancak sanayileşme ile yükselen kapitalizm ile birlikte üretimin içinde emek yoğun yer alan aileler yerlerini tüketime yönelen daha az üreten şehirli ailelere bırakmışlardır. Şehirlerde kadınlar, daha önceki üretken konumlarını yitirerek çocuk büyütme ve ev işleriyle ilgilenecek şekilde sınırlandırılmaya başlanmışlardır. Böylelikle dini metinlerle cennetten kovulan kadın, kapitalizm ile de üretimden kovulmaya, varoluş ve mevcudiyet yeri ise ev işleri olarak belirlenmeye başlanmıştır.

Literatüre kamusal-özel alan ayrımı olarak geçen bu görev ayrışması, doğa-kültür karşıtlığı (akıl-dışılık) ve ahlak ile kadının doğaya yani doğal alan olan evde konumlandırırken, erkeği ise kamusal alan (akılcılık) dış dünya ile özdeşleştirilmektedir. Yalom (2002: s. 177-178)'a göre bu kamusal-özel alan ayrımının en çarpıcı örneği ataerkil aile sistemleridir. Bu sistemlerde, çocuğu doğuran annedir ama toplumsal kimliğini veren babadır. Babanın görünmez katkısı annenin gayet açık seçik gerekli katkılarıyla kesin bir karşıtlık içindedir. Buna karşı çocuğa meşruiyetini kazandıran kişi yine de babasıdır.

Sanayileşme ile birlikte kapitalizm, kamusal ve özel alan arasında dikkate değer ayrışmaya giderek bunu normatif kılma yolunda söylemlerde bulunmuş ve oluşturulan söylem yolu ile kadının olması gereken yerin ev içi olduğu konusunda

rızasını kazanmış isteği ile ev içinin sorumluluklarını üstlenmesi konusunda da oldukça başarılı olmuştur. Değişen üretim araçlarıyla geline nokta pazar ekonomisi evin dışına kaymış, fabrikalardaki üretim süreci, ev içi işlerinden daha değerli kılınmıştır. Ev içi emek değer bulmadığı için görünmez ve kıymetsiz olmuştur. Sanayi kapitalizmde kadın üretime dahil edildiği zamanlarda da yedek işçi sınıfı içinde, düşük ücretle, erkeklerin daha az tercih ettikleri işlerde konumlandırılmışlardır. Kapitalizm kadının üretime katılmasında da kendi sistemine hizmet edecek unsurlar oluşturmuş. Burada da hazır yemekler, kreş hizmetleri gibi yeni argümanlarla ataerkil sistemi güçlendirmiş ve korumuştur. Tüm bu bilgiler ışığında ataerkil toplumsal yapının kapitalizm ile birlikte var olduğunu ve kapitalist toplumlarda ataerkil ile sermaye/mülkiyet arasında güçlü bir ilişki olduğu aşikârdır.

1.4. Feminizmin Doğuşu

18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sanayi devrimi ve kapitalizm ile birlikte ailece yapılan müşterek iş bölümü sonlanmış, işin kamusal ve özel alan keskin çizgilerle ayrılmıştır. Sanayi devriminde, yoksul kadınlar düşük ücretli işgücü olarak fabrikalarda, aynı zamanda yeni nesil işçileri doğurmaya zorlanmış, burjuva kadınları ise, özel alan olarak belirlenen toplumsal rolleri gereği çocuk doğurup neslin devamlılığını sağlamışlardır. Yani aslında kadın endüstrileşme dönemi boyunca üretime yoğun biçimde katılmıştır. Ücretli işte çalışan Avrupalı kadınların yüzdesi, 19. yüzyılda etkileyici biçimde sabit kalmıştır (Küçükali, 2014: s.2). Değişen ise işin konumu ve toplumsal anlamı olmuştur. Bir teknoloji ve endüstriyel politika kombinasyonu tecrit edilmiş meslekler ve düşük ücret yapıları yaratarak, kadınları kademeli bir şekilde Endüstri Devrimi'nin çekirdek endüstrisinin dışına atmıştır.

Ticari kapitalizm, hesaplı bir erkeği talep ederken, endüstrileşmeye ilişkin sınıf mücadeleleri, kavgacı bir erkeği talep eder. Bu ikisinin birleşimi, yani rekabetçilik ise iş dünyasında kurumsallaşmış ve hegemonik erkekliğin yeni biçiminde merkezi bir tema haline gelmiştir (Connell, 2016: s. 230-231). Önceki başlıkta da bahsedildiği üzere artık 17. ve 18. Yüzyılları kapsayan sanayiye dayalı kapitalist ekonomide, akılcılık kamusal alanla yani erkeklerle, akıl-dışılık ve ahlak ise özel alanla yani kadınla özdeşleşmiştir. On sekizinci yüzyılda İngiltere'de özellikle evli kadınların yasa içerisinde bir birey olarak temsil edilmeyip, hak ve özgürlüklerinin kocaları üzerinden tanımlanması ve yasa karşısında kadının temsiliyetinin erkeğe yani kocaya verilmesi, yasal ve sosyal anlamda kadının içinde

bulunduğu konumu gösteren en iyi örneklerden birisi kabul edilebilir (Altınbaş, 2006: s.25). Nitekim, 1765-1769 yıllarında Blackstone tarafından yayınlanan *Commentaries on the Laws of England* (İngiltere Kanunları üzerine yorumlar) adlı yapıtla, kadının hiçbir yasal ve kamusal varoluşunun bulunmadığı görüşü yasal hale gelmiştir (Donovan, 2007: s. 19-23). Doğal hakların tüm insanlar için geçerli olduğunu savunan düşünür John Locke bile, kadınların kocalarının koruyucu kolları arasında ve aileye ait olmaları düşüncesine inanmıştır (Bakırcı, 2004: s.26).

Locke'nin *Second Treaties of Government* (Hükümet Üzerine ikinci inceleme) adlı erkek otoritesini öngören yapıtı ise Doğal Haklar Doktrininin ve Bağımsızlık Bildirisinin incili olarak kabul edilmiştir. Locke 'a ve liberal kuramcılara göre hayatları, servetleri ve mülklerinin korunması için toplumsal sözleşme yapan bireyler, hane halkının efendisi olan erkeklerdir (Donovan, 2007: s. 20). Bununla beraber, ev ekonomisinin kaynağını oluşturan koca ve ona tümüyle bağımlı karısı kalıbı ile kurulan aile geliri modeli, aslında işçi sınıfının büyük bir kesimi için hiçbir zaman bir gerçeklik oluşturmaya bile yine de hem sendikal etkinliğin hem de devlet siyasetinin bir kriteri olmuştur. Bu gelişmelerle beraber kadın haklarına ilişkin ilk feminist tepkilerin ortaya çıkmasında, Endüstri Devriminin payı olduğu iddia etmek mümkündür.

Kadının özgürleşme hareketi ile ilgili çabalarının tarihsel net bir başlangıcının olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Kadının toplumda erkekle eşit haklarla var olma, özgürleşme mücadelesinin hep sürdüğü bilinmekle beraber feminizm kavramı yeni bir kavramdır. Feminizm kadını görünmez kılan ve ikincilleştiren erkek egemenliğini sorunsalını tarih içinde sorgulayarak çözümler üretme çabasıdır. Ataerkinin tarih de varlık gösterdiği kırılma devletin, ailenin, iktidarın sınıfların ve bu bağlı olarak sömürünün de insanlık tarihinde tanımlandığı aynı kırılmaya işaret eder.

Feminizm tarihi olarak patriyarşinin eleştirisi olarak temellendirilerek (Ottmann, 2012: s. 147) genel olarak kadın-erkek ayrımcılığına karşı çıkarak, cinsler arasında siyasal, ekonomik ve toplumsal eşitliği savunan görüş olarak tanımlamak mümkündür (İmançer, 2006: s. 23).

Feminist kuram feminist harekete eşlik eden, zaman zaman hareketi belirleyen, zaman zaman da ondan sonuçlar çıkaran ve tarihi sorunlaştırarak bir kadın tarihi, yeni tarihe bağlı yeni bir bilgi ve değer üreten düşünsel etkinliklerin toplamıdır. Feminist kuramın doğuşu, genel itibarıyla kadın hareketleri ile oluşup

gelişerek kuramlaşan bir seyir izlemiştir. Bu anlamda feminist kuramlardan önce kadın hareketlerini incelemek faydalı olacaktır. Literatürde de bu feminist hareket tarihsel açıdan 1. Dünya Savaşı öncesi birinci dalga olarak kabul edilen bu dönemdeki temel mücadele alanı, kadınlara oy kullanma, eğitim ve mülkiyet haklarının tanınması olmuştur.

1.4.1. Birinci Feminist Dalga: Liberal Feminist Kuram

18. yüzyıl batı dünyasının devrim dalgası ile sarsıldığı bir yüzyıldır. Kadın hareketleri de bu yüzyılda öncelikle endüstrileşmesini erken tamamlamış batı Avrupa ülkelerinde eğitimde fırsat eşitliği gibi sosyal hakların reform hareketi ile başlamıştır. Kadın hareketlerinin birinci dalgası olarak nitelendirilen burjuva devrimleri, 1789 Fransız Devrimi ve 1776 Amerikan Devrimi başlayıp, 1960'lı yıllara kadar devam eden dönem olarak kabul edilir.

18. yüzyıldan itibaren özellikle Aydınlanma dönemi sonrası kadınlar; toplumsal, siyasal, sosyal, hukuki, idari gibi pek çok alanda var olan eşitsizliklere ve toplum içindeki rollerine karşı mücadeleye girişmişlerdir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren kadınların erkeklerle eşit statü, eşit haklar ve özgürlükler için verdikleri mücadeleler feminizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Feminizm, temelde cinsiyet ayrımcılığına karşı tavır alan, kamu ve özel bütün alanlarda kadınların maruz kaldığı baskıların ve denetimlerin ortadan kaldırılmasının gerekliliğini savunan ve ataerkil yapılanmaların önüne geçerek kadınların meşru haklarına ulaşmada mücadele eden bir yaklaşımdır. Feminizmin tarihsel süreci, 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadarki dönemi kapsamakta ve üç dalgaya ayrılmaktadır. Bu feminist dalgalarda kadınlar, evrensel ve bireysel olarak meşru haklarını elde etmek için mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleler içerisinde kadınlar, eylemsel ve fikri yapılarını çeşitli ideolojilerden, farklı algı ve anlayışlardan ve kuramlardan faydalanarak şekillendirmişlerdir. Bunun sonucu olarak, farklı feminist yaklaşımlar ortaya çıkmış ve uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde teorik bakımından katkı sağlayacak şekilde yer almıştır (Taş, 2016, s.163).

Birinci dalga feminizm, eğitimde fırsat eşitliğinin, kadın özgürlüğünün, kadınların seçme-seçilme ve mülkiyet haklarının savunulması gibi konular üzerinden şekillenmiştir. Aydınlanma ya da akılcılık çağı olarak adlandırılan dönem içinde ortaya koyulan kurumlar bu dönemde uygulanmaya başlanmıştır.

Buna örnek gösterilirse insanların vazgeçemeyeceği ya da tabii olarak kabul ettiği haklara var olan hükümetlerin müdahalede bulunmayacağı gerek 1776'da yayımlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin gerekse 1789'da yayımlanan Fransa İnsan Hakları Bildirgesi'nin dikkat çeken yönlerini oluşturur. Bu hareketle, Fransız İhtilali döneminde kadın hakları üzerine birçok yayın yapılmış, bu dönemde kadınlar, kendi politik hakları için devrimci kadın kulüpleri kurmuşlardır. Bu sırada

Olympe de Gouges'un önderliğinde bir grup kadın, 1789 Ağustos ayında İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesini eleştirerek buna reddiye olarak Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesini (Déclaration des droit de la femme et de la citoyenne) yayımlamışlardır. Olympe de Gouges İnsan Hakları bildirgesini, insan anlamında erkek nüfusunu baz aldığı, kadınların geri plana itildiği gerekçeleriyle tenkit eder. Olympe de Gouges, söz konusu bildirgeyi, erkek (homme) sözcüğünün yerine kadın (femme), erkek vatandaş (citoyen) sözcüğünün yerine de kadın yurttaş (citoyenne) sözcüğünü getirerek tekrar kaleme almıştır (Otmann, 2012: s. 152). Ve bu ataerkiye ilk önemli çıkışlardan biri Gouges' in idamı ile sonuçlanmıştır.

Fransız Devrimi sonrası 1791-1792 yılları arasında hem Fransa'da hem İngiltere'de, erkek haklarının hemen ardından kadın haklarına ilişkin kesin bildiriler yayımlanmıştır (Connell, 2016: s. 53; Tanilli, 2006: s. 66-67; Heper, 2014: s. 11-27). Fransız Devrimi sonrası dönemin dikkat çeken kadın hakları savunucularından olan Mary Wollstonecraft'ın kaleme aldığı Vindication of the Rights of Women (Kadın Haklarının Savunması - 1792) ilk modern feminizm metni olarak kabul görmektedir (Connell, 2016: s. 53). Doğal haklar doktrini kadınları uyarlayan Elisabeth Cady Stanton, "*Declaration of Sentiments*" (Duygular Bildirisi)'i 19-20 Temmuz 1848 tarihinde yayımlamıştır. 100 kadın ve erkek tarafından imzalanan deklarasyon, Bağımsızlık Bildirgesi üzerine de kelime kelime oturtulmuştur.

1870 yılında ise Paris komününde isyan çıkmış ve kadınlar, sosyal yenileşme için direnişe kalkmıştır (Tanilli, 2006: s. 66-67). Aynı şekilde John Stuart Mill tarafından 1861 tarihinde The Subjection of Women hareketi dikkati çekmektedir. Bunun yanında Fransa'da meydana gelen hareketler benzer olarak Almanya'da da oluşmuştur.

Endüstri Devriminin tetiklediği toplumsal çözülüş, özellikle 1850' lerden sonra kadınlar üzerinde yeni bir gücün tetikleyicisi olmuştur. Kadın eğitimi ile ilgili, 1865'te, Almanya'da kurulan Tüm Almanya Kadın Derneği (Allgemeine Deutsche Frauenverein), proletaryanın kurtuluşu kadının kurtuluşudur söylemiyle kadının özgürleşmesine sosyalist bir anlam yükleyen August Bebel, Clara Zetkin gibi sosyalistler bu harekette simge olmuşlardır. (Die soziale Frage der Frauenfrage) bu bağlamda önem taşımaktadır (Heper, 2014: s. 11-27). Yine Friedrich Engels'in 1884'te yayımlanan etnografik köken çalışmalarını barındıran çalışması Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni (Der Ursprung der Familie, des Privateigentum und des Staates), Marksistler için yasa niteliği taşıyan ve kurucuların metinleriyle

birlikte kaçınılmaz olarak günümüzdeki kadınların ezilmesine dair Marksist açıklamaların dayandığı güçlü argüman olmuştur (Connell, 2016, s. 215). Bu isimler Aydınlanma geleneğinde yer alan önemli feminist düşünürlerdir. Aydınlanmacı liberal feministler olarak görülen bu hareketlerin seçme hakkı dışında temel düşünceleri arasında akla inanç, kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğuna inanç, toplumsal değişime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun eğitim -özellikle eleştirel düşünülebilme için eğitilmek- olduğuna inanç, bireyin diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan akılcı ve bağımsız bir aktör olarak hareket eden ve haysiyeti bağımsızlığına bağlı olan yalnız bir varlık olduğu görüşü ve doğal haklar doktrinine bağlı kalan düşünceler yer almaktadır (Donovan, 1997: s.28).

Birinci Dalga feminist hareketlerinin sonunda kadınlara seçim hakkı farklı ülkelerde farklı dönemlerde tanınmıştır. Finlandiya’da 1906, Rusya’da 1917, Almanya’da 1918, A.B.D’de 1920, Büyük Britanya’da 1928, Türkiye’de 1934 ve Fransa’da 1944 yıllarında kadınlara seçme hakkı tanınmıştır (Heper, 2014: s. 11-27).

Birinci feminist dalga ile seçme hakkını alan kadınlar artık feminist mücadele için uygun koşulları sağlamışlar, geçmiş dönem mücadeleleri ışığında, kadının özgürleşmesi yolunda hareket etmeye başlamışlardır. Bu dalga da kadın kendisi için bir hareket alanı kazanırken elde ettiği kazanımlar günlük yaşamında onu yeteri kadar özgür kılmaması nedeniyle eksik ve yetersiz kalmıştır. Sorun sadece seçme ve seçilme hakkını almakla çözüme kavuşturulamamakla birlikte; daha fazla her alanda savaşım verilmesi gerekliliği doğmuş ve sonraki süreçte yeni gelişmeler ve değişimler için rehberlik yapmıştır.

1.4.2. İkinci Feminist Dalga: Marksist Radikal ve Sosyalist Feminist Kuram

20. yüzyılın başlarında iki dünya savaşının üst üste yaşanması ile feminist ideolojinin gelişimi de bu karmaşanın içinde geçmiş yıllara göre nispeten durgunluğa girmiştir. Bununla birlikte savaş yıllarında erkek nüfusundaki azalma ile birlikte insan işgücü ihtiyacını karşılamak için kadınlara ihtiyaç doğrultusunda kadınların kitlesel olarak işgücü pazarına girmeleri ikinci dalga feminizmin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

İkinci feminist dalga “kişisel olan politiktir” sloganıyla ses getirmiş ve bu yolla ötelenmiş, bastırılmış kadın kimliğinin var olma mücadelesini verilmiştir. Kişisel olanın kamusal alana aktarılması bu dönem kadın hareketlerinin ana

mücadele konusu olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren kadınların erkekleri karşısına alan muhalif saflarında “kız kardeşlik” kavramı ortaya çıkıp kullanılmaya başlanmıştır.

“Liberal feminizmin kadınlar arası sınıfsal farklılıkları konu edinmemesine dikkat çeken Marksist feministler, bütünsel bir kategori olarak kadınların ezilmesinden söz etmenin, sanki tüm kadınlar her yerde aynı deneyimleri ve çıkarları paylaşıyormuş gibi yanlış bir kabulden kaynaklandığını öne sürdüler ve cinsel özellikleri (bedenleri ve doğurganlıkları) nedeniyle benzer baskılara maruz kalsalar bile kadınlar arasındaki sınıfsal, ırksal, etnik, sosyo-ekonomik vb. farklılıkların kadınların kendi aralarında eşitsizlik yarattığının kabul edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır” (Berktaş, 2013: s. 10).

Buna göre kadınlardaki ırksal, etnik, sosyo-ekonomik ve sınıfsal farklılıklar gibi farkların üzerinden kadınların tanımlanmasının daha sağlıklı bir tanımlanma olacağını savunan Marksist feministlerin bu görüşü, bir anlamda kadınların ezilmesinin de buna bağlı olarak daha sağlıklı yorumlanabileceğini öngörmektedir. Diğer yandan yorumlamanın ve okumanın bu şekilde yapılıyor olması mücadele kültürünü etkileyerek kadınlar üzerinden daha derin bir sınıf mücadelesine girişilebileceğini beraberinde getirmektedir.

Kadınların yaşadığı problemler üzerine Marksist feministlerin analizleri üç gruba ayrılmaktadır. Tüm bu gruplar ise genel olarak kadınların ezilmesi ve üretim ile olan bağlantısı ya da üretim ile olan doğal bağlantısından yoksunluğu üzerine oluşturulmaktadır. Marksist feministlerin yapmış oldukları analizlere göre kadınlar, işçi sınıfının bir üyesi olarak tanımlanıp kadın-erkek ilişkilerinde içerisinde işçi-sermaye olarak görülmektedir. Marks, Engels, Kautsky ve Lenin gibi birinci Marksist feministlere göre kapitalist sistemin kadınları ücretli iş gücü içerisine dahil ettiği ve bu sürecin temel cinsiyete dayalı iş bölümü üzerinde olumsuz etkiler gösterdiği düşünülmektedir. Oysa ikinci Marksist feministlere göre kadınların ev işi ve ev işi ile sermaye oluşturma arasındaki ilişki üzerinde rol oynadıkları düşünülmektedir (Savran 2008: s.159).

Marx, erken dönem yazılarında kadını soyut ontolojik bir kategori olarak ele alırken, daha sonraki yazılarında asıl dikkatini aile üzerinde yoğunlaştırdığından kadın, Marx'ın aile üzerindeki düşünceleri içerisinde kaybolmuştur. Yani Marx'ın ilk dönem yazılarında kadın konusundaki çok genel düşünceleri, onun daha sonraki çalışmalarında sadece aile üzerine yaptığı yorumlara yerini bırakmıştır. Bununla birlikte Marx her iki dönemindeki ortak çerçeveyi, ekonomi ve mülkiyetin evriminin analizi oluşturmaktadır. Engels de kadın meselesini toplumsal cinsiyet sınıf farklılıklarının tarih ya da kültür içinde yerlerini belirlemeye yönelik çalışmalar

yaparak, ekonomi ve üretim temaları bağlamında konuyu ele alır. Engels “Aile, Özel Mülkiyet ve Devletin Kökeni” nde kapitalizmin, dünyada kadın cinsiyetinin tarihi yenilgisini beraberinde getirdiğini ileri sürer. Kadın baskısı, baskıcı ve ataerkil aile içinde başlar. Dolayısıyla, sosyalist bir toplumda evlilik feshedilebilir olmalı ve özel mülkiyet ortadan kaldırılınca ataerkil yapılar da kendiliğinden kaybolacaktı (Mitchell, 2006: s. 7-8; Butler, 2016: s. 93).

Marksist feminist anlayışa göre de, toplumsal devrimin başlıca görevlerinden biri ailenin ortadan kaldırılmasıdır. Toplumcu ortaklaşmacılığın kan ortaklığına değil, iktisadi işlev ortaklığına göre oluşması gerekmektedir (İmançer, 2006: s. 29). Bu bağlamda kadın sorunu, Marksist feministlere göre özgürleşme arayan kadınlar, kapitalist sisteme karşı sınıf savaşını kazandıklarında cinsiyetle ilintili ikincilik konumlarından da kurtulmuş olacaktır.

Geçen yüzyılın '60'lı ve '70'li yıllarında burjuvazinin geliştirdiği “aile besleyicisi” modeline göre kadın, ücretli iş sektöründe en fazlasıyla, aile bütçesine katkıda bulunan birisi olarak kabul görüyordu. Aile içi iş bölümünde eskiye göre değişen fazla bir şey yoktu. Burjuvazi bu modeli, toplumsal sınıf ve tabakalar tarafından benimsenip benimsenmemesinden bağımsız olarak ideolojik bakımdan ideal model olarak genelleştirdi. Bu bağlam içinde, gelişen yeni kadın hareketi, siyasi faaliyetini, diğer şeylerin yanı sıra aileyi zor kullanım, hâkimiyet ve sömürü yeri veya odağı olarak gündemleştirdi ve evde kadın tarafından yapılan yeniden üretim işinin (“ev emeği”) ücretsiz olduğunu ve ücretlendirilmesi gerektiğini; bu işin görünür kılınmasını merkezi faaliyetinin bir bileşeni olarak gördü(...)”İbrahim Okçuoğlu.(2012) Ev İşinin Ücretlendirilmesi [Blog Yazısı].<http://ibrahimokcuoglu.blogspot.com.tr/2012/04/ev-isinin-ucretlendirilmesi-skca.html>.(03.04.2012)

Buna göre bedelsiz ev işi bir sorunsal olup, ev içi işlerde çalışan kadının aşağılanıp, yıpratılır, verimsiz bir duruma getirilir, kısaca kadının emeği değersizleştirilmektedir. Üretici sınıfın çoğalması sorumluluğu ile görevlendirilen ve bir anlamda ev içi kölelere dönüştürülen kadının özgürleşmesi için ev işlerinin bir anlamda toplumsallaşması gerekir.

Bu ilk Marksist yaklaşıma göre, kadınların toplumda var olabilmeleri için, erkeklerle denk işgücüne katılmalarının gerekliliği yanında, sınıf farklarını oluşturan aile ve mülkiyeti olgularının ortadan kalkması ile ancak özgürleşmelerinin mümkün olacağı savunusunu yapmaktadırlar.

Ev işini irdeleyen ikinci kuşak Marksist feministlere göre feminist mücadele, sermayeye karşı mücadeledir. Bu noktada Mariarosa Dalla Costa’nın ev işi

konusundaki rasyonel analizi, ev işi-sermaye ilişkisi ve kapitalist toplumlarda ev işinin nihai yeri noktasında geliştirdiği bir argümandır.

Costa'nın, kadınların ev işi için ücret talep etmeleri konusundaki siyasi tutumu, kadın hareketi içinde yer alan kadınlar arasında, ev işinin önemi konusunda bilinçlenmeyi büyük ölçüde artırmıştır. Bu talep ABD'deki kadın grupları arasında tartışıldı ve hala da tartışılmaktadır. Kadınların evde, işgücünün yeniden üretimini sağlayarak sermaye için temel hizmetleri sağlamakla kalmadığını, aynı zamanda bu çalışma yoluyla artı değer yarattığını iddia ederek Dalla Costa, aynı zamanda ev işinin önemi konusunda solun bilincini önemli ölçüde artırmış ve ev işinin sermaye ile ilişkisi konusunda uzun bir tartışmayı başlatmıştır. Dalla Costa, ev işinin gerçek bir çalışma olduğu konusundaki feminist düşüncüyü, ev işinin ücretli iş olması gerektiğini öne sürerek, kapitalizmde ev işine meşruiyet kazandırmak için kullanır. Kadınlar, kendilerinin geleneksel işgücü içine girmeleri için zorlanmalarına izin vermek yerine, ev işi için ücret talep etmelidirler çünkü, geleneksel işgücü içinde kadınlar "çifte çalışma" ile hem sermayeye bedava ev işi hizmeti vermeye, hem de ücretli işte çalışmaya devam edeceklerdir. Dalla Costa, ev işi karşılığında ücret alan kadınların toplu çocuk bakımı, yemek hazırlanması ve benzeri yollarla ev işini kollektif olarak organize edebileceklerini söylemektedir. Ücret talep etmek ve ücret almak, yaptıkları işin önemi konusunda kadınların bilincini artıracak; ev işinin özel zorunluluğunun yanı sıra toplumsal önemini görmelerini sağlayacaktır ki, bu da daha kapsamlı bir toplumsal değişim için gerekli bir ilk adımdır. (Hartmann, 2006, s.14)

Buna göre Dalla Costa, ev işinin gerçekte soyutlayıcı, önemsiz ve tekrar edici olduğundan dolayı yabancılaştırıcı olduğunu iddia etmiştir.

Kadınların yaşam mücadelesindeki emek gücünün erkeğin denetimi altında olmasının ataerkilliğin maddi temeline dayandıran Hartman (1979), kadın emeğine dayalı maddi temelin oluşturduğu cinsiyetçi iş bölümü böylelikle kendi ideolojisini de yaratmış olur (Hartmann, 1979: s. 24). Bu noktada ikinci kuşak Marksist feministler ise bu iş bölümünün değişmesi için gerekli olan şartın bilinç yükselmesi olduğunu savunur.

Radikal Feministler arasında geniş ölçüde kuramsal düşünceler oluşturmuş olanlar; Kate Millett ile Shulamith Firestone'dır (İmançer, 2006: s. 32). Millett politikayı "iktidar" yapısına bağlı ilişkiler, belirli kişilerden oluşan bir grubun başka grup tarafından yönetildiği düzenlemeler olarak niteleyip bu görüşü kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilere uyarlayarak cinsel politikayı tanımlamıştır (Connell, 2016: s. 369). Cinsel özgürlük hatta cinsel devrimden bahsederek aile kurumunu reddeder. Cinsel kısıtlamalar ve tabular, evlilik kurumuna hapsedilmiş cinsel yaşam, hemcinsle koyulan cinsel yasakların bütünüyle yok edilmesi gerekliliğini savunur. Ona göre ataerkil yapı baskı üzerine kurulu bir ideolojidir. Öyle ki başka hiçbir ideoloji ya da düzen yönetilenler üzerinde böylesi bir baskı oluşturmamaktadır.

Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Özgürlüğünün Davası* eseri üzerinden radikal feminizmin ve radikal feministlerin ideolojik duruşlarını dile

getirmiştir (Firestone, 1993). Firestone, kadınların çarpıcı bir şekilde kendi vücutlarının denetimine hâkim olma yoluyla doğurganlığın denetimini ele geçirmeleri gerektiğini savunur. Böylelikle cinse bağlı üreme yerini yapay üreme ye bırakacak ve böylelikle çocuğun anne-baba ya olan bağımlılığının azalmasıyla cinsten kaynaklı işbölümünün ortadan kalkması sağlanacak, aynı zamanda bir aile içerisindeki iş bölümü baskıcılığı da yok olacaktır (Atan, 2015: s. 1-21). Radikal feministlerin bir kısmı kadının ezilmesinin nedenini doğurganlıkları olmasını görerek, çocukluktan itibaren bu rolle biçimlendiklerini bu rolünde toplumu belirlediğini düşünmektedirler. Bunun için kadın bu yükten kurtulmalı çocuk bakımı erkekle ortak üstlenilmeli ve aile kurumu tamamen yok olmalıdır.

Ataerkilin ortadan kaldırılması üzerinde yoğun çalışan Radikal feminist kuram, tecavüz gerçekliğini de irdeleyerek, tecavüzü cinsiyetler arası iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak, kadına eril bir dünyada yaşadığını hatırlatan ve kadın üzerinde ataerkil iktidarın kurulduğu bir eylem olarak görmekte, pornografiyi de kadına yönelik eril bir şiddetin içinde değerlendirmektedir.

Pornografi, eril iktidarın ideolojik yeniden üretim sahası olmakla birlikte, cinsiyet hiyerarşinin pornografiyle birlikte bilinçlere kazınarak toplumsal bir tahakküm durum haline gelir. Pornografi eşitsizliği doğallaştırarak eril iktidarı da doğallaştırır. Cinsiyetçi yaklaşımın dünyaya bakışı pornografiktir ve kadını ikincil konuma yerleştirerek onu sömürür. “Pornografi yürürlükteki egemen ideolojidir. Aslında pornografinin özgürce yaptığı, kadınların beynini ve bedenini köleleştirmek ve kadın bakış açısının ifadesini engelleyen terörü normalleştirmektir (MacKinnon, 2003: s. 132-133). Kadının egemen kültür tarafından şekillendirildiği iddia eden radikal feminist kuram, medyayı da kültürel savaş alanı olarak görmüştür. Radikal feminizme göre, kadın için belirlenen roller medya aracılığıyla, gerek ürünlerin tanıtımında, gerekse eğlence amacıyla hazırlanan, yazı film ve programlarda kadını bir seks objesi olarak sunmakta ve kadına karşı her türlü şiddeti teşvik edici rol oynamaktadır.

“Radikal feminist kuram kadına vurgusu ile kadını güçlendirmeye çalışırken, farklılık politikası ile kadın ve erkek arasında bir farklılık tanımlar ve kadınları ortak bir payda olarak görür. Ataerkiye karşı kısa vadeli bir tepki olarak verilen ayrımcılık, radikal feminist kuramın belirgin özelliğine dönüşür ve bu tepkisel yaklaşım radikal feminizm tarafından aşılmadan sonrasında gelen feminizmler tarafından eleştirilerek aşılır. Kuşkusuz farklılık politikası ayrımcılıkla birleştiğinde ataerkil sistemin üzerinde durduğu düalist yapıyı destekleyerek tersine cinsiyetçilik üretmek gibi bir açmaza saplanmıştır.”(Altun, 2008: s. 75)

Diyalojik olmayan ötekileştirici bu yapıyı eleştiren Hooks (2002: s. 33)'a göre feminizmin devrimci ve kuşatıcı bir eylemliliğe dönüşmemesi tam da bu nedene bağlı olmaktadır. Radikal feminist olarak adlandırılan bir grup olsalar da düşünce yapısı bakımından vermiş oldukları tepkilerin gerici oldukları görülmektedir. Temelinde bütün kadınların bütün erkeklere düşman olması yattığından bu problemin çözümü de ütopyik olarak sadece kadın ulusundan oluşan ayrımcı birlikler olduğu düşünülmektedir. Oysa Hooks (2002: s. 34)'a göre feminizm, cinsiyetçi ezilmeyi sona erdirmek için verilen bir savaştır ve cinsiyetler arasındaki savaş sona erdirebilir.

İkinci Dalga Feminizmin içinde yer alan literatürde Marksist feminizm ile de beraber anılan Sosyalist Feminizmdir. Marksist feminizmin sınıfsal bölünmenin altını çizmiş ancak kadınların ezilmesinin üretim tarzı dışında açıklanabileceğini reddettiği için toplumun bütünündeki erkek egemen yapıyı ve kadının ezilmesini açıklama konusunda yetersiz kalmıştır.

Roxane Dunbar, kadınların ezilmelerine dikkat çekerken ilk Marksistlerin çözümlemelerine vurgu yaparak, kadınların sınıfına bakılmaksızın bir kast oluşturduğu düşüncesindedir (Nacaroğlu, 2010: 28). Marksist teorilerden ayrılan çözümlemelerde sosyalist feminist kuramın da temellenmesine olanak sağlamıştır. Bu yönüyle sosyalist feminist kuram, literatürde Marksist kuram içinde de açıklanabilmektedir. Bunun yanında köktenci feminizmin getirilerini de benimseyen ve Marksist düşüncenin katı cinsiyetçi olmayan bakışını tümüyle reddeden bu yaklaşım, köktenci feminizmle meydana getirdiği benzer düşüncüler noktasında farklı bir teori olarak göze çarpar (Çakır, 2008:187-189).

Sosyalist feminizm, önceki paragrafta da bahsedildiği üzere Marksist feminizm ile radikal feminizme eleştiri getirirken bu iki kurumun da birleştiricisi olmaktadır. Marksist feminizme kadın analizlerine yeni içerikler getirmektedir. kadın ezilişindeki Marksist görüşün sınıf vurgusunu önemsemekle birlikte buna toplumsal cinsiyeti ve radikal feminizmin vurguladığı cinsellik öğelerini de eklemiştir. Modern toplumlarda, kapitalizmin desteklediği ataerkil gerçeğinde ezilen kadınların haklarını savunan sosyalist feminizme göre ne tek başına üretim paradigmaları ile kadın varoluşunu desteklenebileceğini, özgürleşeceğini ne de salt ataerkilliğin erkek egemen düzenini eleştirmenin yeterli olacağını ileri sürmektedir.

Dolayısıyla sosyalist feminist kuramdan yola çıkarak bu iki kuramın entegre edilmesiyle oluşturulan “kapitalist ataerkillik” kavramı ile, ataerkil düşünceden gelen pratiklerin, sosyal ilişkilerin, fikirlerin ve zihni yapıların aile kurumunun gerek içinde, gerek dışındaki ekonomik sömürüyü hangi ölçütlerle yorumlandığını açıklamak olasıdır (Berktaş, 2013: s. 11). Bu durumda, Kadının ezilmesini ve ataerkilliği analiz ederken tarihsel ve toplumsal perspektifte kadınların ezilmesinin somut koşullarını incelemenin yanında ataerkilliğin kapsayıcılığını ve gücünün de hep toplum hafızasında taze kalmasını sağlamak gerekmektedir.

1.4.3. Üçüncü Dalga Feminizm

Açıktır ki feminizmin her türünün zayıf olan yanları gibi güçlü olan yanları olduğu gibi birbirleri tamamlayan bir etkileşim içinde kadınların tarihsel olarak süregelen ikinciliğini ve ezilmelerini görünür kılma, açıklama ve onunla mücadele etme konusunda önemli kazançlar elde edilmişini sağladılar. 1990 sonrasında gelen feminist hareket üçüncü dalga feminizm olarak adlandırılmaktadır. Kadın hareketi 1990’lar dan, o zamana dek ayrılmamış reformist, sosyalist ve radikal feminizm yorumlarının ayrışmaya başladığı bir harekete dönüşmüştür

Üçüncü dalga feminizm, ikinci dalga feminizmin düşünce konusundaki ve uygulamadaki yanlışlıklarına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu tepki, kadın hareketlerinin tüm sosyal kademedeki kadınlara ulaşması ve evrensel bir nitelik taşıması olarak planlanmaktadır (Taş, 2016: s. 171).

Üçüncü Dalga feminizm, bedenin dil aracılığıyla nesneleştirilmesi ve sömürülmesi ile ilgilidir. İkinci dalga ve üçüncü dalga feminizmleri temel olarak değerlendirmek gerekirse ikinci dalga hareket içinde mutlak eşitlik vurgusu bulunması, üçüncü dalga içinde de farklılıkların farkındalığının altının çizilmesi temel fark olarak belirtilebilir. Üçüncü dalga feminizm ataerkillik yerine kadınlığı ve erkekliği sorgulamaktadır. Kadınlığı ve erkekliği sorgularken yapısalcı ve post yapısalcı söylemlerden faydalanır. Net bir tanımlı olmamakla birlikte öznenin ölümü, kamusal alanın çöküşü, temsilin reddi, bireycilik, anti-hümanizm, dilin ve söylemlerin ön plana çıkması, kimlik ve direnme gibi birbiriyle bağlantılı olmayan düşünceler bütünü denilebilir. Üçüncü dalga feminizmde feminizm, artık sadece büyük şehirde yaşayan kadınların ortak problemi olmaktan uzaklaşıp tüm kadınların kapsayıcı şekilde yapılan çeşitli projelerle yaygınlaşmıştır.

Toplumsal cinsiyet kavramı postmodernist sorgulama ile feminist hareketin son on yılda yeni aşamaya taşınmıştır. Postmodernizm açıkça tanımlanmış bir kuram olmasa da bilgi, dil, akıl, kimlik, beden ile ilgili kavramları bir araya getirmiş bu kavramlar üzerinden cinsiyet kimliği ile ilgili sınıflama ve tanımlanmaların değişmeyen ve kaçınılmaz olarak görülen biyolojinin bir ürünü olmayıp toplum tarafından üretildiğini savundular. Bu nedenle bir önceki feministler tarafından yapılan cinsiyet/toplumsal cinsiyet ayrımını doğrudan reddettiler.

Üçüncü dalga feminizminde daha çok kadına yönelik şiddet, cinsellik ve güçsüz olan kadının güçlendirilmesi gibi ikinci dalga feminizmde sınırlandırılmış konular daha kapsayıcı bir şekilde işlenmektedir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet, sınıf ayrımı, etnik grup, ırkçılık, milliyetçilik, politika gibi konuları ve konuların oluşturduğu olguları feminist bir bakış açısıyla ele alarak teorileştirmiştir Kadın çalışmaları üzerine daha postmodern bir bakış açısı kazandırmaya çalışan üçüncü dalga feminizminde oluşturulan bu teorik yapının, kadınların bireysel problemleri ve deneyimleri üzerine odaklanarak fayda sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

İkinci dalga feminizmin tüm kadınların mutlak eşitliğe sahip olduğu düşüncesinin üçüncü dalga feminizminde terk edilmesinden sonra kadınların bireysel farklılıklarına daha fazla önem verilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu farklılıkların evrensel bir şekilde tüm kadınlara yayılmasının istenmesi üçüncü dalga feminizmin temel amacı durumundadır. Bu doğrultuda yapılacak tüm kadın hareketlerinin eğitimin yaygınlaşması üzerine olduğu düşünülmektedir (Leslie ve Drake, 1997; Akt., Taş, 2016: s.172).

İkinci dalga feminizminde yer alan tüm ırkların, etnik grupların, kültürel yapıların ve kimliklerin, cinsiyetlerin eşit olduğu düşüncesinin üçüncü dalga feminizminde terk edilmesiyle birlikte bireysel farklılıklar dile getirilmeye başlanmıştır. Her kadının farklı bir şekilde baskı gördüğü ve ezildiği düşünülerek bu farklılıklar arasında ortak noktalar bulunması ve düzenlenecek kadın hareketlerinin bu temel üzerinden ilerlemesinin özgürleşme hareketine daha çok katkısı olacaktır.

Üçüncü dalga feminizm hareketinin bir diğer katkısı toplumsal konulara kadın bakış açısı kazandırmaya çalışmasıdır. Öyle ki birinci ve ikinci dalga feminizminde daha esnek bırakılan savaş, can güvenliği, sosyal adalet, kalkınma, refah seviyesi, çevre sorunları, eşitlik gibi toplumsal konular üçüncü dalga feminizm hareketinde kadın erkek ilişkileri üzerindeki çalışmalar kadar işlenmektedir. Ancak toplumsal konular konusunda fayda sağlayan ve sağlamayan görüşler geliştirilmesine

yol açan bu durum kadınların pratikte ve düşüncede ikiye ayrılmalarına neden olmaktadır (Taş, 2016: s.172).

Üçüncü dalga feminizm hareketi, kadın erkek ilişkileri üzerinde süregelen ataerkil yapının eleştirisini yaparken mevcut sorunlara yeni bir çözüm bulma konusunda bir adım atamamaktadır. Bu durum, üçüncü dalga feminizm hareketinin teorik ve pratik yönleri arasında farklılık yaşanmasından kaynaklanmaktadır (Taş, 2016: s.172). Yaşanan bu farklılıktan dolayı üçüncü dalga feministlerinin farklı kuramlara ve farklı düşüncelere başvurmasının katkısı ve etkisi daha fazla olacaktır.

Kadının toplumdaki ikincil konumunu açıklamaya ve çözümler sunmaya çalışan tüm feminist hareketler ve düşünsel toparlayıcı olan kuramlar, kadın sorununa yüksek kazanımlar sağlamıştır. Kadının seçme hakkından başlayıp kamusal alanda temsili, ezilmişliği, emek, işgücü, sınıfsal sorunlar gibi birçok konunun mevcut durumunda değişiklik ve düzenlemelerin yapılmasına olanak vermiştir. Geline nokta kadın hem siyasal hem de toplumsal birçok alanda yer tutabilmiş, yasal eşitlikçi haklarına sınıf ve cinsiyet gözetmeksizin sahip olabilmıştır. Tüm bunlarla beraber ataerkil toplumun ve bu yönde şekillenen toplumsal ödev, sorumluluk, biçilen rollerde kadın sorunu devam etmektedir. Kapitalist sistemin dinamiklerinin bir getirisi ve bu sistemin yüksek desteği ile kök salan ataerkil yapı, kamusal alanda cinsel baskılar, özel alanda şiddet, medya sunumunda pornografik obje ya da kadının maddi değeri olan meta olarak kullanımı gibi sorunların çıkış noktası durumundadır. Mülkiyet temelli kapitalist düzen, sistemini sağlam, ayakta tutabilmek için, aileyi güçlü kılmak dolayısıyla ataerkili de desteklemek zorundadır. Aile kavramı dinsel inançlar gereği, Marksist kuramın önerisi gibi yok olamayacağı, mülkiyet gibi önemli bir unsur gereği baba soyu da devam edeceği gerçeği nedeniyle, ataerkili ve destekçisi kapitalizmi yok etmek mümkün değildir. Ancak kadının varlığını, erkek tahakkümünden sıyrılabilmesi var olan düzen içinde dizayn edilebilir. Bu anlamda çalışmamızın ana konusunu oluşturan medyanın ve endüstrinin kadın bedeni üzerindeki düzenleyici gücü, kadının özgürleşme sorununun çözümünde kilit rolü üstlenmektedir. Öyle ki 18. yüzyıldan itibaren ivme kazanan kadın hareketleri üzerinde günümüz dijital dünyası içerisindeki medyanın önemli bir görevi olduğu düşünülmektedir. Bu görev doğrultusunda kadınların ataerkil yapıdan biraz daha sıyrılarak kendilerini daha özgür hissettikleri düşünülmektedir.

Kadın özgür olmamanın getirdiği mahkûmiyetin farkındalığı ile başlattığı özgürleşme hareketinde yüzyıllar önce hüküm giydirdikleri müebbet cezayı

yıkmayı başarmıştır. Bunla birlikte, dayatılan hayatın kaderi olmadığı bilincinde olsa dahi tam özgürleşme sağlanmadıkça ve bu durum her kesimden kadını kapsamadıkça henüz kazanılmış tam bir bağımsızlıktan ya da özgürleşmeden de bahsedilmeyeceğinin farkındadır. Elde edilen her başarılı adımın karşısında, değişen koşullarla birlikte kendini farklı şekilde maskeleyen kapitalizmi ve patriyakayı görmektedir. Bu sayede ortaya çıkan kapitalizm ve patriyaka, daha önce eril din üzerinden şekil verdiği kadın bedenine değişen ve dönüşen durumları kullanarak televizyon radyo gibi medya kanalları üzerinden, tıbbın farklı bir yüzünü ile işbirliği içerisinde, toplumsal gücünü de kullanarak kadını sınırlandırmaya ve kontrol etmeye devam etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet kavramı, ataerkil yapı ve feminizm üzerinde durulmaktadır. Özellikle biyolojik ve toplumsal cinsiyetin farklılık göstermesi, erkek egemen bir toplum inşası sonrasında giderek kendisini gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Feminizmin kadınların temel haklarını ve yer edinebilme durumunu ele alabilmesi için bir ihtiyaçtan dolayı ortaya çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde sabah programlarında kadın ve sağlık temasının nasıl işlendiği konusunda temel kavramlar üzerinden tartışmamız yürütülecektir.

Çalışmanın sonraki bölümlerinde medya, tıp disiplini ve yeni tüketim kültürü arasındaki bağ ile kadın bedeninin nasıl şekillendirildiği ve yine kadın için belirlenen toplumsal ve kültürel sınırların nasıl korunduğu konusu tartışılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA, POPÜLER KÜLTÜR, KADIN VE SAĞLIK

Sabah programlarında kadın ve sağlık konusunun tartışıldığı çalışmamızın bu bölümünde, ilk bölümde tartışılan toplumsal cinsiyet ve kadın hareketlerinin çeşitli değişkenlere göre gelişimi ve tarihsel sürecinin oluşturduğu altyapıdan sonra medya ve popüler kültür ilişkisinin kadın üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Özellikle popüler kültürün, kadın hareketleri ve temsili konusundaki rolü vurgulanmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda öncelikle popüler kültür ve medya kavramlarının kavramsal analizi yapılacaktır.

2.1. Popüler Kültür ve Medya

Günlük yaşantımızın önemli bir kısmını kaplayan kitle iletişimi sosyal yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Kitle iletişimi uzman grupların, teknolojik araçları kullanarak geniş ve büyük kitlelere ulaşmasıdır. Kitle iletişiminin gerçekleşebilmesi için öncelikle iletişimin üretilmesi lazım mesela tartışma, haber, yarışma, müzik veya sağlık programlarının yapılması üretimdir. Yeniden üretim aynı şeyin tekrar üretimi olabileceği gibi daha geliştirilmiş ya da farklılaştırılmış üretimi de olabilir. Tüketim ise üretilen ürünü kullanma (seyretme, izleme, uygulama) anlamına gelir.

Kapitalizm düşüncesi ve yarattığı güç, toplumların geleneksel, yerel ve özgün anlayışlarından uzaklaşmasına ve herkesle aynı olacak şekilde kültürü standart hale getirmektedir. Özellikle oluşturulan yeni ve ortak kültürün yayılması ve yaygınlaşması için de medya araçlarını kullanmaktadır. Bu bağlamda kitlelere yönelik bilişsel yönetim ve ticari yönlendirme de medya araçlarının en etkili aracı televizyondur. Medya, toplumlara sahte ancak ideal gibi sunulan yeni kültürü evrensel nitelikte sunmaktadır. Medya ile temsilde gerçek ve yaşam yeniden kurgulanır. Bu doğrultuda oluşturulan kültürün popüler bir nitelik kazanmasında medyanın önemli bir rolü bulunmaktadır.

Popüler kültürün medya ile olan ilişkisi incelenmeden önce popüler kültürün ne olduğu ve popüler kültür ile ilgili yapılan çalışmaların ele alınması gerektiği

düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda da öncelikle popüler kültürün tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2.1.1. Popüler Kültür

Popüler kültürü tanımlamaya başlamadan önce kültürün ne olduğu üzerinde gerekir. İnsanı, yeryüzünü paylaştığı diğer canlı türlerinden neyin ayırdığı, diğer canlı türlerine benzemeyen özelliklerinin neler olduğuyla, modern öncesi dönemlerde felsefe ve dinsel öğretiler, modern çağlarda ise antropoloji, biyoloji, sosyoloji, psikoloji gibi farklı bilimsel disiplinlerin tartışma konusu olmuştur. Özellikle kültür ile ilgili tartışmalarda, insanın tek kültür üreticisi olduğu söylenmektedir. “Kültür ile ilgili genel olarak kabul görmüş bir tanıma ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, Latincede ekip biçmek anlamına gelen “Cultura” kültür sözcüğü, ilk kez Voltaire tarafından insan zekâsının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında tanımlanmıştır” (Yıldız,2012: s. 448).

Kültür genel olarak toplum ve insan yaşamında geçerli olan sanatsal, eğitim, gündelik yaşam kuralları gibi çeşitlilik gösteren her türlü etkinlik olarak görülmektedir. Toplumla beraber hareket eden insanın, maddesel hayatın günlük üretim faaliyetlerine, bu üretimin sonuçları olan düşünselin (korkular, ideolojiler, dinsel öğeler gibi) eklenmesi ile de kültürün üretimi gerçekleşir (Güven, 2011: s. 62). Bu anlamda kültür insanın kendi varlığı üzerine düşünebilme, doğayı kendini anlamlandırmak yönünde dönüştürebilme becerisi yanında toplum içindeki kendini ve dolayısıyla toplumu ifade ediş biçimi olarak şekillenir.

İlgili alan yazın incelendiğinde kültür ile ilgili çeşitli kavramlar ve tanımlamalar bulunmaktadır. Özellikle üst kültür ve alt kültür kavramları, kültürün genel ve özel olarak belirlenmesine imkan tanımaktadır. Üst kültür, toplumun her kesiminin belirgin bir şekilde gösterdiği ortak kültürel özelliklerinin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Alt kültür ise üst kültürün içerisinde barındırdığı din, dil, ırk ve etnik köken açısından kendine has özellikleri bulunan toplumların göstermiş olduğu kültürel özellikler olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: s.11).

Popüler kültür sözcüğü ilk bakışta her ne kadar halkın kültürü yani o toplumda yaşayan insanların ürettikleri (yapıp, ettikleri) anlamına gelse de kavram irdelendiğinde daha derinlemesine araştırıldığında büyük ölçüde zıddı anlam ifade eder. Popüler kültürün ortaya çıkışı belli başlı teknolojik gelişmelerin yaşanması ve bunların hayatın pratiğinde yer alması ile eş zamanlıdır.

Popüler kültür ise gündelik yaşamın kültürü, dar anlamı ile gündelik hayatın eğlencesidir. Buna göre modernleşme ve kentleşme ile ortaya çıkan, faaliyet alanını medya ürünleri (tv programları, müzikler ve filmler), yeme içme çeşitleri ve moda ürünlerinin oluşturduğu ve bunun da siyasi ve ekonomik her tür toplumsal faaliyete yansıdığı bir olgu olduğu söylenebilir. Popüler kültür, bahsedilen alanlarda, çok geniş kitleleri hedef alarak, yatırımcılar tarafından pazara sunulan kültür ürünlerini ve ürünlerin içeriğini tüketen grupları ifade etmektedir (Güven, 2011: s. 62).

Popüler kültür yeni bir kavram olarak ilk kez Amerika’da kitle kültürü olarak literatüre yer almış sonrasında ise sınıf farklılığı gözeterek daha zengin olan kesimin belirlediği kültürün yanın da halkın kendi kültürünü oluşturması olarak tanımlanmıştır.

Kösoğlu (1952: s. 150)’na göre ise popüler kültür, geniş kitlelerin beğenilerine uygun olan ve yaygın kültürel olguların tamamı olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak kabul edilen bir tanımlama olmamakla birlikte popüler kültür ile ilgili yapılan tüm tanımlamalar değerlendirildiğinde popüler kültürün bireylerin gündelik yaşamlarını etkileyen ve geniş kitleler tarafından beğenilerek uygulanan tüm davranış örüntüleri ve olguları oluşturduğu söylenebilir.

Popüler kültür, kitle iletişim araçları aracılığıyla halkın geneline hitap eden kültürel özelliklerin tamamı olarak algılanmaktadır. Bu doğrultuda özellikle 19. Yüzyılda kapitalizmin gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçları daha fazla önem kazanmış ve popüler kültür, kitle iletişim araçlarının da etkisiyle gelişmektedir.

Popüler kültür kavramı ile bahsedilen olgular tam olarak yaşanan dünyanın tüm yönlerini kapsamaktadır. Özellikle geçmişten miras olarak alınan, uygulanan ve ilerideki mirasçılara bırakılacak yaşam tarzları, uyanıkken yapılan davranışlar ve uykuda görülen rüyalar bile popüler kültür kavramı içerisinde yer almaktadır. Bu doğrultuda popüler kültürün gündelik yaşam içerisinde yer alan kitle iletişim araçları, eğlenceler, dini inanışlar, giyim kuşam alışkanlıkları, ruh sağlığı durumlarını bile içerisinde bulundurduğu gösteren veriler görülür.

Popüler kültür kavramının çeşitliliği beraberinde toplumun tüketim alışkanlıklarını da düzenlemektedir. Günümüz toplumunda gündelik hayatın pratiğinde nesnelerin insan yaşamı içerisindeki anlamı ve değeri yönünde tartışmalar mevcuttur. Nesnelerin ve hizmetlerin insan hayatındaki faydası ve hayatına katkısı doğrultusunda sunumlar yapılır. Üretilen hizmet veya mallar birbiri ile bağlantılı olarak tüketiciye sunulur. Bir hizmet türü veya ürün ancak birkaç nesnenin birleşimi şekilde insan hayatında yer aldığına ihtiyaç karşılanmış olmaktadır. Tek başına sunulan eksik kalacaktır. Yani popüler kültür ürünleri, teknolojinin yardımı ile geniş

kitlelere ulaşması amaçlanan ürünler olup; bu ürünlerin geniş kitleler tarafından satın alınması demektir.

Bu bağlamda tüketicinin nesne ile ilişkisinin değiştiği söylenebilir. Tüketici sağladığı özel fayda bağlamında bir nesneye değil bütünsel anlamda nesneler kümesine yönelir. Çamaşır makinesi, buzdolabı, bulaşık makinesi, vb. toplu halde her birinin alet olarak tek tek sahip olunduğundan farklı bir anlama sahiptir (Boudrillard, 2008: s.18). Bahsi geçen nesneler toptan bir mekânda yer aldığına yaşanılır ev mekânı olarak karşılık bulur.

Popüler kültür kavramına ilişkin farklı hâkim görüş bulunur. Özgürleştirici görüş popüler kültürü halkın sesi olarak görüp ve özellikle tüketmedeki etkinliği halkın bilinçli tercihi olduğunu vurgulayarak, kitle kültüründen ayırır, popüler kültürün sağladığı özgürleşme olanaklarına dikkat çeker. Bir şeyin popüler olmasına halk karar verir, popüler halk için üretilir. Halk nüfusun çoğunluğudur. Popüler kültürdeki halk da bu nüfusun çoğunluğa paylaşılan kültürel bir olgudur (Sözen, 2004: s. 55-66). Bu noktada popüler kültür üretilenlerin hepsine sınırlama olmaksızın bir erişim ve bilinçlenme aracı olarak görülür. Kitle için bir paylaşım platformu oluşturur.

Bir başka hâkim görüş Marx, Gramsci, Althusser ve Frankfurt Okulu Temsilcileri'nin görüşüdür. Marx, Gramsci, Althusser ve Frankfurt Okulu Temsilcileri popüler kültüre olumsuz yaklaşmakta, kitle kültürüyle eş görmekte ve kitleleri “güdüp yöneterek” yanlış bilinçlendirildiğini ileri sürmektedir (Arık, 2004: s. 327-345). Her ne kadar üretilene tüm kitlelerin ulaşması adil bir olgu olarak kabul edilse de her üretilene ulaşabiliyor olmak ve onun tüketiminde kitlelerin değişen yaşam koşulları üzerinden ne kadar özgür kalabildiği, bu kitlesel değişimin kime/neye fayda sağladığı gibi farklı bir bakış açısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Popüler kültürün özgürleştirici yanından çok kitlelere yeni tüketim alışkanlıkları getirdiği görülmektedir (Sözen, 2004: ss. 55-66). Bu durum da bireyin iradesinden ayrı olarak rıza alınarak dayatılan bir tüketim olgusu görülmektedir.

Frankfurt Okulu üyeleri, kitlesel olarak üretilen kültürün endüstrileşmesini ve bu sistemi yürüten ticari zorunlulukları anlatmak için kültür endüstrileri terimini ortaya atmışlardır. Eleştirel yaklaşıma sahip araştırmacılar, kitle iletişim yoluyla iletilen kültürel nesneleri tümünü endüstriyel üretim bağlamı içinde çözümlemişlerdir (Kellner' den akt. Karakoçan, 2014, s: 245-269). Eğlence endüstrisinin ortaya çıkardığı kültürel öğeler, kapitalist birikim ve kar amacına uygun

bir biçimde üretilirler. Buna göre eğlence endüstrisinin kültürel öğeleri maddileştirdiği savunulabileceği gibi, tüketicilerin bilinçli bir şekilde üstten entegrasyonunun da sağlandığı savunulabilir. Günlük pratikte tüketimin bireye lütfettikleri, bir emeğin veya üretim sürecinin bir sonucu olarak yaşanmaz, adeta mucize gibi yaşanır (Baudrillard, 2008: s. 18). Bu görüşe göre sunulan ürünlerin sistemin ürettiğinin tüketilmesi yönünde eleştirel bir yaklaşımı vardır. Üretilene müdahale edilmediği gibi kitlelere bir katkı sağlamaktan öte onları tüketim nesnelerine ve pazara dönüştürülmesi nedeniyle katkısından çok zararına odaklanmışlardır.

Bir diğer hakim görüşün önemli bir temsilcileri olarak Gramsci ve Stuart Hall, Kültürel Çalışmalar, medya metinlerini ideolojik yeniden üretimin gerçekleştiği ve aynı zamanda ideolojik mücadelenin verildiği bir alan olarak görmektedir. İdeolojiyi anlamlar çerçevesinde geçen bir mücadele alanı olarak görür. Gramsci bu bağlamda alana yeni bir kavram kazandırmıştır: *Hegemonya* kavramı, bir yönetici gücün kendi hâkimiyeti için hükmettiği insanların rızasını alma biçimi veya yani ikna edici anlamında kullanılır. Hall ve kültürel çalışmalar hegemonyanın kültürel alandaki yeniden üretimi ile ilgilenirler. Kapitalist toplumlarda çoğunluğun rızasını sağlamaya yardımcı olan üst yapı kurumlarının başında medya gelir diğerleri eğitim, hukuk, aile, kilise, sendika gibi sivil toplum kurumlarıdır. Bu kurumlar hegemonyanın kurulmasını ve işlemesini sağlayan kurumlardır. Hall, medya metinlerinin hakim ideolojiyi yeniden üretecek şekilde kodlansalar dahi, tartışmalı ve karşıt olarak da okunabilirler olduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda Gramsci'nin bireylerin kendi konumlarının bilincine vardıkları, mücadele ettikleri bir alan olarak gördüğü ideoloji nosyonuna dayanır. Hall (1988:85)'a göre hegemonya, hâkimiyetin ideolojik zorla değil, kültürel önderlikle sağlandığını ima eder. Hall kültürel çalışmaların medyaya yaklaşımındaki temel boyutun altını çizer:

Popüler kültür ile ilgili bakış açıları değerlendirildiğinde özgürleştirici görüşün, popüler kültürün toplumun bilinçli bir şekilde tercih ettiği ve çoğunluğun kabul ettiği yeni bir kültür olduğu, Marx, Gramsci, Althusser ve Frankfurt Okulu Temsilcileri'nin görüşünün ise kapitalist sistemin dayattığı bir güç olarak popüler kültürün veya kitle kültürünün belirli bir kitleye hitap ettiği ve bu gücün halkın iradesi dışında dayatıldığı kabul edilmektedir. Bireylere sahte ihtiyaçlar yarattığını, dolayısı ile bu ihtiyaçların neler olduğunu ve bunların nasıl gidereceği gösterdiğini mevcut düzen içerisindeki bireyin daha fazla şeye sahip olmak, daha fazla satın

almak yolu ile sahte ihtiyaçlarını karşılamak için koşullandırıldığını ifade ederler. Bunun yanında iktidarın kendi çıkarlarını egemen çıkar hale getirmek için hegemonya üzerinden inşa edildiğinin altını çizer. Kültürel alışmaları' ın yaklaşımı Frankfurt Okulu kadar eleştirel değildir. Popüler kültürün kimi insanların endişe, umut ve beklentilerine karşılık geldiğini hatta bu ürünleri kendi bağlamları doğrultusunda yeniden anlamlandırdıklarını veya sunulan anlamlara direnebilirler. Popüler kültür ürünleri bu yaklaşımda birer anlamın uzlaşıldığı ama son kertede bir endüstri tarafından belirlenmiş bir kültür olarak kaşımıza çıkar.

Kapitalizm, toplumları yerel, özgün kültürel geleneklerinden uzaklaştırarak, homojen ve standart kültür oluşturma sürecine girer. Sahte veya idealize edilmiş varlıklı bir toplum imgesini yayma çabasında kullandığı etkin araç ise medya, özellikle de medya aracılığıyla sunulan popüler TV programlarıdır. Medya aracılığıyla sunulan popüler yaşam tarzı, yeme içme, kıyafet, sanatsal faaliyetler, eğlence tarzı ve meknları gibi birçok toplumsal etkinlikler bir süre popülerliğini yitirip yerine yeni poplerlere bırakmaktadır. Çünkü nceki poplerler ile sunulan meta/mal/hizmetin yerine kapitalist pazar yeni metalar üretmek ve yeni pazarlar sunmaktadır. Bu yönüyle pazarın sürdürülebilirliği poplerin sıklıkla değişimiyle doğrudan ilintilidir. Medyayı hâkim g olarak kullanan kapitalizm medyanın tüm dinamiklerini reklamlar, yazılı görsel semboller, televizyon program içerikleri ile pazara hizmet edecek söylemleri oluşturmakta başarılı olabilmektedir. Kadın ve kadının medyada sunumu da bu amaca yönelik çalışmaların ürünüdür. Kapitalizmin yeni yarattığı toplum yapısında görev alacak kadın fiğrnn rol ve amaçları belirlenip bu belirlenen yeni kadınlık olgusunda neye ihtiyaç hissedeceği ve neyi tercih edeceği de şekil kazanır. İhtiyaçlar doğrultusunda tketer, böylece kadın ona sunulanı tükettiği ile de yeni yaşam biçiminde yine edilgen olarak yer alır.

Popüler kültürün ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan bir kültür endüstrisi olmadığı ilgili alan yazınında yer almaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: s. 36). Öyle ki popüler kültürün önceleri halkın içerisinde yer alan ancak daha sonra güncelliğini kaybederek halkın yaşamından uzaklaşan ürünler olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda halk kültürünün popüler kültür ürünleri tarafından yok edilmesiyle birlikte mevcut sermayenin halktan alınarak revize edilip yeniden halka sunulması olarak popüler kültürün inşası yapılmaktadır. Özellikle halk kültürünün revize edilmesiyle birlikte popüler kültürün tutuculuktan uzak ve gündemde olan bir alan olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda da medyada yer

verilen halk kültürünün artık halk kültürü olmadığı popüler kültürün bir ürünü olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: s. 36).

Kösoğlu (1992: s. 151)'na göre popüler kültürün toplumun her alanında yer alması özellikle televizyon ve medyanın bir kimlik değişikliğine gitmesine neden olduğu düşünülmektedir. Üretim tüketim arasındaki beğenilmeyi baz alan reyting durumu, geniş halk kitlelerine popüler kültürün kolayca iletilmesine yol açacaktır. Bu durum popüler kültürün bir iletişim aracı ve aktivist bir eylem olduğunu ortaya koymaktadır.

Popüler kültür ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde popüler kültürün halkın beğenisine karşılık gelen bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Özellikle popüler kültürün içeriği ile ilgili yapılan eleştirel yaklaşımlarda da popüler kültürün öncelikle bir kültür endüstrisi ürünü olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiliz kültürel çalışmaları geleneği ile birlikte popüler kültür ürünlerinin insanların yaşadıkları hayatlara rıza, dayanma veya direnme gösterme imkanlarını da tanıyan yeni bir içeriğe sahip olduğu da görülmektedir. Nitekim Fiske (1999: s. 28)'ye göre de oluşturulan popüler kültür ürünlerinin kadın ve erkek tüm bireyler tarafından değerlendirilmesi ve eleştirilmesi popüler kültür endüstrisinin daha da güçlenmesine imkan sağlayacaktır.

2.1.2. Popüler Kültürde Medyanın Rolü

Medya, bireyleri toplum yaşamındaki rahatsız edici durumlardan anlık olarak uzaklaştırarak rahatlama etkisi yapmaktadır. Yaşam içerisinde gerçekleri bireylere göstermek yerine düşsel bir dünya yaratarak bireylere bilinç düzeyinde bir oyun oynadığı düşünülmektedir. Öyle ki Akdoğan (1995: s. 19)'a göre günlük yaşamın içerisinde kendini ezik ve silinmiş biri olarak kabul eden bireyler kendilerine yeni bir yaşam alanı kurma eğilimi göstermektedirler. Bu istek ve eğilimler, bireylerin hayatlarını kitle iletişim araçları ile birlikte medya üzerinden bir süzgeç rolüyle bizlere göstermektedir.

Medyanın, bireylere nasıl olunması gerektiğini, çevreye karşı nasıl davranılması ve görünmesi gerektiğini öğreten bir rolü olduğu düşünülmektedir. Öyle ki Karakoç (2014: s. 252)'a göre medya, bireylere yeni davranış kalıpları öğretirken gösterilen tip ve karakterlerle özdeşim kurarak taklit etmemizi beklemektedir. Bu durum herhangi bir bilginin medya üzerinden geniş kitlelere

ulaşırken aynılığını koruduğunu ve güvenilir bir bilgi akışı sağladığını düşündürmektedir.

Kapitalist sistemin egemen olduğu 21. Yüzyılında medya, kar amacı güdenlerin tekelinde bulunmaktadır. Öyle ki herhangi bir bilgi verilirken bilginin değeri ulaştığı kitlelerde yarattığı etkiyle ölçülür duruma gelmektedir. Postmodern dönem içerisinde esas ilgi çekici olan, büyük kitlelerde sansasyon etkisi yaratmak olmaktadır. Bu durum haberin içeriğinin, okura veya izleyiciye sunulurken kullanılan görüntü ve sesinin daha fazla önem kazanmasına neden olmaktadır. Soygüder (2004: s.149)'e göre okuru veya izleyiciyi etkilemeye yönelik olarak yapılan haberler, prim olarak düşünülmekte ve daha geniş kitlelerin dikkatini çekmektedir.

Medyanın bu denli önem kazanmasında popüler kültürün yayılmasındaki rolü oldukça önemlidir. Popüler kültür, geniş halk kitlelerinin ortak beğeni ve değerlerini kapsayan kültür kavramının bir alt başlığı olmasına rağmen medyanın toplumun her kesimindeki insana ulaşması sayesinde aynı anda hem üretip hem tüketip hem de yayma görevini üstlenerek etkileşimi hızlandırmaktadır. Bu doğrultuda medya ve popüler kültür arasındaki ilişki oldukça önemlidir.

Medya, var olan bir kültür malzemesini kuralları ve şartları önceden belirlenmiş bir çerçevede yeniden düzenleyerek sunmaktadır. Bu durum medyanın sadece var olan kültürü üretip yaymadığını aynı zamanda kültürün yeniden inşa edildiğini düşündürmektedir. Ancak toplumun her kesimine ulaşmayı hedefleyen ve popüler kültür ürünlerinin yayılmasına imkan tanıyan medyada sürekli üretim söz konusu olduğundan üretilen ürünler sürekli değişmekte ve bu durum toplumdaki her bireyin popüler kültür ürünlerini tüketmediği veya tüketemediği sonucunu düşündürmektedir. Tarihsel süreç içerisinde günümüze gelindiğinde ise kadının, uzun zaman önce başlayan özgürleşme mücadelesine devam ettiği gibi diğer yandan kadına yönelik uygulanan yaptırımların televizyon programları ve medyanın ortak çalışması üzerinden yeniden üretilerek devam ettiği görülmektedir. İktidarın olmanın ve iktidarda kalmanın yolu kitleleri egemen çıkarlara hizmet etmesi, rıza göstermesi ile mümkündür. İkna ise dil ve söylem ile yakın temas halindedir. Medya kanalı ile kitlelere ulaşmak ve üretilen söylemleri dolaşıma sokmak ve doğallaştırmak açısından oldukça önemli bir role sahiptir.

Kültür Endüstrisi kültürü üretip pazarlayan, kültürün kendisini şekillendiren bir yapıdır. Bu durumda medya, üretilen kültür pazarında bir tür pazar konumundadır. Medya iletilerinin ekonomisi "yeniden üretim" kavramı çerçevesinde

ele alındığında, üretime ilişkin sunulan ve kullanımda olan bilgiler, tarihsel tanım içerisindeki teknik beceriler, kurum vasıtasıyla sunulan bilgi, kavramsal tanımların ve varsayımların iletide biçimsel öge olduğu düşüncesi yeniden üretimi kapsayan kavramlardır. (Hall, 1994: s.200) Bu noktada kültür endüstrisini oluşturan temel elemanlardan kitle iletişim araçları için;

"Modem iletişim araçları kültürel ve ideolojik alanı tedricen kolonileştirmiştir. Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da 'toplumsal' ilişkilerinde giderek parçalanmış ve kısımlar halinde farklılaşmış hayatlar sürdürürken kitle iletişim araçları (a) grupların ve sınıfların öbür sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer 'imgesi' inşa etmelerinin temelini sağlamaktan, (b) tüm ayrı ve bölük pörçük parçalardan toplumsal totalitenin tutunumlu bir şekilde bir 'bütün' olarak kavranabileceği temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan giderek daha çok sorumlu hale gelir. medya, iletilerin üretilmesi için toplumsal, ekonomik ve teknik olarak örgütlenmiş aygıtlardır. Sembolik iletilerin üretimi, geniş bir şekilde anlam ileten göstergeler sistemi olarak anlaşılan dilin aktarımından geçmeksizin gerçekleştirilemez. Olaylar kendi başlarına anlam iletmez. Olayların ister gerçek, ister kurmaca olsun anlaşılabilir kılınması için sembolik biçimlere dönüştürülmesi gerekir. Bu işleme kodlama adı verilir. Kodlama olaylara anlamlar yükleyen kodları seçmek, olayları kendilerine anlam yükleyen göndergesel bir bağlama yerleştirmek demektir." (Hall, 1994: s. 335-357)

Bu bağlamda istek ve ihtiyaçları Kültür Endüstrisinin ürettikleriyle tanımlanan birey için, tüketime yönlendirilerek tüketim üzerinden tanımlanarak nesneleştirilmiştir, denilebilir. Bunun yanında yeniden üretimin aynı ve erişilebilir olma özelliği tüketimi tetiklemektedir. Bir şeye sahip olmak isteğini bünyesinde bulunduran için bazen tek bir sembol *o şeye* erişebiliyor olmak kadar basittir. Kültür Endüstrisi kendi bünyesinde yoğurduğu kültürü erişilebilir kılacak olanaklara da sahiptir. Bu durumda şeyin kendinde olan değeri ya da aynı şekilde değersizliğinin bir anlama gönderme yapması üzerine düşünülemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Nitekim Dellaloğlu (2003: s. 23)'na göre de Kültür Endüstrisinin ürettiklerinin metalaşmış sanat yapıtlarının olmadığı, daha en başından pazar için üretilmiş metalar olduğu görülmektedir.

Burada erişilebilirlik de erişilen her şeyin çabuk tüketilerek eskimesine, yeninin de bu döngüde düzenli olarak değişmesine olanak sağlamaktadır. Yeni olanı

cazip kılan tüketim kültürü ise modern-modern dışı algısı ile kültür endüstrisinin yeniden üretimini dinamik tutabilmektedir. Bu döngü içinde medya da ürününü önceden belirlenmiş kurallar ve şartlar çerçevesinde bir işlemde geçirerek yeniden üretir. Böylelikle medyanın moda olanı yayması salt bir aracılık değil, bir yeniden imal etme sürecidir. Nitekim günümüz medya kültür alanında egemen olan programlar, dünya televizyonlarında içeriklerinde küçük değişiklikler olsa da bu programların benzer örnekleri sunulmaktadır. Kültür Endüstrisi ürünlerinin dünyada serbest bir şekilde dolaşması, bu metaların pazarı olan medyada yer alan programlarda da benzerlikler olmasını açıklanmaktadır. Bu bakış açısı küresel güç egemen ideolojisini medya araçları ile sunar, değiştirir gerektiğinde yeniden yapılandırır. Bu aynı zamanda bir diğer egemen ideoloji olan toplumsal cinsiyet ve ataerkinin sunumunu etkiler. Kapitalizme hizmet edecek şekilde temsilleştirilen cinsiyet ve bu paradigmanın türevleri olan dinamik tüketim, arz edilecek ürünlerin belirleyicisi olmaktadır. Bu gücün yönlendirdiği cinsiyetçi iş bölümü yine medya eli ile yeniden üretilir ve güç, bu iş bölümüne uygun ürünlerini de bir başka popüler kültür yayılımı ile pazara çıkarır. Böylelikle kendi ürettiğini yine kendi ürettiği kültüre tükettirir.

Tüketimin olgusunun bağımsız bir toplumsal kültüre dönüşmesi ile başlayan süreçte üretimin öncelikli olduğu üretim-tüketim zincirinde sıralama değişime uğramış buna göre ihtiyaç için üretilenin tüketilmesinden çok üretim endüstrisi, tüketim için çalışmaktadır. Endüstri kişilere ihtiyaç dışı bağıllık oluşturacak ürünler sunmakta ve bu ürünleri ihtiyaç hali olarak empoze etmekten çok ihtiyaçları üreterek ve yaratarak bireyler üzerinde tüketme arzusu ve rızası uyandırmaktadır.

“Tüketici yaklaşımında ilgili durum, genel olarak tüketici, ihtiyaçları tedarik etme, kimlik doğrulama ve başarı tatmini hususunda en iyi olanla ilgili rasyonel-estetik bir varlık olarak kabul edilmiştir. Tüketimin; ihtiyaçları tedarik etme ve gerektiğinde gerektiği kadar tüketime gidilmesi olgusu, rasyonel tavrı; hazzı tatmin eden, zevklere göre tutum sergileyen tarafı ise estetik tavrı ön plana çıkarır. Örnek olarak, elbise almak bir neden ise alınan elbisenin, modanın bir unsuru olduğunu bilmek ve zevke göre tercihte bulunmak, onun estetik özelliğini ön plana çıkarmaktır. Bu nedenle tüketim için; “bir rasyonel estetik bağlamda değer bulur” ifadesini kullanmak yanlış yerinde bir kullanım olmayacaktır.” (Sengir 2015: s. 269)

Üretim sonrası ortaya çıkan tüketim denklemini salt olarak değerlendirmek eksik ve nihayetinde hatalı bir değerlendirme olacaktır. Determinist bakış açısıyla tüketim de yine ve yeniden üretimi tetiklemektedir. Zaman içerisinde endüstrinin gelişim göstermesi ile tüketim alışkanlıkları da değişim göstermekte ve kültürel üretim yeniden gerçekleşmektedir.

Yeni üretilenin medyanın kitle iletişim aracı yolu ile gündemde olan ve toplumun dikkatini çekecek ürünler olarak sunması ile popüler kültürün yaygınlaşmasına olanak tanımaktadır. Özellikle popüler kültür ürünlerinin medya aracılığıyla yaygınlaştırılması medyanın da yeni bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir. Üretilen yayının tüketen halk tarafından beğenilmesi popüler kültür ürünlerin yeniden üretilmesi ve geliştirilmesi konusunda destekleyici olmaktadır. Bu durum medyanın popüler kültür ürünleri konusunda yenilikçi bir konumu olduğunu göstermektedir.

Oskay (2010: s. 13)'a göre medya, insanların evrensel bir köyde yaşadığını göstermekte ve insanlar arasındaki farklılaşmanın ortadan kalkarak ortak bir iletişim aracı kullanıldığını belirtmektedir. Bu doğrultuda üretilen kültür ürünlerinin de evrensel nitelik taşıdığı ve tüm insanların kullandığı popüler kültür ürünlerinin olduğunu belirtmektedir. Öyle ki kapitalist sistemin belirlediği egemen kitleden tüketici kitleye şeklinde belirlenen görüşün aksine üretilen popüler kültür ürünlerinin daha demokratik bir şekilde halkın tamamını kapsadığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda popüler kültür ürünlerinin tüm kitlelere ulaşmasında medyanın önemli bir rolünün olduğu düşünülmektedir.

Benzer şekilde Hepp (2015: s. 63)'e göre de medyanın tüm kitlelere ulaşabilen bir iletişim aracı olarak kullanıldığı ve kültürün yaygınlaştırılmasında ve kullanılmasında önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Öyle ki insanların bu ürünleri eğlence amacıyla kullanmasında medyanın ve medya iletişim araçlarının da etkisi olduğu düşünülmektedir.

2.2. Sağlık, Kadın, Beden ve Medya

Gündelik hayatta yaşam deneyimlerinin bilgisini aktarmakta yüz yüze ilişkilerin yerini modern iletişim almasının tarih içindeki değişim ve dönüşümlerin rehberliğinde kadın ve medya ilişkilerini sorgulama ile başlayabiliriz. 21. yüzyıl dünyasında kullanılan kitle iletişim araçlarıyla birlikte siyaset içeren haberler bile geniş kitlelere ulaşabilmek ve tüketilmek uğruna içerikleri yumuşatılarak eğlenceli hale getirilmektedir. Özellikle televizyonda yayınlanan programların genel izleyici kitlesine hitap edebilmesi için oluşturulan programlar eğlenceli kılınmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda televizyonun adeta bir gösteri merkezi konumuna geldiği düşünülmektedir. Nitekim sabah programları da bu gösterinin büyük bir parçasını oluşturmaktadır.

Sabah programlarında kadın ve sağlık temasının işlendiği çalışmamızın bu bölümünde sağlık, kadın, beden ve medya kavramları tek tek ele alınarak birbirleri ile olan ilişkileri üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Sağlık, Beden ve Kadın

Sağlık kavramına yönelik olarak yapılan tanımlar genellikle herhangi bir rahatsızlığın iyi duruma getirilmesi, tedavi edilmesi, beslenmenin iyileştirilmesi, hastalıkların önlenmesi ve bağışıklık sisteminin güçlendirilmesi gibi daha çok sonucu belirten tanımlardır. Oysa Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 1947 yılında yapılan tanımlama, yapılan sağlık tanımlarının daha fazla sürece odaklanması gerektiğini düşündürmektedir. Öyle ki WHO (Bulduklu, 2010: s. 56)'ya göre sağlık sadece hastalık ve sakatlıktan yoksun olma durumu değil daha ziyade fiziksel, mental, ruhsal ve sosyal anlamda tam bir iyi olma hali olarak tanımlanmaktadır.

Sekülerleşme ile başlayan toplumsal dönüşüm pek çok ritüelin tıbbın alanına çekilmesine neden olduğu gibi beden üzerindeki toplumsal konumlandırmadaki normları belirleyici güç din kurumu iken tıbbın alanına dahil olmuştur. Mesela tek tanrılı dinlerde diyet rejimleri, ruhu şifalandırmak ve nefsi terbiye etmek adına ve bireyi topluma bağlama işlevi görürken toplumların sekülerleşmesi ve din kurumunun etkisini yitirmesi ile birlikte diyet dini kurumun etkisinden çıkarak medikal sistemin alanına girmiştir. Tıp biliminin bedenin biyolojik olarak heteroseksüaliteyi genetik bir norm olarak kabul eden görüşe karşı en güçlü cevap 1970'li yıllarda ikinci dalga feministlerden gelmiştir. Feministler, sosyobiyolojik yaklaşımın sosyal davranışların kaynağının biyolojik olduğu iddiasına karşı, sosyal davranış ve beklentilerin de biyolojik dönüşümlere sebep olabileceği tezi üzerinden toplumsal düzenlemenin esaslarından biri olarak erkeğin kadın bedeni üzerindeki baskı ve denetimini deşifre etmişlerdir. Beden bir kültür varlığı gibi çekip çevrilir, düzenlenir, sayısız toplumsal statü göstergelerinden biri olarak güdümlenir. Fiske (1999: s. 114), ataerkil kapitalizmde bedenin siyasallaştırıldığını belirterek bedenin iktidarı taşıyan toplumsal ve cinsel normallik tanımlarının gerçek anlamda cisimleştiği ve bu normlardan sapmanın disiplin altına alınıp cezalandırıldığı bir merkez olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede toplumsal denetim aygıtlarıyla birlikte bedenin anlamları ve bedenin davranışlarını denetim altına almak için çalışan söylemsel pratikler birlikte hareket etmektedir.

“...bir toplumun hukuku ve logos’u ete ve kemiğe büründürölüp cisimleştirilirken, toplumdaki insanların bedenleri de bir “metinleştirme” süreci yoluyla bu kuralların gösterenlerine dönüşmektedir”. (Fiske, 1999, s. 115)

Toplumsal bir varlık olarak insan, bedenle toplum sahnesine yer alır. Toplumsal ilişkiler, insan bedenlerinin topluma arzıyla gerçeklik kazanır. Metinleştirme günlük yaşam içinde etkinleştirilirler. Etkinleştirilen sağlıklı yaşam normları da bedeni metinleştirirken, bireysel beden sağlığıyla değil bedene yüklenen toplumsal algı hareketleri ile ilgilenir. Bu yönüyle güzele karşılık gelen estetik bütünüyle ideolojik siyasallardır. Bu nedenle toplumdaki, sağlık, estetik, güzellik algılarının aynı toplum erkinin söylemlerinin karşılığı olduğu söylenebilir. Söylemler, tıbbileştirme açılımında aktarıldığı üzere de kadında önce hangi bedenin sağlıklı hangi bedenin hastalıklı olduğuna ilişkin bilgi aktarımı yolu ile söylem oluşturulur ve normalize edilir.

Birey toplum içinde statüsünü koruyabilmek için, kabul gören normale ulaşmak için hızla çaba gösterir. Beden sosyolojisi, Foucault’nun 1975 yılında Hapishanenin Doğuşu isimli kitabını yayınlamasından itibaren sosyolojisinde çok konuşulan konulardan birisi haline gelmiştir. Bedenimiz üzerinde yoğunlaşan beden sosyolojisi, toplumsal aktör olarak gördüğü insanı, bedeni üzerinden ele almak gerektiği varsayımıyla özellikle toplumun, iktidarların, liderlerin, ideolojilerin, dinlerin vs. bedene müdahalelerini irdeler.

Foucault, Cinselliğin Tarihi adlı kitabında modern çağda biyo-iktidar olarak adlandırdığı farklı bir iktidar biçimini tartışmaktadır. Disipline edici iktidar insanların davranışlarına odaklanırken biyo-iktidarın temel hedefi doğrudan insan bedeni olduğu vurgulanmaktadır (Akt., Ulusoy, 2012: s. 129). Buradan hareketle sağlığın kadın bedeni üzerinde kullanıldığı, erkeğin kadın bedeni üzerinde tahakküm kurduğu ve hegomonik erkeğin bu alanda pekiştiğini söylemek mümkündür.

Aynı şekilde Foucault (1999: s. 57-58)’un Bilginin Arkeolojisi kitabında da politik iktidarlara beden arasındaki ilişkiyi irdeler ve cinselliği kullanarak iktidarların tarihsel süreç içinde bireylerin bedenleri üzerinden onların bedenlerini eğiterek nasıl sosyal olarak üretici hale getirildikleri ortaya koymaya çalışılmaktadır. Foucault (1999: s. 57-58)’a göre özne fikri, öznelere bir iktidar alanı ve belirli pratikler seti içinde konumlandırılan toplumsal söylemdir. Bir diğer deyişle özne, dil, düşünce ve sembolik sistemler aracılığı ile üretilen toplumsal bir kurgu olarak tanımlanmaktadır. iktidar gücünü kendisine tabi olan bireyler yoluyla sağlar. iktidar bedeni kullanarak bireyleri kontrol etmiş, iktidar da bu kontrol mekanizmasını

çoğaltarak (eğitim, din, spor, sağlık, cinsellik, hukuk) beden üzerinden siyaset yapmaya çalışmıştır. Nitekim bedeni disipline ederek onun gücünü ve yararlılıklarını iktidar ile bütünleştirerek gücünü korumaya yönelik hizmet etmiştir.

Modern sosyolojik beden yaklaşımlarında ortaya konduğu gibi, beden çağdaş toplumlarda devasa tüketim projesinin vazgeçilmez bir projesi haline getirilmiştir; diyet, spor, yaşam-tarzı, kozmetik cerrahi gibi bugünün çağdaş Batı ülkelerinin, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin vazgeçemedikleri tüketim alanlarında beden odak noktasıdır. Söz konusu alanlarda tüketim yapan bir beden üretmek, bugünün modern toplumunun en önemli projelerindendir (Okumuş, 2009: s. 1-15). Beden, zevk ve bilgi temelinde sınıfsal bir üstünlük, bir iktidar olanağıdır; sınıfı zevk ve beğeniler düzeyinde okumayı sağlar (Baudrillard, 2008:163), yani günümüz toplumunda bedenin her yönden kazanım kaynağı olması nedeniyle, idealize bir bedene sahip olmak, kadınlar için ulaşılması sıkıntılı ve zor olan bir çok kaynağa kestirmeden kavuşma imkanı sağlaması anlamını taşımaktadır. Bakımlı ve güzel olmak, kendine güveni temsili gibi dış görünüş insanlar arası ilişkilerin nerdeyse her biçiminde daha etkin ve belirleyici bir hal almakla birlikte, bireyin dış dünya ile kurduğu ilişkinin sınırını bedensel varlığına indirgendiğini görüyoruz.

Günümüz hayatın estetikleştirilmesini hedefleyen tüketim kültüründe günlük hayatın düzenlenmesinde beden merkezi bir konuma sahiptir. Bu nedenle bedeni anlamlandırmak başka düzey ve içerikteki toplumsal ilişkileri anlamak açısından büyük bir önemi vardır. Tüketim toplumunda bedenin korunmasına ve bedenin dış görünümüne yönelik mekanizmalar işlemektedir. Beden kozmetikten tıbbileşmeye farklı şekillerde düzenlendiği bir süreç olarak cinsellik, güzellik ve sağlık gibi konular üzerinde tartışmayı beraberinde getirmektedir. Toplumsal beklentiler çocuk doğurma sayısı, bakire olmayı, çekici ve güzel olmayı, sağlıklı olmayı bir norm olarak belirler bunun dışındaki durumları kişinin ahlaksızlığı, beceriksizliği, tembelliği ve bilgisizliği biçiminde etiketleyip kişi üzerinde baskı kurulmasına yol açarak kontrolü elinde tutar.

Özbay, Terzioğlu ve Yasin (2018: s. 31-45)'e göre ise neoliberalleşme ile birlikte toplumdaki tüketim kültürünün yaşamın tüm alanlarına yansması özellikle mahremiyet durumunda olan sağlık konularında da kendisini göstermektedir. İnsanlar arası ilişkilerde mahrem konumundaki sağlık problemlerinin giderek konuşulur, görülür ve tartışılır duruma gelmesi neoliberal yönetici mantığının tüm alanlara yayıldığını göstermektedir.

İnsanın henüz kendisine dair aradığı cevapları bulunurken neoliberal iktidarın sağlık alanında, insan bedeninde, hastalıklarda ve cinsel kimlik arayışında etkisinin olduğu görülmektedir. Bu etkinin toplumun mahremiyet anlayışındaki dönüşümden kaynakladığı düşünülmektedir. Öyle ki sağlık alanındaki deneyimlerin bireylerin hastalıklarını daha konuşulabilir ve özel alanının tartışılabilir olmasına neden olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda bedenin ve sağlık problemlerinin anlamlandırılması yeni deneyimlere göre şekillenmektedir (Özbay, Terzioğlu ve Yasin, 2018: s. 31-45).

Günümüzde mahrem alanın giderek esnek bir yapıda olması ve sağlık problemlerinin konuşabilir, tartışılabilir bir söylem politikası içerisinde yer alması özellikle de toplumsal bir tabu olan cinsellik ve kadın hastalıklarının da tartışılmasına neden olmaktadır. Neoliberalleşmenin etkisiyle birlikte sağlık alanında mahrem alanın esnek ve daha geçirgen bir yapıda olması mevcut kadın hastalıklarının ve hastalıklarla mücadele yöntemlerinin çeşitli kitle iletişim araçları aracılığıyla konuşulmasına ve tartışılmasına yol açmaktadır. Böylelikle mevcut neoliberal iktidarın tüketim kültürünü yaymasının sağlık konuları üzerindeki etkisi de anlaşılmaktadır. İktidarın bedene müdahale ve yönetmesini kolaylaştıran argümanlardan en güçlüleri arasında biyolojik köklülüğü nedeniyle tıp bilimi olmuştur. Çünkü tıp, bedene dair cinsellikten tutun da daha birçok konuya yasaklamalar, öneriler hatta doğrudan cerrahi dokunuşlarla müdahale etmektedir. Buradan hareketle iktidarın üzerinde işlediği alan yaşamdır. Yaşama müdahale edebilmek, kontrol edebilmek ve onu işleyebilmek için bedeni esas almaktadır. Sağlıklı, sağlıklı, güzel, çirkin ve akıl hastası gibi daha birçok özneleştirme kipi ile bedeni kurmaktadır. Beden bir kez kurulunca, artık ona şekil vermek ve sınırlandırmak kolaylaşır.

Bu çerçevede medyada yayın yapan programlar incelendiğinde tüketim ilişkileri kapsamında temel önemi olduğu anlaşılan beden ve sağlık söyleminin bu ilişkiyi yeniden üretip pekiştirdiği söylenebilir.

2.2.2. Medya, Kadın ve Sağlık

Endüstri devriminin gerçekleşmesi ile birlikte toplumsal yapılarda değişim de kaçınılmaz olarak tüketime dayalı yaşam tarzının nüfuzu ile ikinci bir toplumsal yaşamda değişime sebep olmuş ve yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ve hayatlarımıza hızla nüfuzu ile gerçekleşmiştir. Sağlık bilgisi modern tıbbın ortaya çıkışına kadar kadınlar arasında nesilden nesile aktarılan tecrübelerden edinilen bilgilerden ibaretti. Kadınlar sağlık konusundaki köklü bilgilerine rağmen erkeklerce

el konulan tıbbi alanın dışında bırakılmış hatta günümüze yakın tarihe kadar tıp okullarına kadınlar kabul edilmemiştir. Yeni üretim şekilleri ve bilimin ışığında değişen yaşam biçimlerinde din kadar dokunulmaz ve tartışılmaz olan tıp disiplini otorite için kullanılmaya başlamıştır. Bu durum tıbbın, bedeni dinin elinden alarak yönetimini eril tıp bilimi kanalı ile iktidarın hizmetine sunmuştur. Aslında tek değişmezin kapitalizm ve patriakanın muhteşem bir işbirliği ile çarkın dönmesinde kimi zaman din baskın şekilde kullanılsa da günümüz toplumunda medya ve tıp disiplinin daha etkin rol aldığı apaçık ortadadır. Günümüz toplumunda görüntülü basın (TV) son yıllarda bu ikisini de geçececeğ benzeyen internet, tüketim toplumunu yönlendirmede ve manipüle etmede kullanılan başlıca kaynaklardır. Tıp disiplini hekim ve hasta arasında geçen bir süreci kapsarken şimdi medya araçları kanalı ile kitlelerin yaşam biçimlerine şekil vermekle birlikte tüketimin yönünü belirleme gücüne de sahip olmuştur. Böylece sağlık konusu sadece hasta ve hekim ilişkisinden öte toplumsal alanlarda özellikle medya da sürekli işlenir konu halini almıştır. Tıp disiplinin insanlar üzerindeki yarattığı etkinin günümüz hayatlarında hızlı yer alışı medya devlerini harekete geçirmiştir. Tıp disiplini kitleler üzerinde din kadar otorite gücü elde etmiş olup insan bedeninin tüketim unsuru haline getirilmesinde tıp disiplini, kapitalizm ve medya işbirliğini görmekteyiz. Bu zincirin halkasının tam ortasına kadın bedeni oturtulmuş. Bunun sebebi öncelikle evde uzun zaman geçiren kadınlar medya için işlemeye hazır bir potansiyel olarak karşımıza çıkar. Ev içi rutin işleri dışında kalan zamanlarını televizyon karşısında geçirmeleri kapitalizmin onları hedef haline getirmesi için yeterlidir.

Kamu sağlığını korumak adına yapılan düzenlemeler ile de insan bedenine doğrudan müdahale hakkını meşrulaştırmıştır. Toplumsal normların birçoğunun biyolojik temelli müdahalelerle oluşturulması, mesela kürtaj ve doğurganlık kanalıyla anneliği, sağlıklı olma söylem kanalı ile güzelliğin düzenlenmesi iktidarın modern tıp ile ittifakının politik tesiridir. Nitekim günümüzde kadın kuşağı TV programlarının sağlık kuşağı programlarına dönüşmesi, nerdeyse her kadının hangi besinin hangi besinin nasıl yaraları olduğunu ince ayrıntıları ile bilen sağlık uzmanları haline dönüşmeleri, bu söylemde vücut bulan düzenlemelerdir. Tıp, eril ve dişil arasındaki bedensel farklara odaklanarak dişil bedenin eril beden kıstasında eksik söylemi hakim oldu. “ Tıp bir cinsiyet kurgusunun yaratılmasında her zaman söz sahibiydi, fakat cinsiyet hiçbir zaman modern tıpta olduğu kadar bedene tıktıştırılmamıştı “ (Köse, 2009: s.71) Modern Tıp bilimi bu söylemlerini günümüz çağına uygun olarak medyanın araçları üzerinden gerçekleştirmektedir.

Televizyon, bilginin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlayarak yeni bir üretim ve tüketim aracı haline gelmiştir. Buna göre medyanın en etkili organı olan tv ve onun ürünleri olan tv programlarında sunulan ürünler toplumda çok hızlı kabul görüp

hayatın pratiğine dönüşebilmektedir. Medyada kadına ve erkeğe biçilen roller toplumsal çeşitliliği yansıtmaksızın tek tip ve stereotipleştirilmiş hali ile sunulmasını toplumun bu yöndeki eğilimlerini destekler hatta doğrudan doğruya şekillendirir. Bir dönem Türk televizyonlarında peşi sıra sunulan taşradaki modern ağa figürü ve ona tutkun şehirli kadın sembolü TV dizileri sonrasında şehir yaşantısında eğitim görmüş kadının dizilerde sunulan ataerkil, tutucu, kadını tahakküm altında alan erkeklere olan ilgisini arttırmıştır. Peşi sıra benzer konulu diziler ve benzer formatlı eğlence programları ile birey şekillendirilmiş bir unsura dönüşmektedir. Dolayısıyla medya, yayılcı kültürel politikası ile oluşumunda beğenilere etki eder ve bu beğenileri meşrulaştırır. Bu yönüyle televizyon programları cinsiyetin inşasında güçlü bir argümandır. Önceden kadınların davranışlarını doğrudan siyasi erk ve dini kurumlar kontrol etmekteyken günümüzde kapitalizmin güçlü aracı olan medya bu misyonu üstlenmektedir. Medya dışı gerçeklik yalın bir göz ile görülen algıda yataarken, medya görselleri ile yapay gerçeklik, yaygın bir görme şekli için model oluşturmaktadır. Bu görseller ile kadın bedeni egemen ideallere göre sunulur. Egemen ideali ataerkil olan medyada da kadınlar erkek algısı ile yansıtılmakta ve bu kültür içinde yer tutan kadınlar da bunu benimsemektedir.

“Kitle iletişiminin “ekme” kuramı bu benimsemenin gerçekleşmesinde etkili bir unsurdur., Gündelik bilginin ve sosyalleşmenin birincil kaynağı olarak tanımlanan televizyonun, izleyici kitlesi üzerindeki düşünce katkılarını anlamlandırmaya ve modellemeye çalışan ekme kuramı, kişiler arasında bağ ve ortak bilinç oluşturan popüler kültür mozağının, kitle iletişiminin doğurduğu işlenmiş ürün olduğunu anlatır. “(Serttaş ve Gürkan, 2015: s. 91-111)

Televizyon aracılığıyla alınan görüntüler, her ne şekilde olurlarsa olsunlar belli bir kurgulama ve yorumlama süzgecine tabi tutulurlar. Bununla birlikte toplum içerisinde hazırda bulunan realite televizyonda izleyiciye uygun bir forma dönüştürülmektedir. Bu süreçte izlenen görüntüler içerdikleri değişim değerleriyle birlikte tüketime tabi tutulmaktadırlar.

Medyanın ürettiği gerçeklik içinde Baudrillard erillik ve dişilik modelleri arasındaki cinsiyet farklılığının cinslerin farklılaşma doğasından değil, aksine sistemin farklılaştırıcı mantığından doğduğunu açıklar. Baudrillard (2016: s. 109)’a göre günümüzde kadınlar ve erkekler giderek ayrım gözetmeksizin kendilerini iki kalıp içinde göstermektedir. Bu iki model betimleyici değil, tüketimi düzenlemektedir. İdeolojisi tüketimin gereklerine göre düzenlenen kitle iletişim araçlarında, özellikle reklamlarda yer alan eril model rekabetçi seçici erdemi simgelemektedir. Dişil model ise kadının kendi kendisinden hoşlanması ve narsistik kendine ilgiyi telkin etmektedir. Ev eşyaları gibi ikincil sıfatlar üzerinde hüküm

süren ev kadını medyada üretilen süsleyici kültür aracılığı ile üretimden çok gereksiz tüketime yönlendirilmektedir. Bu olgu kadının kamusal alanda ve erkeğe karşı edilgin konumunu daha da güçlendirir. Medya vasıtasıyla içselleştirilen algılar, yaşam biçimleri, doğrular, yanlışlar, ön kabuller ve bu kabullere göre davranış sergileme eğilimleri, toplumun bireylerince özgür tercihleriymiş gibi görmektedir. Ancak Baudrillard'a (2003: s. 19) göre sessiz yığın kendiliğinden vurdumduymaz olamamaktadır. Çünkü ona vurdumduymaz olma hakkı ve yetisi verilmemiştir. Çünkü bu vurdumduymazlık kendisine iktidar tarafından bahşedilebilmektedir. Sistem tarafından sunulan duyarsızlaşma insanların bireyselliklerini yitirmesine kitle halinde itaat eden yığınlara dönüşmelerine neden olmaktadır. Kişi kendini ve ona sunulan kültürü sorgulayamaz hale gelmektedir.

Medya ve toplumsal cinsiyet, belirgin şekilde 1970'li yıllarda radikal feminist kuramcılar tarafından dikkat çekilmiş ve kadını ötekileştiren toplumsal süreçlerin medya eli sunulan kadın temsilleri ile bağdaştırıp vurgulanmıştır. Bu anlamda medya- cinsiyet eleştirisi medyanın, toplumsal yansıtmaktan çok inşa ettiği görüşünü öne çıkarmıştır. İnşa edilen ise kadınların toplumda ki ikincil konumunu etkinleştiren bir toplumsallığın sembolik yeniden üretimidir. Nitekim kadının medyada temsilinde kadın ya ön kabullü rolleri üstlenmiş olarak sunulmakta ya da cinsel obje olarak gösterilmektedir. Bu iki tip kadın temsillerinin sunumu yapılırken diğer taraftan da kadının seçmesi gereken rolde net mesajlarla dayatılmaktadır. Medyadaki kadının metalaştırılması; kadının kimliksizleştirilmesine, toplumdaki ikincil konumu ile tüketim nesnesi olarak görülmesine sebep olmakta ve medyada cinsiyetçi bir dil üretimini yoğunlaştırmaktadır. Tv yayın akışı içinde gündüz kuşağının kadın programları olarak dizayn edilmesi de bu cinsiyetçi tutumun göstergelerinden biridir. Öyle ki erkek programları olarak isimlendirilen ya da algılatılan bir format olmamasına karşın kadının evdeki konumunun birebir temsil karşılığı olan gündüz kuşağı kadın programları olarak adlandırılmıştır.

Medya yapımcılarının hedef kitlesi olarak erkekleri ve kadınları ayrı ayrı belirlediği ve programlarını da bu doğrultuda belirlediği düşünülmektedir. Özellikle çalışma hayatına dahil olmayan kadınların gündüz kuşağı olarak izlediği programların içeriği, genellikle kadın izleyici kitlesine yönelik olarak hazırlanmaktadır. Hazırlanan bu programlarda özellikle beslenme, diyet, spor, evlilik ve aile hayatı, estetik, kozmetik ve sağlık konularına yer verildiği görülmektedir. Medya yapımcılarının izleyicisine sunduğu bu konuların ideal kadın seyirci kitlesine

uygun olarak belirlediği ve içeriklerin de bu bakış açısıyla düzenlendiği düşünülmektedir (Sezgin, 2015: s. 153-186).

Medya yapımcılarının hedef kitlesi olarak kadınları belirlediği programların izleyicisini memnun etme ve beğenilme endişelerinin yanı sıra kadınları bilinçlendirme ve öğretme gibi bir misyonunun da bulunduğu düşünülmektedir. Öyle ki yapılan programlarda özellikle de sağlık konularında mahrem alanın esnetilmesiyle birlikte hastalıkların daha belirgin bir şekilde konuşulduğu ve tartışıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda da bireylerin, sağlık konusunda bilinçlendirilmesi ve daha sağlıklı yaşayabilmeleri sağlayabilecek en etkili yöntemlerden birisinin iletişim ve medya araçlarında sağlık ile ilgili uygulamalarının kullanılması olduğu düşünülmektedir. Ancak program içerikleri ve programa konuk olan uzmanlar aracılığı ile kadın bedenine doğrudan müdahale ve sınırlama çabaları görülmektedir. Son bölümde program söylem analizinde konu ele alınmıştır.

Günümüz toplumlarında çalışma hayatına dâhil olmayan bireylerin çoğunluğunu kadınların oluşturması, kadınların ev içerisinde ve televizyon karşısında kalmasına neden olmaktadır. Medya yapımcılarının özellikle gündüz saatlerinde hazırladığı programların içeriğini de kadınlara yönelik olarak belirlemesi bu programların konularının, kadınların ilgisini çekmesi beklenmektedir. Hazırlanan bu programlarda özellikle sağlık içerikli programların kadınlar arasında daha fazla ilgi çektiği düşünülmektedir (Avcı ve Sönmez, 2013: s. 121).

Daha önce de belirtildiği üzere, kamu sağlığını korumak adına tıp disiplini tarafından yapılan düzenlemeler ile de insan bedenine doğrudan müdahale hakkı doğrultusunda, Sağlığın geliştirilmesinde ve hastalıkların önlenmesi idealize edilerek, bu hizmet doğrultusunda çeşitli kitle iletişim araçları kullanılmaktadır. Sağlığın geliştirilmesinde ve korunmasına yönelik hizmete gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet, kullanılan kitle iletişim araçlarının başında gelmektedir. Özellikle televizyonun görsel ve işitsel olarak daha geniş kitlelere hitap etmesi sağlığın geliştirilmesinde, önleyici ve düzenleyici tedbirler alınmasında önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda televizyondaki büyük ve küçük pek çok kanalda sağlık ile ilgili programlar yayın akışı içerisinde dâhil edilmektedir.

Televizyon kanallarının yayın akışı içerisinde bulunan sağlık programları, izleyicisine sağlığın geliştirilmesi ve hastalıklardan korunma yöntemlerini sunmaktadır. Bunun yanında hazırlanan sağlık programlarının bireylerin mevcut kilo problemlerinden kurtulma ve ideal beslenme alışkanlıkları belirleme, bireylere spor

yapmanın gerekliliğini anlatma ve zararlı alışkanlıklardan uzak durulmasını öğütme gibi toplumsal bir işlevi olduğu söylenebilir. Öyle ki Avcı ve Sönmez (2013: s. 121)'e göre televizyonda yayımlanan sağlık programlarının bireylerin yaşadıkları sağlık problemlerine yapılacak müdahaleler ve ilgili çözüm yollarını izleyicisine sunmasından dolayı ilgi çekici olmakta ve sağlıkla ilgili bilgilerin yayılmasında önemli bir faktör olmaktadır.

Medyanın özellikle son zamanlarda önem kazanmasıyla birlikte sağlık konularına da geniş yer ayırdığı görülmektedir. Özellikle medyanın gücünün görülmesiyle birlikte önceleri sadece haber bültenlerinde yer verilen sağlık konusuna artık başlı başına programlar ayrılmaktadır.

Medyada sağlık programlarına yer verilmesiyle birlikte sağlık ile ilgili yazıların, haber bültenlerinin ve hastalık ve tedavi ürünlerinin tanıtılmasına ve internette sağlık temalı paylaşımların artmasına imkân tanımaktadır. Özellikle medyanın sağlık konusuna geniş yer vermesi, diğer platformlarda da sağlığın giderek işlenmesine olanak tanımaktadır.

Medyanın sağlık alanında giderek önem kazanmasıyla birlikte yapılan sağlık ile ilgili çalışmalar da daha fazla önleyici ve hastalıklardan korunmaya yönelik olmaktadır. Hazırlanan programların içeriklerinde de bireylere sağlıklı yaşama ve hastalıklardan korunmaya yönelik olarak daha fazla görsel içerikli mesajlar verilmektedir. Mahrem alanın esnetilmesiyle birlikte bedenin ve sağlık problemlerinin daha konuşulabilir bir konumda bulunması bu doğrultuda medyanın gücünden faydalandığını düşündürmektedir.

Günlük yaşam içerisinde bireyler, çok farklı alanlarda sağlıkla ilgili mesajlara maruz kalmaktadırlar. Eczane vitrinleri, sokaklardaki billboardlar, el broşürler, radyo yayınları, gazete ve dergi haberleri, internet sayfaları ve televizyon programları sağlıkla ilgili mesaj veren alanlardan bazılarıdır. Ancak Koçak ve Bulduklı (2010: s. 6)'ya göre sağlıkla ilgili en etkili mesajı veren aracın televizyon olduğu düşünülmektedir. Televizyonlardaki sağlık programlarının televizyon seyircilerine sağlık ile ilgili bilgiyi gerek görsel gerekse işitsel olarak verebilmesi ve daha geniş kitlelere hitap edebilmesi seyirciler üzerinde çeşitli etkiler bırakmaktadır.

Televizyon programları, günlük yayın akışını belirlerken izleyici kitlesini düşünmektedir. Bu doğrultuda gündüz kuşağı olarak tanımlanan sabah programlarının büyük bir bölümü kadınlara yönelik olarak hazırlanmaktadır. Hazırlanan bu programların hedef kitlesi ise genellikle ev kadınları olarak

belirlenmekte ve ev kadınlarının merakını çekecek, ilgi gösterecekleri düşünölen ve eğlence içeren programlar yayın akışı içerisinde tutulmaktadır.

TÜİK (2018) tarafından yapılan işgücü istatistiklerine göre Türkiye'deki kadınların sadece %34,9'u işgücüne katılmakta ve %29,7'si ise istihdam edilmektedir. Kadınların çalışma hayatına katılımlarının bu denli düşük olması, onların ev kadını olmalarına yol açmaktadır.

Ev kadınları, gündüz kuşağı olarak yayınlanan sabah programlarının potansiyel izleyici olarak kabul edilmektedir. Öyle ki Etiler ve Zengin (2015: s. 138)'e göre ev kadınlarının hafta içi televizyon izleme sıklığı yıllar içerisinde giderek artmakta ve bu sayı 5 saatin üzerine çıkmaktadır.

Ev kadınlarının sıklıkla tercih gündüz kuşağı programlarından birisi de sağlık programlarıdır. Hazırlanan programlar genellikle günlük yaşam içerisindeki fiziksel sağlık problemlerini, kalp ve sinir problemlerini, evlilik ve ilişki problemlerini ve kilo problemlerini içermektedir. Ancak hazırlanan sağlık programlarında kadınlara en fazla hitap eden sağlık konusunun ideal beden ölçöleri olduğu düşünölmektedir (Etiler ve Zengin, 2015: s. 139).

Dünya üzerindeki tıp alanında yaşanan gelişmeler, Türkiye'de de kendisini göstermektedir. Özellikle bulaşıcı diye nitelendirilen hastalıkların yerine kronik rahatsızlıklar, kanser vb. hastalıkların yer aldığı görölmektedir. Tıp alanında yaşanan gelişmeler ile birlikte bireylerin yaşam sürelerinde artış olacağına yönelik ilgili alan yazında çeşitli çalışmalar yer almaktadır (Sezgin, 2011: s.53).

Bireylerin yaşam sürelerinin artış göstermesi sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyacağı ve daha fazla sağlık bilgisine gerek olacağı düşünölmektedir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bireylerin sağlık bilgilerine daha kolay ve hızlı şekilde ulaşabilmesinin yolu açılmaktadır. Bireyler bu doğrultuda kendi kendilerinin doktoru olabilmekte, kendilerine teşhis koyup tedavi edebilmekte ve kendisini sağlık endüstrisinde tüketici konumuna düşörmektedir (Sezgin, 2011: s.53).

Bireylerin sağlığını kaybetmesinden sonra hasta olarak algılanmasının yerine tüketici olarak algılanması, sağlık endüstrisi ile ilgili bir konu olmaktan çıkıp medyanın ve kitle iletişim araçlarının bir konusu olmaktadır. Özellikle sağlığın korunması, yönetilmesi ve tedavi edilmesi ile ilgili bilgilerin medya aracılığıyla dağıtılması ve satılması bu pazarın giderek büyüdüğünü göstermektedir.

Medyada yer verilen sağlık konuları, özellikle gündelik yaşam içerisinde hemen herkesin başına gelebileceği ve ilgisini çekebileceği geniş bir yelpazeden alınmaktadır. Tüketim kültürünü oluşturabilmek adına herkesin okuyabileceği, izleyebileceği, takip edebileceği ve yorum yapabileceği sağlık konuları medyanın işlevselliğini arttırmaktadır. Demez (2012: s. 524)'e göre özellikle cinsellik, haz, cinsel uyum problemleri, gebelik, doğum kontrolü, menopoz ve özel gün problemleri gibi kadın hastalıklarının ve kadın bedeninin medya üzerinde daha kolay işlenmesi toplumsal tabu olarak görülen konuların tüketim kültürü sayesinde konuşulabilir olmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda medyaya yer verilen bu programların özellikle hedef kitlesi olarak kadınları belirlediği söylenbilir.

Alanında uzman kişilerin yorumcu olarak davet edildiği ve kadın sağlığı ve kadın bedeni konusundaki konuların işlendiği sağlık programlarında, yorum yapan uzmanın görüşlerinin otorite olarak kabul edilmesi planlanmakta ve halkın sağlık alanında nesnel bilgi aldığını düşünmesi amaçlanmaktadır (Demez, 2012: s. 525). Ancak medyada yer alan çok fazla sağlık programı bulunduğundan otoriteler arasında güven ve rekabet sorunu meydana gelmektedir. Medyada kadın bedeni üzerinden yapılan diyet, alternatif tıp veya estetik algısı gibi konular konusunda görüşleri bulunan uzmanların birbirlerini desteklediği veya savlarını çürütmeye çalıştığı görülmektedir. Böylelikle medyada tüketim kültürünün etkisiyle birlikte kadın bedeni üzerinden yüzeysel bilgilerin verildiği ve otoritelerin rekabetin kaynaklanan bilgi kirliliğinin oluştuğu söylenmektedir. Bu alanda en fazla zararı ise kadın bedeninin mitleştirilmesinden dolayı kadınların ve hangi görüşün doğru olduğu konusunda kararsızlık yaşayan izleyicilerin olduğu düşünülmektedir.

Televizyonda yayınlanan sağlık programlarında değinilen kilo problemleri ve ideal beden ölçütü konusu, hem kadınların hem de erkeklerin kaslı ve sağlıklı vücut yapısına ulaşma isteklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.  zelliklerin televizyon programları ve medyanın, kadınlar için belirlediği düşük kilo portesi yüzünden hazırlanan sağlık programlarındaki uzmanların izleyicisi olan kadınlara daha çekici gelmelerine yol açtığı söylenbilir. Öte yandan 18. Yüzyıldan itibaren değişim gösteren feminizm, kadınların erkekler karşısında kendisini daha güçlü hissetmesine ve kadın bedeninin güçsüzlüğüne vurgu yaparken 21. Yüzyıl dünyasında kadın bedeninin belli bir ideali olacağı üzerine kurulan paradigmalardan eleştirilmesi oldukça mümkündür.

Yayımlanan gündüz kuşağı sabah programlarında kadın sağlığı ve beden ölçülerinin belirlenmesi ve kadınların hazırlanan programları izleyerek kendilerine fayda sağlayıp sağlamayacaklarını düşünmeleri de aynı şekilde bir eleştiri konusu olmaktadır.

2.2.3. Tıbbileştirilen Kadın Bedeni ve Medya

Toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak farklı görünen kadın ve erkeğin beklenti, değer, davranış örüntüsü, inanç sistemleri ve gerekli rollerini tanımlayan sosyal yapı olarak tanımlanabilir (Sezgin, 2015: s. 155). Toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeklere atfedilen rol ve beklentiler, cinsiyet ayrımı açısından çeşitli eşitsizlik ve olumsuz sonuçlar ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyetin etki ettiği eşitsizlik ve olumsuz sonuçlara neden olan konulardan birisi de sağlıktır.

Sağlık ve toplumsal cinsiyet, birbiriyle ilişkili iki kavramdır. Öyle ki Şahinkaya (2011: s. 122)'ya göre de yeni sağlık anlayışlarının temelini oluşturan toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin yaşamın her alanındaki hastalıklarla mücadele etmesinden ziyade hastalıkları önleyici çalışmalarda eşit hak ve sorumluluklara sahip olması olarak algılanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramıyla ilişkili olan sağlık alanında, dünya üzerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu çok fazla örnek bulmak mümkündür. Özellikle neslin devamlılığı olarak düşünüldüğünden erkek çocuğunun daha fazla tercih edildiği ülkeler bulunmakta ve etik olmayan şekilde kız çocuklarının henüz fetüs evresindeyken hayatına son verildiği görülmektedir. Kız çocuklarının fetüs evresindeyken hayatına son veren ülkelere Çin'de şu an kadın nüfusunun erkek nüfusuna göre otuz milyon daha az olduğu bilinmektedir (Sezgin, 2015: s. 160). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlık alanında yaşandığı bir diğer ülke de Mısır, Somali, Gine gibi pek çok Afrika ülkesidir. Bu ülkelerde kız çocuklarının sadece cinsiyetleri kadın diye cinsel hayatlarının önüne geçebilmek için kadın sünneti uygulaması yapılmaktadır. Uygulanan kadın sünnetinde kız çocuklarının büyük çoğunluğu yaşadıkları enfeksiyon ve kanamadan dolayı hayatları kaybetmekte, eğer hayatlarını kaybetmezse de ilerleyen yaşlarında yaşayacakları cinsel birlikteliklerde ve doğumlarda ciddi sağlık problemleri yaşayacakları söz konusudur (Sezgin, 2015: s. 161).

Toplumsal cinsiyet ile sağlık arasındaki ilişkiden kaynaklanan bir diğer problem de çeşitli toplumlarda kadınların çeşitli insan hak ve özgürlüklerinden

yararlanamamasıdır. Kadınların yararlanamadığı bu hak ve özgürlükler arasında sağlık bilgilerine ulaşma, beslenme alışkanlıkları ve dengeli beslenme, sağlık hizmetlerine ulaşım ve sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi toplumsal cinsiyet eşitliği gerektiren haklar yer almaktadır.

Sağlık konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaşayan benzer toplumların ortak özelliğinin sağlık hizmetlerinin toplumsal kabul edilmemesi ve sınırlamaların olmasıdır. Bu doğrultuda kadınların sağlık hizmetlerin faydalanmasına doğrudan etki eden yapının, ülkelerin ve toplumların gelişmişlik düzeyi, eğitim ve refah seviyesi ve sosyo-ekonomik düzey olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşandığı ataerkil toplumlardaki kapitalizm anlayışı, bedenin siyasallaştırıldığı üzerinde durarak bedenin, siyasal iktidarın sahip olduğu toplumsal ve cinsel normallik tanımlamalarının mitleştirildiği ve bu toplumsal ve cinsel normlarından uzaklaşmanın siyasi iktidar tarafından cezalandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Fiske, 1999: s. 114). Bu doğrultuda toplumsal normların kabul edilmesi ve beden ile ilgili anlamların ve davranışların kontrol altında tutulabilmesi için tüm söylemlerin birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Medya da bu söylemlerin yayılmasında ve toplumsal normların yaygınlaştırılmasında en önemli organlardan birisidir.

Kapitalizmin mülkiyet kavramı, bedene, yaşam pratiklerine ve bu pratiklerin zihinsel algısını da içerisine almaktadır. Kapitalizm ile yeniden dizayn edilen beden, özellikle de dişi bedeni ve bu bedenin kurtarılması çağrısı yapan sağlık endüstrisi, gençlik, zariflik, diyet, sağlıklı beslenme ve beden bakımı gibi kavramları medya araçları ile sunmaktadır. Bu doğrultuda sağlık ile ilgili bahsedilen tüm kavramlar bedenin mitleştirilmesinde bir araç olarak kullanılmakta ve yaygınlaştırılmaktadır. Sağlığa yüklenen bu anlamların ise bireysel olarak değil de toplumsal olarak kabul edildiği düşünülmektedir.

Medyada kadın bedenine yönelik yapılan tüm tartışmalar tüketim kültürünün etkisinden dolayı bedenin ticarileştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle sağlık konularında bedenin ticarileştirilmesi ve estetize edilmesi, bedenin cinsel haz ve kendini beğenme nesnesine dönüşmesi olarak algılanmaktadır (Işık, 1998: s. 147).

İnsanların kendilerini daha zayıf hissettiği konular olan hastalık, beslenme alışkanlıkları, güzellik, sosyal gücün ortadan kalkması gibi konuların medyada çok fazla işlenmesiyle birlikte toplumsal tüketim kültürünün ve kapitalizmin, kendisini sağlık ve beden alanlarında gösterdiği düşünülmektedir. Özellikle de kadın, diyet,

kadın hastalıkları ve cinsellik gibi konuların medyada sıklıkla işlenmesinin kadın bedeninin bir tüketim aracı olarak önemini koruduğunu göstermektedir (Demez, 2012: s. 518). Kadın bedeninin korunan ve toplumsal cinsiyet örüntüsünde ikincilliğine yönelik bir başkaldırı hareketi gibi algılatılarak tükettim sahasında özellikle kendi bedenine yönelik, sunulan estetik, kozmetik ürünlere özgür iradesi ile ulaşması ve tercih etmesi sanki patriarkal yapıda yüzyıllarca ezilen kadına bedeni hakkında bir özgürleşme hareketi gibi sunulmaktadır. Artık oda bedeni hakkında kararlar alabilir ve gerekirse bir uzman eli ile onu istediği gibi düzenleyebilir. Çünkü bedeni hakkında karar merci kendisi olmasına rağmen, ona sunulan seçenekler ve sınırları yine iktidar, tıp bilimi aracılığı ile sunar. İktidar kadın kurtuluş hareketinde günümüze uyarlanmış konumu yeniden belirler.

Kadın kurtuluşu hareketi tarafından ön plana çıkarılan birçok problem 1950'ler de tartışılmaya başlanmıştır. Tartışılan bu konular arasında moda, kozmetik ve diğer güzellik ilgili konular yer almaktadır.

“Bu konular üzerindeki tartışmalardan biri 1954'te SWP'de/Sosyalist İşçi Partisinde/yapılmıştı. Bazı kadınlar kozmetiklerin ve modanın kadının görünümünün güzelleştirilmesinde zorunlu şeyler oldukları kanısındaydılar; dolayısıyla bunların kullanılmasını kadın "haklarından" biri olarak destekliyorlardı. Diğerleri ise her kadının istediğini giymek, istediği kozmetikleri kullanmak hakkına sahip olması gerektiğini ama bunun gerçekte bir seçim sorunu olmaktan çok, ince bir toplumsal zorlama olduğunu düşünüyorlardı. Bu acımasız rekabete dayalı kapitalist sistemde kadınlar aslında kozmetik kullanmak ve modayı izlemek zorunda bırakılıyordu. Dolayısıyla kadınlar ilk planda kadınların güzelleşmesi için değil, milyarlık kârlar kazanmak üzere kurulmuş olan bir sanayideki kozmetik ve moda imalatçılarınca bir seks nesnesi olarak sömürülmekteydiler.” (Reed,1985, s. 93).

Baudrillard (2016: s. 166)'a göre bu yolla yeniden sahip çıkılan beden kapitalist amaçlara bağlı olarak zaten bir yatırımdır. Başka bir şekilde söylenirse, eğer bedene yatırım yapılıyorsa, bu bedeni karlı kılmak içindir. Bu bedene öznenin özerk ereksellikleri açısından değil, normatif bir haz ve hedonist verimlilik ilkesine, yönlendirilmiş bir üretim ve tüketim toplumunun kodu ve normlarına doğrudan endekslenmiş bir araçsallık zorlamasına göre sahip çıkılmaktadır.

Kadın bedenine yönelik olarak yapılan sağlık söylemi, kadın beden sağlığı ile birlikte aile sağlığının da kadının bir görevi olduğu düşünülmekte ve kadına yönelik olarak iletilmektedir. Bu da kadının ev içi konumundaki aile sağlığını da muhafaza etme rolü ile hastalık eve gelmeden önleme yöntemlerini bilecek olan kadına sunulmaktadır. Böylece sağlıklı yaşamı ailede sağlayacak kişi olarak kadın, yeni sağlıklı yaşam pratiklerinden neoliberal dogma içinde daha fazla etkilenmektedir. Bu düşünce ile sağlık programlarının kadını hedef kitle olarak belirlemesinin bir diğer

nedeninin de kadın ile aileyi ve toplumu çok daha hızlı inşa etmenin mümkün olması olarak görülebilir.

Medyanın, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Günlük yaşam içerisindeki ev hayatlarımızın bile yeniden organize edilmesi bu durumu göstermektedir. Özellikle işgücüne katılmayıp evde oturan bireylerin daha fazla tercih ettiği tek yönlü bir iletişim aracı olarak kabul edilebilen televizyon programlarının total izleyicisi üzerinden belirlenen hedef kitesine göre yayın akışını düzenlemesi toplumsal cinsiyet özelliklerinin organize edilmesine neden olmaktadır.

Medya, 1970’li yıllarda radikal feminist kuramcılar tarafından kadın konusunu ele almakta ve özellikle hazırlanan bazı programların hedef kitlesi olarak kadınların belirlenmesinde toplumsal cinsiyet özelliklerinin dikkate alındığı gösterilmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalarda da medyada atfedilen kadına yönelik rollerin yeniden belirlenmesinden medyada toplumsal gerçekliklerin değil de toplum tarafından ideal kabul edilebilen gerçekliklerin sunulduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Etiler ve Zengin, 2015: s. 139). Medya toplumsal cinsiyet rollerinin yanlış veya doğrusu üzerinde durmaksızın var olan politikanın işleyişine hizmet etmeye devam etmektedir.

Psikanalitik bir kuramcı olan Jung’un arketip teorisi de toplumsal cinsiyet konusunda kadınlara ve erkeklere yönelik rol ve beklentilerinin ataerkil yapı üzerinden geldiğini göstermektedir. Erkeğe özgü özelliklerin daha etkin, dölleyici ve dışa dönük olduğunu belirten Jung, kadına özgü özelliklerin ise daha pasif, döllenen ve içe dönük olduğunu söylemektedir (Pira ve Elgün, 2004: s. 529-530). Günümüz medyasında yer alan kadın imgesi ataerkil toplum bilincinin yeni veya daha adil bir sisteme dönüşümüne değil tamamen var olan sistemin, günümüz tüketim kültürüne entegre etmeye yönelik işlediğini görürüz.

Jung’un toplumsal cinsiyet özelliklerine göre belirtilen kadın ve erkeğin özellikleri medyada yayınlanan dizi ve filmlerde de kendisini göstermektedir. Özellikle ağılık, maçoşluk, kavganın ve silahın giderek bir değer olarak sunulması ideolojik olarak toplumsal cinsiyet özelliklerinin yeniden organize edildiğini düşündürmektedir. Yayınlanan programlar ve hazırlanan dizi, film içerikleri eşitsizlik kavramını daha da meşrulaştırmakta ve kadınların ikinci plana atılarak edilgen bir konumda olmalarına neden olmaktadır. Tv programlarında ve hazırlanan dizi, filmlerde Jung’un belirttiği erkeksi özellikleri, erkeklerin dışa dönük, iyi

giyinen, iyi okullarda okuyan, şiddeti hala aktif tutan, ağı ve bey betimlemesinden daha kolay anlaşılmaktadır. Kadınların ise daha çok evde oturan, şiddet görebilen ve bazı haklarının kısıtlandığı şekilde görülebilmektedir. Tv programlarının bu denli toplumsal cinsiyet rollerini izleyicisine sunmasında özellikle işgücüne katılımda kadınların erkeklere göre daha düşük olması düşünülebilir. Dizilerde ve programlarda daha bakımlı, sağlıklı ve güzel görünümlü kadınlar, erkelerini memnun etme, çabasıdan vazgeçmemekte, ona biçilmiş rollerde görünümü dışında evdeki ve toplumda erkeğin beklentisine hizmet etme sorumluluğu değişmemektedir.

Medya yapımcılarının potansiyel izleyici olarak düşündüğü kadınlara yönelik yapılan programların, toplumun geleneksel yapıdaki temellere göre düzenlendiği ve ideal kadın ve ideal erkek rollerinin seyircisine gösterildiği düşünülmektedir. Bu durum, medyanın bir pazar konumunda olduğunu göstermektedir.

2.3.Reality Showlar, Sabah Programları, Kadın ve Toplumsal İşlev

Televizyon, Latin kökenli bir sözcük olup uzağı görmek anlamına gelmektedir. İnsanoğlunun hem iştirip hem de görebildiği zaman ve mekân sınırı olmayan ve günlük yaşam içerisindeki dünyasını genişleten bir kitle iletişim aracı olarak da tanımlanabilir (Bulduklı, 2010: s. 47).

Yazılı basından farklı olarak okuma-yazma becerisi gerektirmeyen ve toplumun her kesimine hitap eden bir kitle iletişim aracı olan televizyon, toplumsal statü gözetmeksizin herkese aynı yayını sunmasından dolayı bir eşitlik durumu gözetmektedir. Toplumun her kesiminden geniş kitlelere ulaşabilen televizyonun yaydığı bilgiler toplumsal nitelik sağlamakta ve ortak bir bilinç oluşturma konusunda yardımcı olmaktadır.

Televizyon, günlük hayatın içerisine girdiği ilk günden itibaren toplum kültürünün merkezinde yer almaktadır. Postmodern anlayışa sahip toplumlarda televizyonun uykuya ve işe ayrılan zamandan sonra en fazla zaman ayrılan aktivite olması bunun kanıtı konumundadır. Günlük yaşam içerisinde çok fazla zaman harcanan televizyon programlarının izlenmesinden dolayı program yapımcıları da hazırlanan yayınları eğlenceli kılmaya çalışmaktadırlar.

Eğlenceli içerikler bulunduran *show* programları sadece eğlence sunmak amacıyla değil bilgi aktaran toplumsal bir kimlikte dirler. Bu durum, televizyon programlarının da didaktik bir özellik kazanmasına imkan tanımaktadır. Politika ve

siyaset gibi halkın her kesimine hitap edilmesi gereken konuların televizyon programları aracılığıyla yapılması televizyonun rolünü giderek arttırmaktadır.

Televizyon, bireyin günlük yaşam içerisindeki konumunun belirlenmesinde ve kendisinden beklenen rollerin yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Toplumsal bir kimlik edinen bireylerin toplum kuralları kazanmasına yardımcı olan televizyonun, sosyal hayatın devamlılığını sağlamak ve yeniliklere daha kolay alışmak gibi işlevleri de bulunmaktadır (Uslu, 2000: s. 23-24).

Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de yayın yapan reality show ve sabah programlarında yer alan sağlık ve kadın söylemleri ve bu doğrultuda yapılan tv programlarının toplumsal işlevleri üzerinde durulacaktır.

2.3.1. Türkiye Özelinde TV Program Türleri ve Kadın

1950’li yıllardan itibaren ABD medyasında doktorları konu alan televizyon programları yapılmakta, sağlık konulu ilk program olarak da 1952 yılında yayınlanan City Hospital isimli program kabul edilmektedir. Bununla beraber dünyada sağlık içerikli reality show programları 2000’li yıllardan itibaren yaygınlaşmıştır. Sağlık içerikli reality show programlarının en bilineni 2008 yılında Amerika’daki CBS’de yayınlanan The Doctors programıdır. Yine 2009’da NBC’de yayına başlayan Dr. Mehmet Öz’ün sunduğu The Dr. Öz Show ise bu türdeki popüler programlardan biridir.

Televizyonun sağlık bilgilerini hızlı bir şekilde tüm insanlarla paylaşması, medyanın toplumsal nitelikte bir kimlik üstlenmesine imkan tanımaktadır. Bu doğrultuda izleyicinin eğlenirken öğrenmesi show programlarının önem kazanmasını sağlamaktadır. Çalışmamızda da bu doğrultuda sağlık içerikli reality show programlarında kadın tanımlarına yer verilmektedir.

1980’li yıllar dünya ekonomi piyasasında devlet elinin azalmaya kamu kurumlarının özelleştirilmeye başlandığı bununla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçen ülkelerin hızla arttığı bilinmektedir. Türkiye’de 24 Ocak kararları olarak bilinen ekonomik paradigma değişimi ile serbest piyasa ekonomisine geçilmiş ve sonraki süreçte özel kanalların varlık yolu açılmıştır. Türkiye’de 1990’larda faaliyete girerek sonrasında yasal mevzuata kavuşan özel radyo ve televizyon yayıncılığı, Türkiye’deki serbest piyasa ekonomisine geçişin bir uzantısı olarak gelişmiştir. Bu ekonomik ve sosyal değişim medya ürünlerine de yansımış bu süreçte medyanın kitle üzerindeki etki gücü fazlalaşmıştır. Etki gücü yüksek yeni medyadaki kadın rolleri, TRT” nin kadına biçtiği geleneksel rollerden de çokça farklıdır. TRT yayınlarında

kendine yer bulamayan popüler kültür ürünleri, özel radyo televizyonlarda sıkça kullanılmış hatta bunlara yeni ürünler eklenmiştir. Özel radyo ve televizyonların yaygınlaşması ile birlikte özellikle de 1990'lardan itibaren yeni formatlı televizyon programları ortaya çıkmıştır. Bu yeni tür/formattaki programları TRT yayınlarından ayıran en belirgin özellikleri eğitmekten ziyade eğlendirmeyi hedeflemesi olmuştur. Popüler kişilerin yayın hayatına sunduğu programların çoğu, sosyal programlar ve haber programları da içinde olmak üzere eğlence popülerite odaklı olmuştur.

Kâr amaçlı özel yayıncılığın temel söylemleri, yaşama dair gerçeklerin ortaya çıkarılması, tüm çıplaklığıyla izleyiciye sunulması ve tartışmaya açılması yönünde olmuştur. Bu söylemleri inşa etmek içinde, maliyetli, büyük stüdyolara, güçlü dekorlara ihtiyaç yoktur. Reyting yapacak, yaşamın her alanına ait konuları içine alan, gerçek hayat kesitleri, popüler yüzlerin sunumlarıyla, yeni içerik, söylem ve teknik biçimleri kullanarak yeni formatlar geliştirilmiştir.

'...anlatı yapısı itibariyle kurmacayı andıran biçimlerin yer aldığı 'reality programlar' ın özel bir yeri vardır. Daha çok kar mantığına dayanan bu tür programlar, şu üç temel nedenden dolayı tercih edilirler: "1) Çoğunlukla metin yazan gerektirmezler, 2) Masrafsızdırlar, 3) Çok çeşitli konulan gündeme getirebilir ve/veya çok yüzeysel biçimde ele alabilirler. (Akça ve Akbulut, 2005: s. 41-73) Yeni formatlarla izleyici kitlesine yüksek eğlence vaat eden televizyon, gündelik yaşamın vazgeçilmezi haline dönüşmüştür. Bu şekilde geleneksel kabul edilen kültürel kalıplar, modernize edilerek, yaşam tarzlarında değişikliğe gidilmiştir.

Türkiye’de 1990 sonrası özel kanalların varlığı ile değişim yaşayan, yeni tür ve formatlı tv programları birlikte 2000 yıllarda “kadın programları” olarak isimlendirilen bir tv program türü de hayatımıza girmiştir. 06 – 18 saatleri arasındaki yayın akışının gündüz kuşağı olarak tanımlandığı ve bu zaman dilimlerinde yayınlanan kadın programları, hafta içi beş gün olarak programlanmaktadır. RTÜK’ün 2013 yılında yapılan “TV izleme Eğilimleri Araştırması” na göre hafta içi ortalama televizyon izleme düzeyi izleyicilerin mesleğine göre belirgin farklılaşmalar göstermekte, 5,75 saat olarak hafta içi en çok televizyon izleyenler ev hanımlarıdır. Aynı araştırmaya göre; Saat 06.00’den 18.00’e, yani gündüz kuşağı olarak adlandırılan saatler de, televizyon karşısında ki birey oranı en yüksek olanlar 51-60 ile 61+ yaş aralığında ki izleyicilerdir. Programların izlenme düzeyine göre de kadın programları %15,8 ve evlilik yarışmaları, güldürü talk showları ise %26,5’tir (RTÜK, 2013: s. 117). Televizyon kanallarının günlük yayın akışını etkin izleyici

kitlesine göre belirlenmektedir. Hafta içi en çok televizyon izleyen kitle ev hanımları olması nedeniyle de, sabah kuşağındaki tv programlarının büyük bir kısmı kadın izleyicilere, özellikle “ev kadınlarına” yönelik hazırlanmaktadır. Hedef kitle olan kadınların beğeni ve ilgisini toplayacak konular (eğitim, ekonomi, aile, çevre, sanat, hukuk, toplum) seçilip bilgi verilmekle birlikte ve eğlence bu programların ana işlevi olarak görülüp hazırlanmaktadır. Konuklar ünlü kişilerden seçilmekte, kadınların ilgi konuları üzerinde uzman kişiler programlarda yer tutmaktadır. Yine astroloji, yemek tarifleri, ev konulu pratik bilgilerin verildiği bu programlarda kadınların ev içi konumu kabullenilmekte ve benimsetilmektedir. Genel olarak üç ana eksen de kadın programları kendi formatlarını oluşturmaktadır.

Televizyonda kadınlara yönelik içerik hazırlanan bir diğer kadın programı gündüz kuşağı talk show programlarıdır. Radyolardaki sohbet programlarının (talk radio) görsel medyadaki devamı olarak kabul edilen talk show, zaman içerisinde farklı formatlar denenerek popülerliğini kaybetmeyen bir tür olmuştur. Talk showun merkezinde, terimin (“talk”=konuşma; “show”=gösteri) içerdiği anlamların da işaret ettiği gibi konuşma ve gösteri bir arada sunulmaktadır.

Televizyon türlerinin sayısı ve türler arasındaki geçişkenlikler arttıkça gerçek ve “kurmaca” metinler arasındaki ayrımın ortadan kalkması, talk show’un da katı bir türsel sınıflama içine sokulmasını güçleştirmektedir. John Ellis (1993)’e göre “kurmaca” olan ve olmayan televizyon metinleri arasındaki benzerlik ve ayrıma işaret ederken, pembe diziler ve haber arasında anlatı açısından gerçek bir farklılık olmadığını vurgular. Her ikisinde de anlatı içinde anlamın çoğulluğunun, gösterenin üretimselliğinin sınırlanması ve belli anlamların sabitlemesi söz konusudur. Kurmaca olmayan metinler olarak kabul edilen haber, belgesel gibi televizyon türleri de aslında gerçeğin kurulmasında kullandıkları dil ve giderek magazinleşen içerikleriyle birer kurmacadırlar. Haberler de, seriler ve pembe diziler gibi olayları açık uçlu bir içim içinde takip eder, güncelleştirir ve bir senteze ulaşmaz. Haber “kahramanları” belli başlı olaylarla ara ara haber bültenlerine çıkarlar ve hikâyenin ya da kişilerin sürekliliği söz konusudur (Akt., Rahte, 2009: s. 170). Talk showda kendiliğindenlik ve gerçeklik etkisini yaratan karşılıklı konuşma, etkileşim ve ev ortamını andıran stüdyo tasarımıdır. Öte yandan yapım sürecinde, konukların, konuşulacak meselelerin, yayın akışının önceden belirlenmesi ve anlatıyı etkili hale getirmek için kullanılan görsel-işitsel elemanlar (vtr’ler, alt bantlar, üst anlatıcı vb.) bu türün kurmaca özelliğinin unsurudur. Genellikle sunucunun adıyla anılan talk

showların ilk örnekleri haber ve eğlence olmak üzere iki temel fonksiyonla ortaya çıkmış, zamanla format fonksiyonları üstlenen talk showları da hazırlanmıştır.

Gündüz kuşağı talk show'u (day time talk show) olarak ise 1960'ların sonunda Phil Donahu ile başlamıştır. Bu televizyon türü, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir seyirci topluluğu tarafından gündelik özel hayatın içinden çıkan soru ve konuların kamusal olarak tartışılmasına dayanmaktadır (Keskin, 2001: 94-95). Tür olarak küçük stüdyolu ve ucuz maliyetli olan gündüz kuşağı talk showları, gündüz kuşağında hafta içi her gün genellikle sabah saat 10:00 ile öğleden sonra 18:00'e kadar olan zaman diliminde karşımıza çıkmaktadır. Kadın programlarının bu saatlere yerleştirilmesi, kadınların hakim olarak çalışma yaşamında değil, ev hayatında konumlandığı ön kabulüne dayanır. Daha ziyade kadınların yaşadığı problemlerin konusunda uzman kişiler ile programın aktif izleyicilerinin katılımlarının sağlanmasıyla güzellik gibi sağlık gibi yemek gibi veya günlük hayatta işe yarayacak pratik bilgiler ile evlilik ve aile içi ilişkiler gibi ailevi konuların tartışıldığı bu programların birinci önceliği her zaman izleyicisini eğlendirmek olmaktadır. Tam da bu konu içerikleri toplumun kadına sunduğu rollerin karşılığıdır ve bu programlar kadının ideal eş, iyi anne rollerini benimsetme amacı güderlerken, diğer yandan ailenin devamı, ahlaki değerler vurguları etrafında erkek egemen sistemin devamına hizmet edecek biçimde tasarlanırlar. Kadına biçilen rolleri benimseten uzmanlar bir taraftan da ideal kadın olabilmenin yollarını hızla tüketerek erişilebilirliğini de vurgular. Yeniden üretim yolu ile bir konudaki popüler lanse eden uzmanlar bir süre sonra yerlerini yeni popüler sunan, ötekini moda dışı ilan eden yeni uzmanlara bırakır. Bu yolla beslenme şekilleri, sağlıklı beslenme ürünleri hızla değişip yerlerini yeni metalara bırakırlar. Ev kadınına özellikli bir statü sunan programlar, kadının modayı takip etmesi gerektiğini, ev dekorasyonu konusunda bilgi sahibi olup, eşyalarını takip ettiği moda göre sürekli değiştirmesi gerekliliği söylemini empoze eder. İyi anne olmak yetmez, sahip olunan çocukların gelişimi dikkatli takip edilmeli, trend eğitim materyallerine hızla erişilmelidir. İyi eş olunmalı, iyi eş olabilmek içinde bakım ürünleri, moda giysiler satın alınmalıdır. Keskin (2001: s. 96)'e göre, tartışılan konuya muhalif olanlar tartışmanın yerleşik terimlerini kullandıkları sürece o söylemin yeniden üretilmesine katkıda bulunurlar. Kamusal söylem dünyasına dâhil olmak için mücadele edenler bir kez daha dahil oldukları sorunsalın yerleşik terimleriyle iş görürler. Bu anlamda kadına sunulan toplumsal cinsiyet rolleri ataerkinin yayımlamacılığını yaparken, kadına tüketimin yoğun olarak

sergilendiği alanları da açmayı ihmal etmeyerek yine kapitalin medya yollu destekçisi olurlar. Bu programların yayınları içinde yayınlanan reklamların çoğunluğunu da gıda, kozmetik ve temizlik malzemeleri oluşturur. Bireyin genele uyum, ortak kabul görülene eğilim ile de bu ürünler ihtiyaç haline dönüştürülür. Ortak duyunun içindeki cinsiyetçi yönleri vurgulayan McLaughlin (1993:s. 41-53)’e göre, ortak duyu, normal kategorisi üzerinden cinsiyetçi söylemlerin üretildiği pratiklerin dışında düşünülemez. İffetli kadın ve benzeri etiketlemeler ortak duyu ve bilimsellik adına konuştuklarını söyleyen uzmanların bir ortak çalışmasıdır. Bu yolla ideal olan, doğru olan, normal olan, uzman- sunucu-katılımcı izleyici arasında önceden belirlenmiş alt metinler ve bu yolla oluşan söylemlerle kadın şekillendirilir. Bu program türlerinin güçlü etki gücü, bir olma, cemaat olma yüksek aidiyet oluşturma özelliklerinden de kaynaklandığı düşünülmektedir. Kamera önü ve arkası olmak üzere iki ayrı mekân oluşmaktadır. Kameranın çalışması ile birlikte bu mekan, evdeki izleyicilerin de dâhil olması ile herkesin görebildiği bir kamusal alana dönüşür. Zaman ve mekânın aşıldığı, kapitalist toplumların toplumsal yapısına paralel, her şeyin hızla tükendiği, geçici ve akışkan birer postmodern kamusal müzakere alanına dönüşmesine neden olmuş olabilir.

Livingstone ve Lunt (2012) izleyici tartışma programlarının halk ve uzmanların karşılıklı diyaloga girdiği ve çoksesliliğin sağlandığı ideolojik söylemin üretildiği bir ortam olduğunu öne sürerler. Haber içeriklerine ve güncel meselelere yer verilere metinler arasılık sağlanmaktadır. Özel alanda, yakın ilişkilerin kurulduğu bir ortamda yapılan sıradan, rast gele ve kendiliğinden konuşmaların kamusala taşınmasıyla kamusal-özel ikiciliği aşılmaktadır. Habermas (2015: s. 255)’ın sistem dünyası ve yaşam dünyasının dışında eleştirel rasyonel müzakere alanı olarak gördüğü kamusal alan yerine hem sistem dünyasını (uzmanlar, hükümet temsilcileri, politikacılar) hem de yaşam dünyasını (kişisel hikâyeler, sıradan halk) buluşturan bir kamusal alandır televizyondaki izleyici tartışma programlarının sunduğu. Livingstone ve Lunt iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmenin tüketim kültürünün gündelik yaşamı sömürmesi ile sonuçlandığına inanan Baudrillard’ın (1997) postyapısalcı analizlerindeki karamsarlığın ya da McRobbie’nin (1999) yeni teknolojilerin sesi duyulmayan grupların sesinin duyulmasını sağladığı yönündeki iyimser yorumların ötesinde bir değerlendirme yaparlar. Ev kadınları, emekliler, vardiyalı işçiler, işsizler ve öğrenciler tarafından takip edilen izleyici tartışma programları çeşitli özne konumlarının –sunucu, uzman, “sıradan” katılımcı- kendini

ifade etmesine olanak tanımaktadır. Ancak farklı seslerin duyulması karar alma süreçlerini ve iktidar ilişkilerini etkileyememekte, katılımcılık sanrısı yaratılmaktadır (Livingstone ve Lunt, 2012). Rahte (2009: s. 181)'ye göre bu programlarda kendini ifade etme-denetlenme, kendini sunma-kapanma gibi karşıtlıkların çarpışmasından doğan çok yönlü bir yapı mevcuttur. Stüdyo gerek radyo gerekse televizyonun, kurumsal söylemsel otoritenin sergilendiği ve sürdürüldüğü, yer verilecek olayların içerik ve tarzının denetim altında tutulduğu kamusal uzamıdır.

Televizyonda kadınlara yönelik içerik hazırlanan bir diğer kadın programı ise kadın reality show programlarıdır. Bu program türleri hem kurmaca ve kurmaca olmayan program türlerinin özelliklerini gösterebilirler. Bu programlar halkın içinden kendi starlarını çıkarabilirler, star kaprisi ve maliyeti olmadan maliyetsiz ya da az maliyetli geçici starlar, özel yaşamlarını kolaylıkla ekran önüne çıkarmaya gönüllülerdir, kısa bir süre sonra da ekranlardan kaybolurlar. Bu program türü, hem kar amacı güden özel televizyon kanallarına ekonomik rahatlık sağlamakta, hem de izleyicilerin şöhret olma isteklerini kamçılamaktadır.

Belgesel, eğlence ve tabloid gazetecilik etkisiyle gelişen Reality TV programcılığı, 1980'lerin sonu ve 1990'lar da medya endüstrisinde görülen ticarileşme ve deregülasyon politikaları altında şekillenmiştir. Kanal ve program sayısının hızla artması ile izleyiciyi televizyon başına çekme mücadelesi veren medya sahipleri ve yapımcıların ucuz üretime yönelmeleri ile oluşmuş, televizyonun hayatta kalmak için verdiği mücadele sonucunda kendi parçalarından yarattığı, yani kendi mevcut program türlerinden ve üretim tekniklerinden oluşan bir melez türdür. Kimi yaklaşımlara göre *talk Show* türünün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. “*Realityshow*”ların, kurmaca olmayan program türlerini anlatan “reality program” sınıflandırması içinde bir alt-tür olarak değerlendirildiğini belirtir (Etiler ve Zengin, 2015, s. 138). Bu sınıflandırmaya göre haber programları, belgeseller, yarışma programları, *talk show*'lar, forum tipi tartışma programları, magazin programları ve reality show'lar, “reality programlar” kategorisinde yer alırlar.

Gerçek olayları belgelerle kanıtlayan, oyuncuların karşısında sıradan insanları koyan programlardır. Katılımcıları (sıradan insanları) üne kavuşturma potansiyeli taşımaktadır. Dans, müzik yarışmaları gibi yeteneğe dayalı yarışmalar, kendini geliştirme programları, randevu programları bu tur içinde değerlendirilen alt türlerdir. Bu programlarda gerçek hayatta var olan şeyler bir gösteri havasına dönüştürülmektedir. Stüdyoda eğlence ön plandadır ve oyun atmosferi hakimdir.

Kötü olaylar ya da dramatik olaylar komik durumlar içerisinde sunulmaktadır (Meder ve Çiçek, 2011: s. 69-80).

Benzer şekilde Reiss ve Wiltz (2004) de insanların neden gerçeklik televizyonu programlarını izlediklerini araştırdıkları çalışmalarında bu programları izlemeye sebep olan güdüler, istekler ve bunlardan elde edilen hazları ortaya koymuşlardır. Buna göre güç, merak, bağımsızlık, statü, sosyal bağ, intikam, onur, idealizm, fiziksel egzersiz, romantizm, aile, düzen, yeme, onaylanma, sükûnet ve biriktirme olmak üzere on altı temel güdü, istek ve haz biçimi vardır (Reiss'den, akt., Serttaş ve Gürkan, 2015: s. 91-111).

Kadın programları içindeki “Realty show”ların türsel özellikleri sansasyonelleştirme, kişileştirme, kurbanlaştırma, dramatik çatışmanın artması, daha hızlı tempo ve daha az soyutlama olarak özetlenebilir. Bu programlarda genel olarak, stereo tipleştirilmiş bir kadın imgesi şiddet dolayısıyla yeniden üretilmekte, şiddetin kurbanları, ağırlıklı kadınlar olmakta, kadınlar zayıflık, yoksunluk ve güçsüzlük motifleri etrafında temsil edilmektedir (Adaklı ve Aksop, 2000: s. 115-131).

Tam anlamıyla gerçek anı yansıtmayan bu programlarda, kadınların şikayetleri, gerçek yaşam öyküleri, canlı yayında kayıp kişilerin bulunması ve buluşma anlarının yayınlanması nedeni ile bu format içerisine girebilmektedir. Canlı olarak yayınlanan programlar; izleyici önündeki platformda, stüdyo konuklarından ve canlı telefon bağlantılarından anında geri bildirim almakta, kamusal alanda tartışma ya da gözyaşı sahneleri ile devam etmektedir. Bu bağlamda bu tür kadın programları, bu araştırma içinde “kadın reality programları” olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye’de bu tür programların ilk örneği Yasemin Bozkurt’un sunduğu *Kadının Sesi* Programıdır. 2005 yılı içerisinde Kanal D ekranlarında yayın hayatına başlayan program kadınların sorunlarını ekranda paylaşarak çözüm önerileri sunma ve üretme iddiası taşır ve gündüz kuşağında yayınlanıyor olmasına rağmen en çok izlenen 10 program içerisinde yer alır. Böylece *Kadının Sesi*’ne benzer formattaki programların yayına girmesine neden olur. Diğer reality türlerinden farklı olarak kadın reality programlarında katılımcılara bir şöhret vaat edilmez.

Bu programlar içerisinde Serap Ezgi İle Biz Bize, İnci Ertuğrul İle Sizin Sesiniz, Yalnız Değilsiniz, Paylaştıkça gibi programlar kayıpları bulan, işsizlere iş bulan ve faili meçhul cinayetleri çözme vaadiyle yayın hayatına başlarlar. 2010 yılı itibari ile kadın reality programlarına meçhul cinayetleri çözmek ve kayıpları bulmak

iddiası ile *Müge Anlı ile Tatlı Sert* ve *Serap Ezgü ile Suç ve Ceza* programları da katılmıştır. Bu programlara sadece uzman konuklar ve olayları yaşayan aileler konuk edilmekte, stüdyoda izleyiciler bulundurulmamaktadır (Akça ve Akbulut, 2005: s. 42).

Bu program türüne ilişkin iki tür yaklaşım vardır. Birincisi, bu programların kadının kamusal alanda sorunlarını dile getirme, toplumla ilişki kurabilmesi yolunu açmaktadır. Bu programlar aracılığıyla kadın hak ve sorunları, kamusallaştırılarak, sosyal ve siyasal düzlemde tartışmaya açılmaktadır. Eleştirel bakış ise; hakim kültür siyasetinin “kadın sorunu” olarak sınıflandırmada bulunması kadınların toplum içi ikincilleştirilmese yol açan söylemlerin yeniden üretilerek kamusallaştırılmasına neden olmaktadır. Bir diğer eleştiri de, bu programların demokratik bir ortamda gerçekleşmediğini, medyanın aykırı sesleri söylemler vasıtasıyla genele dönüştürdüğü yönündedir. Genel olarak bu programların kamusal sorumluluk bilincinden ziyade, medyanın liberal, çoğulcu paradigma içinde gündem oluşturma işlevini yerine getirdiklerini söylemek mümkündür.

King, Rogers ve Golan (1997; 1996: s. 2001)’a göre medyanın kitleyi ne düşüneceği, nasıl düşüneceği doğrultusunda bilişsel ve duygusal yönden biçimlendirme etkisinin güçlü olduğunu, kitlenin dikkatini çekebilmek üzere bazı noktaların seçilerek belli çağrışımlarla birlikte sunulduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, ele alınan konuya ilişkin durum tanımlarının yapıldığına, bu şekilde konunun nasıl tartışılacağına dair bir çerçevenin çizildiğine işaret etmişlerdir. Çünkü medyanın konuları sunum biçimi, kitlenin herhangi bir olaya nasıl bakacağına, konuyu nasıl göreceğine, değerlendireceğine ve düşüneceğine yönelik mesajlar ve bakış açıları içeren çerçevelerle gerçekleşmektedir (Akt., Meder ve Çiçek, 2011: s. 9-28). Bu nedenle kadın programlarında temsil edilen kitlenin, sosyal ve ekonomik ideolojiden ayrı olmayan medya tarafından hem zihinsel hem de duygusal yönden yönlendirilmiş olduğu söylenebilir. Bu nedenle gösterilen, sunulan ya da ifade edilenden çok görülmeyen arkadaki söylem önemlidir. Bu yönüyle kadın programlarında hali hazırda varolan toplumsal cinsiyet ön kabulleri, konukların, konuk izleyicilerin sorunlarından yola çıkılarak sanki yeni düzlemde, bağımsız, ortak müzakere ve ortak akılla ulaşılmış gibi aslında kurumsal gücün önceden kurguladığı hazır fikri onamaktadır. Gerçek hayatlardaki kadın sorunu bu yolla canlı canlı eski aklın yeni tasarımı ile sunulmakta, bu yönde söylem oluşturulup, kabul görmesi de beklenmektedir.

Goffman ve Adorno' ya göre televizyonda kadınlara yönelik içerikte üretilen programlar, kadınların öncelikli olmak kaydıyla toplumun görünüş biçiminin ve davranış örüntülerinin neler olması gerektiğini öğretmektedir. Bu programlarda ele alınan konular, toplumun genel ahlak özellikleri, toplumsal özellikleri ve tarihi ataerkil özelliklerine göre ele alınarak ortak bir anlayış gösterilmektedir. Buna rağmen program yapımcılarının sadece kar elde etmek amacıyla programlarının içeriklerinde toplumun her kesimine uygun olmayan görünüş ve davranış örüntülerini kabul edip yayınlaması, medyanın uygun olmayanı da pazarlayabilmesine yol açmaktadır (Akt., Meder ve Çiçek, 2012: s. 9-28).

Televizyonda kadınlara yönelik içerik hazırlanan bir diğer kadın programı ise evlilik programlarıdır. 2003'de Amerika'daki "The Bachelor" programının uyarlaması olan "Ben Evleniyorum" adıyla Türkiye'de yayına başlayan, 3 kadın ve 9 erkekten oluşan, iki ayrı evde yaşayıp üç ayın sonunda bir çiftin evlenmesi ve büyük ödülü alması ile sonuçlanan program yüksek reyting toplamayı başarmıştır. İzleyici ilgisini diri tutmak adına bu program formatına birkaç tekrar sonra kaynanalarda eklenerek, geleneksel gelin kaynana çarpışması, kadının oğluna en iyi gelini seçme çabası, kadınlık, gelinlik rolleri ile ataerkil söylemin yeniden üretimine hizmet edilmiştir. Televizyonda evliliğin ilk örneklerini veren bu program formatlarına, 2007 yılında Flash TV'de "Dest-i İzdivaç" isimli program ile yeni ve uzunca yıllar sürecek olan bir format daha eklenmiştir. Program sonraki yıllarda başka kanallarda başına sunucusunun ismini (Esra Erol) alarak, yeni isimlerle varlığını sürdürmüştür. "Esra Erol'da *Evlen Benimle*", "*Su Gibi*", "*Zuhal Topal'la İzdivaç*" gibi aynı format farklı kanallarda izleyici önüne çıkmıştır. Evlendirme programları, temelde sonu evliliğe varması beklenen kadın erkek ilişkilerini aşk üzerinden kurgulayan ve evlilik ritüellerini konu edinen programlardır. Televizyonun kamusalılık imkânı ile önemli ölçüde evliliğe ilişkin bilgi ve pratik üretip yayabilmekte, belirli ideolojilerin yeniden üretilmesine hizmet edebilmektedir. Evlilik ve bireyler arası ilişkilerin birer eğlence malzemesi olarak kullanıldığı bu programlarda ideal eş ve ideal yaşam tarzı konuları üzerinde çok konuşulmaktadır. Kadınlık ve erkeklik tanımları, stereotipleşmiş rollere sıklıkla vurgu yapılır. Program Türk toplumunda hâlihazırda var olan görücü usulü ile evlenmenin bir çeşidi olarak yayın yapar. Evlilik üzere programa dâhil olan eş adayları kendilerini potansiyel adaylarına karşı tanıtır. Kadınların çoğunlukla mutsuz deneyimleri ve kötü hatıraları konuşulurken erkeklerin iş hayatı, başarıları ya da mal varlıkları üzerinde konuşulmaktadır. Programda kadının annelik rolünün kutsanır hatta kutsanmış annelik rolü kadının bireyselliğinin dahi önüne geçerek kadının bu rolü nedeniyle erkek şiddetine, ihanete bile katlanmak zorunda kaldığı vurgulanır ve kabul görür. Hayatını devam ettirebilmesi için mutlak bir erkeğin varlığına muhtaç

kadın aday, evliliğin içindeki ona biçilen tüm rolleri başından kabul etmiştir. Tüm bunlarla beraber aynı program içinde daha sınırlı düzeyde kadının çalışma hayatında var olması, erkekten bağımsız birey olabilme yetisi de destekleyen görüşlerde sunulmakla birlikte kalıp yargılar arka söylemlerde baskın durumdadır.

Fiske (1999: s. 28)'in belirttiği gibi, sistem içinde muhalif seslere yer vermek, toplumsal düzenin sağlamlığına karşı bir tehdit oluşturmaya yetmeyecek ama kendini görece olarak iyi hissetmelerini sağlayacak kadar özgürlüğe sahip olmalarına olanak tanıyarak onlarla başa çıkabilme yeteneğini sergiler ve sistemi güçlendirir. Bir başka deyişle popüler kültür, bir yandan kadınlara, eleştirmenlerin küçümsemelerine karşın, kendi deneyimlerini ifade etmeleri için bazı araçlar sağlarken, diğer yandan da kadınları erkek söylemleri ile kuşatarak, kadınların kültürel miraslarını ve kendi yaşamları hakkında söylemek istediklerini bastırarak onları söylem üretme ve öykü anlatmada etkin yaratıcılıktan alıkoyar. (Akıner ve Eren, 2016: s. 17).

Türkiye özelinde reality show programlarının toplumsal anlamını değerlendirmek gerektiğinde özellikle gündüz kuşağında yer alan kadın programlarının görsel ve işitsel anlamda hedef izleyici kitlesi olan kadınları etkilemeyi ve kadınları etki altında bırakarak verilmek istenen mesajların verilmesini sağlamaktadır. Kadın ve erkeklik tanımlarının kültürel stereotiplerle birlikte değerlendirildiği bu programlarda kadının mevcut konumunun erkeklerin gerisinde kaldığı ve yaşamını sürdürebilmek için bir erkeğe ihtiyaç duyduğu şeklinde olmaktadır. Belirtilen sağlık programlarında bile kadın bedeninin ve kadın hastalıklarının metalaşarak kadınların geri dönüş çaresizliğinden çok yolda oluş ya da varış çaresizliği ortaya konmaktadır.

Türkiye’de sabah programlarının kadın ve sağlık konularını ele alan çok fazla çalışma bulmak mümkündür. Postmodern bir dönem içerisinde sağlık bilgilerinin aktif izleyiciye daha kolay ulaştırılabilir olmasında önemli bir role sahip olan televizyondaki sabah programının bu işlevi ne kadar yerine getirdiği merak konusudur. Çalışmamızın sonraki bölümünde sabah programlarında işlenen kadın ve sağlık konuları üzerine tartışma yapılacaktır.

2.3.2. Türkiye’de Sabah Programları, Kadın ve Sağlık

Kadınlar, diğer dünya ülkelerinde yaşandığı gibi Türkiye’de de gelişmişlik düzeyi ve ülke politikalarının etkisiyle ataerkil yapıdan uzaklaşarak daha eşitlikçi

yaşamalarına karşın ev içerisinde anne, iyi bir eş, fedakar bir birey olarak toplumsal cinsiyet tarafından atfedilen ataerkil rollerini sergilemektedirler. Gösterilen bu roller, ilk olarak aile ortamında başlarken alınan eğitim, medya ve sosyal çevrenin etkisiyle de kanıksanmaya başlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara daha fazla aktarıldığı ve daha çok cinsiyetçi bir dil üreten programlardan birisi de kadın programlarıdır. Kadın programları genellikle eğlence ve magazin programları, reklamlar ve diziler olarak düşünülmektedir. Buna rağmen Türkiye’de yayın yapan ve hedef kitlesi kadınlar olan programların genellikle gündüz kuşağı programları olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda da gündüz kuşağı kadın programları ele alınacaktır.

2.3.2.1. Türkiye’deki Sabah Kuşağı Programlarının Tarihi

Türkiye’de izleyici hedef kitlesi olarak kadınları belirleyen programlar, ilk kez radyo yayıncılığıyla 1939 yılında Ev Saati programı ile başlamaktadır. 1970 yılında Ev İçi adını alan bu yayın, izleyicisi ve dinleyicisine genel olarak çocuk bakımı, sağlık, aile gibi temel konuları sunmaktadır. Benzer konuları ele alan ve 1970’li yıllardan günümüze kadar devam eden pek çok kadın programı yapılmıştır (Akbulut, 2006: s. 101). Yayınlanan bu kadın programların izleyicisine katmaya çalıştığı temel amaç ise kadının toplumsal cinsiyet rolleri olarak atfedilen iyi eş, fedakar anne, iyi bir ev kadını olma rollerini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktır. Bunun yanı sıra belirlenen hak ve özgürlüklerinden vazgeçilmemesi gerektiğine bilmelerine karşın kadınların aile içerisinde ev kadını rollerinden uzaklaşmadıkları düşünülmektedir.

Kadın izleyicisi kitlesini hedefleyen kadın programlarından bir diğeri 1984 yılında yayımlanan Hanım Sizin İçin ve Çalışan Hanımlar Sizin İçin programlarıdır. Bu programlar da kadınların günlük hayat içerisinde sağlık, işlerine yarayacak pratik bilgiler, aile gibi temaları içermektedir (Akbulut, 2006: s. 101).

1980’li yıllardan sonra feminizm hareketinin etkisiyle kadın kimliğinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu durum medya ve kitle iletişim araçlarına da yansımaktadır. Kadın izleyici kitlesini hedef alan programlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinden dolayı toplumun her kesimine hitap edecek yetişkin programlarına dönüşmüştür. Günlük hayat içerisinde işe yarar bilgilerin verilmesini hedefleyen bu programlar Günaydın, Günün İçinden, Öğle Üzeri, Öğleden Sonra gibi günlük programlardır. Bu programlar izleyicisine, eğitim, ev ekonomisi, sosyal güvenlik,

milli bilinç, aile içi iletişim ve mutluluk gibi konuları sunmaktadır. Bu programların ortak amacı ise aile içerisinde kadının yerinin vurgulanmasıdır (Özgür, 2010: s. 77).

Önceleri TRT tekelinde yer alan tüm kadın programların Türkiye’de yayın yapan kanalların artmasıyla birlikte çeşitlediği ve çeşitli formatlara dönüştürüldüğü görülmektedir. 1990’lı yıllardan itibaren yayın hayatına dahil edilen yeni kadın programı formatlarının ortak özelliğinin eğitmeden ziyade eğlenceye daha fazla önem vermesidir.

Türkiye’de ilk özel televizyon kanalı konumunda olan Star 1’in, TRT hegemonyasını kırmak amacıyla yayıncılıkta bir alternatif oluşturmak istemesi, yayınlanan tüm programların daha eğlence içerikli hazırlanmasına yol açmıştır. Gerek haber programları gerek kadın programları gerekse eğlence programları üzerinde yeni formatlar denenmektedir. Akça ve Akbulut (2005: s. 47)’a göre bu dönem içerisinde Sen Her Şeyi Düşünürsün, Katılsana Yarışsana, A La Luna gibi mutfak programlarının yayın hayatına girmesi, televizyonda alternatif bir yayıncılık oluşturmaktadır. Yayın hayatında yer alan bu programların eğlendirmenin yanı sıra kadınlara iyi bir eş, fedakar anne, iyi ev kadını olmak özelliklerini hatırlatması yine de yayıncılıkta çok fazla değişiklik yapılmadığını düşündürmektedir.

2000’li yıllarda özel televizyon kanallarının giderek artmasıyla birlikte kamu hizmeti verme yarışına girmektedirler. Özel televizyon kanalları, eğlenceli ve bilgilendirici kadın programları yaparken özellikle kamu yararına yeni formatlar üretmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle kadın programları da çeşitli alt başlıklar da değerlendirilebilmektedir. Bu programlar, kadın reality show programları, evlilik programları ve kadın talk showlarıdır (Özgür, 2010: s. 77).

2.3.2.2.Türkiye’de Yayınlanan Sabah Kuşağı Programlarında Sağlık ve Kadın Söylemi

1990’lı yılların sonlarından itibaren Türkiye’deki televizyon kanallarının sabah kuşaklarında yer alan kadın programlarında, sağlık konusu sıklıkla ele alınan bir konu haline gelmiştir. Söz konusu programlara konuk olarak davet edilen doktorlar, programlarda önceden belirlenen sağlık konusuyla ilgili bilgiyi “halkın anlayacağı dilden” izleyicilere aktarmaya başladılar. Kadın programlarının çok yönlü içeriklilerinde kendisine tanınan kısıtlı sürede tıbbi bilgisini aktarmaya çalışan doktorların bir kısmı bu programlara konuk olmaktan kaçındı. Kadın programlarına konuk olmayı tercih eden doktorlar ise bu tür programlarda sıklıkla görünür olmanın

başarılı olmakla eş değer olduğu kanısına vararak bir kadın programından diğerine geçerek medyatik doktorlar olarak anılmaya başladılar. Öyle ki bu programlarda konuk koltuğunda oturan uzman doktorlar bir yemek tarifi ile bir türkü arasındaki kısa sürede önemli bir hastalıkla ilgili bilgi vermek durumunda kalmışlardır.

Çoğu sağlık programı kadın kuşağı olarak tanımlanan saatlerde yayınlanmakta, izleyicilerinin önemli bir kısmını da kadınlar oluşturmaktadır. RTÜK (2013) tarafından yapılan Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması verileri de bunu teyit ederek kadınların en beğendikleri üç programdan birinin sağlık programları olduğunu ortaya koymuştur. İsimleri farklılık göstermekle birlikte program içerikleri ve bu programlarda açıklanmaya çalışılan konular birbirleriyle benzerlik göstermektedir. İçeriksel olarak; bireyleri sağlıklı görünüm ve sağlıklı yaşama götüren ya da onları sağlıklı yaşamdan uzaklaştıran davranışlar yani sağlıklı yaşam olgusu tıp disiplini içerisinden yetişmiş profesyoneller üzerinden işlenmektedir. (Düzenli yeme içme alışkanlıkları, düzenli egzersizler, kaliteli uyku vs.) Yanlış yaşam alışkanlıklarının getirdiği olumsuzlukları bertaraf etmek için de modern tıbbın dışında alternatif tıba da yer verilmekte, şifa sağlayan bitkisel tedavi yöntemleri de detaylarıyla sunulmaktadır. Kimi durumlarda modern tıbbın yanı sıra alternatif ve geleneksel tedavi yöntemlerine de yer verilmektedir. Bazı programlar içeriklerinde sağlık konularını işlerken eğlence ön planda, bazı programlar salt sağlık konuların ile programı doldurmaktadır. Bu programlar sıklıkla alt metinler vasıtasıyla ya da doğrudan medikal ürünler (bu ürünlerin içinde kozmetik, temizlik de dahil olmak üzere) izleyicilere tavsiye edilmekte, tanıtımı yapılmaktadır. Bütün bu içerik çeşitliliğinde kadınlara özellikle artık daha iyi görüneceği ve bu nedenle daha iyi hissedeceği vurgusu yapılmaktadır. Sağlık ve mutluluğa sahip olmanın yolunun güzel, estetik ve ince görünmekten geçtiği ve bunun yolunun ancak bir uzman aracılığı ile olması gerekliliği üstünde durulmaktadır.

Sezgin (2015: s. 153-186)'e göre kozmetik alanında yapılan girişimlerin, tıp doktorları tarafından yapılması ve yapılan bu girişimlerin gerekli ortam koşullarının ve tıbbi cihazların sağlanmasından sonra yapılması ve ortaya çıkan kozmetik ürünlerinin tıbbi bir ürün olarak eczanelerde yer alması kozmetik ürünlerinin tıbbileştirilmesi anlamına gelmektedir. Aynı şekilde öncelerde tıbbın bir uzmanlık alanı olmayan estetik cerrahisinin de yaratılmasında yapılan kozmetik girişimlerinin tıbbileştirilmesi söz konusu olabilir. Bu doğrultuda estetik ve kozmetik alanlarındaki mevcut kaygılar ve kaygılardan doğan girişimler tıbbileştirilerek kullanılmakta,

tıbbın da kozmetik girişimlerinden etkilenecek kozmetikleştirildiğinden söz edilebilir.

Birçok sağlık içerikli programlarda konuk izleyici ya da canlı telefon bağlantısı ile izleyicilerin kişisel sağlık problemleri dinlenilmekte, uzman konuklarca da problemlere çözüm önerileri sunulmaktadır. Bununla beraber tüm çözüm önerilerinde izleyici katılımcıların problemlerine dair soru işaretleri oluşturulmakta bir uzmandan yardım alınması gerektiği yönünde tavsiyede bulunmaktadır. Alt metin ile de tavsiye edilen sağlık kuruluşu ya da uzmanlarda programa katılan kurum ya da şahıslar şeklinde olmaktadır. Hatta bu kurum ve şahısların iyileştirdiği hastalara da programda yer verilerek, yardım alınması gereken mecranın doğrudan reklamı yapılmaktadır.

Kadın bedenine ve ruhuna yönelik yapılan söylemlerin tüm kadınlara yönelik olarak yapılması ve tüm kadınların bu bilgilerden yararlanması, bu programların didaktik bir özellik taşıdığı ve işlenen konuların da öğretiler şeklinde sunulduğu görülmektedir. Sağlık programları, sabah kuşağı kadın programları türleri arasında düşünülebilir. Sağlık ile ilgili toplumsal bilgiler verilmesine karşın program sunucuları, programın başlangıcında seyircilerine sevgili hanımlar-bayanlar şeklinde hitap etmektedir. Hazırlanan içeriğin de tıbbileştirilip konuşulabilir hale getirilen kadınsı sağlık konuları olması programın daha fazla kadınlara hitap etmesine imkan tanımaktadır.

Bu doğrultuda Türkiye’de yayın sabah gündüz kuşağı programlarının hedef kitlesi olarak kadınları belirlemesi, program içeriklerinin de kadınlara yönelik olarak hazırlanmasını sağlamaktadır. Hazırlanan programlarda içeriklerinde; adet öncesi ve adet dönemi, üreme, hamilelik, doğum, menopoz, yaşlanma, estetik ve kozmetik girişimleri, beden ölçüleri ve cinsel yaşam gibi özellikle kadın biyolojisine yönelik sağlık konuları yer almaktadır.

Sabah kuşağı sağlık programlarında ele alınan konular değerlendirildiğinde adet öncesi ve adet dönemi programların içeriğinde önemli bir yer tutmaktadır. Toplumumuzda adet görmek çocukluktan kadınlığa geçiş olarak görüldüğünden adet öncesi dönem ve adet döneminde yaşanan problemler kadınlar için oldukça önemli görülmektedir (Elçi, 2011, s. 8). Kadınların adet öncesi dönemde gösterdikleri huzursuz ve normal dışı davranışların nedenleri ve tedavi süreci ile adet döneminde gösterdikleri hormonal dengesizlik ve normal dışı öfke belirtilerinin nedenleri ve

tedavi sürecinin tüm kadınlara ulaşabilmesi adına gündüz kuşağı kadın programlarında işlenmesi, programların izlenirliğini arttıracaklarını düşündürmektedir.

Gündüz kuşağı sağlık programlarında ele alınan bir diğer konu hamilelik ve doğum konusudur. Normal yaşam dinamiği olan hamilelik, sağlık programlarında tıbbi bir sorun, bir hastalık hali olarak inşa edilmeye, tüm teknolojik yeniliklerin pratik yapma alanı haline getirilmeye başlanmıştır. Kadınların hamilelik konusunu daha bilinçli ve sağlıklı bir şekilde geçirmesi düşüncesiyle hareket eden bu programların hamilelik ilgili tüm deneyimleri kadınlara öğretmeye çalıştığı düşünülmektedir. Şahinkaya (2011: s. 117-150) tarafında yapılan araştırmada yeni annelerin büyük bir kısmının hamilelik, doğum yapma ve çocuk yetiştirme hakkındaki bilgileri popüler dergilerden edindiklerini tespit edilmiştir. Sağlık programları bu dergilere ek hatta daha da üstünde yer edinmektedir. Kadın bedeninin yüzyıllardır olağan bir yaşam döngüsü içinde yer tutan doğumum dahi mutlak kontrol altında tutulması gereken sorun hatta bir hastalık hali olarak inşa edilmesini ülkemizde ulusal kanalda yayınlanan Doktorum programında net olarak görülebilmektedir. Program sunucularından olan Dr. Aytuğ Kolankaya 4 Nisan 2012 tarihindeki programın canlı yayınında sezaryen ile doğum gerçekleştirmiştir. Burada izleyiciye doğumun müdahale edilmesi gereken bir olay gibi sunulmuş ve dokunuşu bir tıp profesyoneli tarafından gerçekleştirilmiştir. Ünlü bir kadın doğum uzmanı olan programın doktor sunucusun ünü de çok daha fazla artmıştır. Naklen yayın ile doğumu gerçekleştirilen kadın diğer ameliyat evrelerinin benzeri şeklinde doğuma hazırlanmış, bir kadının evde dahi yapabileceği doğanın normal bir döngüsü sağlık programları eli ile medikalleştirilmiştir. Yine mucize bebek olarak sunulan 10 Ocak 2012 tarihli Dr. Feridun Kunak Show programında siroz hastası bir kadının doğumuna tanık olunmuştur. Normal bir yaşam olgusu içerisinde yer alan hamilelik ve doğum olgusu kadın bedenini tehdit eden onun sağlıklı görünüm ve yaşam dengesini alt-üst eden bir durum olarak sunulup ancak bu zor dönemde uzman ve uzmanların ellerine, bedenini teslim ettiği takdirde sadece teslim etmesi değil müdahaleye de açık ve gönüllü olması ile rahata, konfora ve sağlığına kavuşacağı vaatlerinde bulunulur.

“Endişe, merak ve teslimiyet içinde normal hayatın bir parçası olarak geçmişte kadınlar doğumda neler yapılması gerektiğini bilirken; günümüzde başrolde olmaları gereken yerde yan rolleriyle var olmaktadır. Kadının bedeninin kontrolünün kendinden çıkması ve doktorun ve sağlık endüstrisinin içine girmesi bir yandan da geleneksel ve modern yaşam

tercihleri olarak çerçevelendirilmekte ve sosyal kontrol sağlanmaktadır.“ (Sezgin, 2015: s.153-186).

Sağlık programları sosyal kontrolün baş aktörleri olarak yerini alıp, temel sağlık konularından olan üreme tedavisinden, hamilelik süreci testler ve doğum yöntemleri gibi konuların yanı sıra, hamilelik beslenme programları, meditasyon, çeşitli egzersizler, stresle başa çıkma, uyku pozisyonları ve hamilelik süreci cinsel yaşam gibi pek çok hamile kadının yaşam alanını denetim altına almaktadır. Doğum ve doğum sonrası loğusa halini tedavi edilmesi gereken tıbbi bir problem ve hastalık durumu olarak değerlendirmekte, kadının değişime uğrayan hormonal durumunu, doğasının esiri olduğu tezini destekleyecek şekilde onun kültürü üreten değil doğanın parçası olduğu yargısını yeniden üretmektedir.

Hamilelik süreci gibi, hamile kalmayı isteyen kadınların yaşamı da sağlık programlarının denetim konuları arasında yer almaktadır. Programlarda uzmanlar potansiyel hamilelere mutlak yaptırması gereken testleri ve tedavi yöntemlerini aktarır. Bu programlarda çocuk sahibi olma süreci kesinlikle kadının sorumluluğundadır. Kadın bu süreci doğru yönetmekle ve sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmekle yükümlüdür. Kadın ve erkeğin beraber sahip olacağı çocuğa ilişkin tek başına sorumluluk üstlenen kadın tüm gebelik risklerini bilmek, tıbbi tedavi yöntemlerini takip etmek durumundadır. Tüm bu süreci yönetebilecek olan kadın, bedenini sağlıklı çocuklar doğurabilmek için korumalıdır. Diyet yapmalı, cinsel yaşamını önerildiği gibi düzenlemeli, bu konuya dair tüm tavsiyeleri dikkate almalıdır. Kısaca kadının bedeni sağlıklı nesillerin devamlılığı için bir araca dönüştürülmektedir. Bu yönüyle de toplumsal cinsiyet sağlık programlarınca desteklenmektedir.

Gündüz kuşağı sağlık programlarında ele alınan bir diğer konu menopoz konusudur. Menopoz, kavram olarak kadınların adetten kesilmesi anlamına gelmektedir. Özellikle 1980’li yıllardan sonra menopoz ile mücadele etme konusunda yapılan ticari hamleler hız kazanmaktadır. Özellikle ünlülerin menopoz ile mücadele yöntemlerini medya aracılığıyla seyircilere anlatmaları kadınların ilgisini büyük oranda çekmektedir. Bu doğrultuda menopoz ilaçları üreten firmalar da kadınlara bu alanda hizmet sunmaktadırlar. Özellikle menopoz ilaçları üreten firmaların, menopozun önlenmesine yönelik yapılan tedavi yöntemlerine sponsor olması ve televizyonda yayınlanması kadınların ilgisini çekmektedir.

Kadınların rutin yaşam döngüsü içerisinde sıradan, olağan bir parçası olan menopoza sağlık programları ve sağlık endüstrisinin iş birliğinde tıbbiyeleşmesi, medyanın tıbbiyeleşmede ki rolünü açıkça göstermektedir. Günümüz toplumların da kadınların çoğu menopoza öncesi dönem de kaygı ve korkuya kapılmakta yaş faktörü yaklaştıkça sorun geliyor ve sorun başlamadan çözüm aranması gerekliliği üzerinden hareket etmekte. Tabi ki bu durumda ilk bilgi edineceği kaynak evinin içinde ve sadece bir tuşa basmakla ulaşabileceği gündüz kuşağı programlarına katılan uzmanlar olmaktadır. En popüler sağlık programlarından olan Doktorum programı üç yayın döneminde de kadınların menopoza dönemine büyük yer ayırmış östrojen kullanımının ne kadar gerekli olduğunu yüksek sesle altını çizmiştir. Bununla da yetinmeyip Östrojen alınmamasının olumsuzluklarına fazlasıyla yer verilmiş, bu olumsuzluklar kalp krizleri ile dahi ilişkilendirilmiştir. Ancak hiçbir bilimsel çalışma ya da istatistik veri ortaya koyulmamıştır.

Kadınların menopoza evresinin ne derece tıbbiyeleştiğine dair bir başka örnek de Oprah Winfrey'in programından verilebilir. Bu program ABD'de en çok izlenen programlardan biridir. Konuk olan 62 yaşındaki aktrist Suzanne Somers her sabah östrojen kremi kullanışını, ayda iki kez progestoren iğnesi, günde bir kez östrojen iğnesi yaptığını anlatır ve tüm bunları yapma nedenini ise otuz yaşındaki hormon seviyesine dönmek olarak açıklar. Bunları yaptığı takdirde vücudu kendini otuz yaşında bir kadın olarak düşünecektir. Somers 60 tane vitamin tableti aldığını ve otuz yaşına geri dönmek için yaptığı bir dizi ilginç yöntemleri bu programda anlamaktadır (Şahinkaya, 2011: s. 117-150).

Menopoza dönemi kadınlara bir yıkım ve yaşlanma dönemi için açılan kapı olarak sunulur menopoza karşı savaşmak yaşlanma ile baş etme yollarından sadece birisi olarak sunulur. Yaşlılık ise kadınlara buruşuk bir beden ki buruşuk bir beden sağlıkla ilintili hale getirilip sağlıklı bir durum gibi sunulur; sağlıklı olmanın farklı yolları yaratılır. Bunların başında cerrahi müdahale, dermo kozmetik ürünler ve bizzat hekimlerin bedene enjeksiyon vb. yollarla yaptığı müdahalelerdir; çok ağrılı ve hatta doğrudan bedeni sakat bırakma, acı verici boyutundadır ki gayet normalleştirme, sıradanlaştırılmıştır (Coney, 1994).

“Coney (1994), menopoza endüstrisinin varlığından kesinlikle bahsedebileceğimizi, çünkü burada işletme, pazarlama ve kar elde etme mekanizmalarının işbaşında olduğunu hatırlatır. Menopoza endüstrisi tüm dünyada kadınların yaşam döngüsünü tıbbiyeleştirmenin en temel dinamiklerinden birisi olarak da düşünülebilir. Daha önce modern tıbbin hastalık ülkesi vatandaşlığı vermediği vatansız sığınmacı konumundaki orta yaş kadınları birdenbire

en çok rağbet edilen hatta arkasından koşulan konumuna yükselmiştir.“ (Şahinkaya, 2011: s. 117-150).

Şikayetleri hipokondria olarak tanımlanarak geçirilen orta yaş kadınları değişen endüstri söylemleri ile modern tıbbın önemli müşterileri haline gelmiştir. Modern tıbbın ürettiği, hastalık gelmeden, olası hastalığı yok etme girişimi için orta yaş kadınları potansiyel hedef durumundadır. Orta yaş kadınları, östrojen eksikliği rahatsızlığı yaşadıklarından dolayı rahatsızlıklarının cinsiyete ve yaşa bağlı olarak geliştiği bilinmektedir. Bu doğal süreci modern tıp bir hastalık hali olarak tanımlayarak hastalığı ortadan kaldırmak gibi yapay bir misyon üstlenir. Medya da sıkça gündeme getirilen bu konularla kadın bedeni ticari bir meta olarak kullanılırken, geleneksel toplumsal cinsiyet ön kabullerinin de yeniden üretilmesi sağlanır. Sağlık programları içerisinde toplumun kadından beklentisi annelik rolü, ev işleri ve özellikle mutfak konuları, iyi eş durumları programlar içerisinde yer alan diğer alt başlıklar halinde ve yine konu uzmanları tarafından sunulur.

Gündüz kuşağı sağlık programlarında ele alınan bir diğer konu ise yaşlılıktır. 1980'lerin neo-liberal yaklaşımıyla, yaşlılar kendilerine yetmesi gereken ve devletteki yükleri alınması gereken bireyler olarak tanımlanmıştır. Yaşlıların kendi sorumluluklarını üstlenmeleri gerekliliği onların yeni müşteriler olarak pazardaki yerlerini almalarına neden olmaktadır.

Yaşlılık, Sezgin (2015: s. 153-186)'e göre üretken olmayan bir dönem olarak kabul edildiğinden üretmiyorsa tüketsin anlayışı müşteri fikrini pekiştirmiştir. Uzayan yaşam süresi ile yaşlılık, keyifli geçirilmesi gereken bir dönem olarak tıbbileştirilmiştir. Yeni pazarın yeni müşterileri, yaşlılığın pasif ve keyifsiz yönünden çıkartılırsa daha fazla tüketmeye ikna edileceklerdir. Bu yönlü hareketle yaşlılık doğal bir süreç olmaktan çıkarılıp, mücadele edilmesi gerek bir süreç olarak söylem oluşturulmuş, yaşlılar, genç kalıp, genç gibi giyinip tüketmeye yönlendirilmişlerdir. Söylemlerle vaat edilen şey, düzenli egzersiz yaparak nüfus tarihine bakılmaksızın genç ve güzel kalınabileceğidir.

Aynı zamanda, "Tepeden tırnağa gençlik için, 8 Anti-aging tüyosu", "Yaşlanmayı geciktirin", "Cilt yaşlanmasını geciktiren en son trend!", "Yıllara meydan okumak isteyenlere beslenme kılavuzu" gibi başlıklı haberler ve yazı dizileri gazete ve dergilerde, anti-aging reklamlarıyla birlikte yerini genişletmektedir (Sezgin, 2015: s. 153-186).

Sağlık Programlarının özellikle üstünde durduğu konu kadının mükemmel kusursuz olması gerekliliğidir. Yaşlanırsa güzel olmayacak, eril aklın beğenisinden,

onayından mahrum kalacak, muhtemelen de daha genç kadınlar onun yerini dolduracak, eşi tarafından aldatılacaktır. Kadın tüm bunlara maruz kalmamak için çaba göstermelidir. Bunun için genç kalmanın “10 sırrı” “5 sırrı” sağlık programlarınca sıkça tekrarlanan sloganlardır. Kadının genç kalmasına ilişkin söylemlerin bütünü ataerkil mesajlar olan, kadının dişi bedeninin erkeğin sınırsız hizmetinde olduğu, erkeği hoş görünmenin bir kadınlık görevi olduğu yönündedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla donatılan yaşlı kadın, zamana karşı durmak için de sürekli tüketmelidir. Bu noktada, kadınların bedenlerini nasıl disipline ve kontrol etmeyi öğrenip, erkeklerin uygun kadın görünümü ve davranışı arzularına dair düşüncelerine uyum sağladıkları sorusunun bu sağlık programlarından bağımsızlaşamayacağı açıktır. Kadının medyada tıp disiplini profesyonellerinin kullandıkları dil ile cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiğini ve dolaşıma sokulduğu aşıkardır. Kitle iletişim araçları genel de farklı kadın tiplerini “dişilik” paydası altında temellenerek, erkek egemen ideolojinin “ideal” kadın imgesini yeniden ürettiğini ve bu kadının en önemli özelliğinin dış görünüşü olduğu vurgusu sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Sabah kuşağı sağlık programlarının ele aldığı konulardan birisi de estetik, kozmetik ve beden ölçüsüdür. Estetik operasyonlar, kozmetiğin mucizevi çözümleri ve kadının mutlak sahip olması gerek beden ölçüleri kadın sağlık programlarında en fazla yer tutan konuların başında gelmektedir. Ancak bu fiziksel görünüm trendlerinde medya eli ile sürekli yeniden üretilmekte, sıfır beden kadın bir süre sonra dolgun kalçalı “Jennifer Lopez kalçası” na sahip olması da gerekmektedir. Liposakşın ile kalçadan aldırılan yağlar bir süre sonra kalça ya da yüzün yanak bölgelerine eklenmesi gereken dolgunluklar olarak kadınlara sunulmaktadır. Estetik ve güzellik önerileri konusu ile ana tema oluşturulurken, cilt bakımı ve makyaj da alt tema olarak sunulmaktadır. Sağlık konulu programlarda kozmetik ürün tanıtımına yönelik reklamlar, yüksek alım gücü olan sınıfa öykündürme gibi yaşam tarzlarına ilişkin önerilere de rastlanılır. Güzel kadın fotoğraf ve videoları ile de görsel algı pekiştirilir. Uzmanlar bir dönem çok şişman olup, mutsuz, depresif, yaşamdan kopmuş kadınları nasıl zayıflattıklarına ilişkin örnek kadınlar sunarak, artık çok mutlu oldukları müjdesini vererek örtülü olarak kendi reklamlarını da yaparlar. Bu yaşam biçimini keyfine varılması gereken eğlenceli bir paket olarak sunumu hatta satışı, televizyon aracılığıyla yapılır ki kapitalist sağlık politikaları ile de gayet uyumludur. Formda kadın için beslenme ana tema olarak programlarda işlenir,

beslenmenin alt teması da genellikle mucize gıdalardır. Bu programlardaki sık kullanılan tema, kadının bedeninin sorumluluğunun kendisinde olduğu, yediklerine dikkat etmesi, spor yapması, kilosunu kontrol altında tutması, kozmetik ürünlere erişmesi gerekirse operasyonlara da açık olması, sık sık tıbbi kontrollerden geçmesi yönündedir.

İnsan yaşamı içinde doğal süreç ile kazanacağı ya da uğrayacağı ruhsal ya da fiziksel değişimler artık tedavi edilmesi gereken tıbbi bir meseledir. Kırıksıklık, doğanın getirisi olsa doğaya teslim olunmamalı tıbbi kliniklerde estetik işleme tabi tutulmalıdır. İşlevsel olarak bakıldığında bir klinik ve bir doktoru barındıran bu operasyonlar ancak bir hastaya uygulanabilir olduğundan yaşlı insanlar hasta insanlara dönüşmektedir.

Özetle, Türkiye’de sağlık problemlerinin ele alındığı çeşitli kadın programları yer almaktadır. Bu kadın programları özellikle kadınsı sağlık problemleri olan adet ve adet öncesi dönem, menopoz, yaşlılık, estetik ve hamilelik gibi konularının tıbbileştirilerek normatife edilip konuşabilmesi sağlanmaktadır. Bu programlar, programa katılan bir uzman ve programın aktif seyircilerinin katılımıyla yapılmakta ve kadınların ilgisini büyük oranda çekmeyi başarmaktadır. Sonuç olarak Türkiye’de hedef kitlesi olarak kadınları belirleyen programlar, içeriğinde de kadınların ilgisini çekebilecek ve kadın bedenini, kadın rahatsızlıklarını ve problemlerini gösterebilecek şekilde düzenlenmektedir. Öyle ki hazırlanan programların içeriğinde kadın hastalıklarının kadının metalaşması üzerinde anlatıldığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmamızın sonraki bölümünde sabah programlarında yer alan kadın ve sağlık söylemlerinin analizi yapılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“KADIN” VE “SAĞLIK” KONULU PROGRAMLARIN ANALİZLERİ

3.1. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmada incelenecek kadın programları, Mayıs 2017 ile Şubat 2018 tarihleri arasında ulusal kanallarda yayınlanan 4 tv programını kapsamaktadır. Bu programlar TRT 1’de yayınlanan *Doktor Geldi*, CNN TURK’te yayınlanan *İşimiz Estetik*, SHOW TV’de yayınlanan *Zahide Yetiş*’le ve *Kendine İyi Bak* programlarıdır. Program belirlenirken en çok izlenen ulusal kanal olmaları ve uzun süredir yayın yapan ve halen yapmakta olan programlar olması göz önünde tutulmuştur. Araştırma konusu için tercih programlar amaçsal örneklem tekniğiyle seçilmiştir; amaçsal örneklem araştırmacılar tarafından inceleyecekleri konu bakımından uygun ve zengin veriler sunacağı düşünülen birimlerin örnekleme katılmasıdır. Ele aldığımız programlarda sağlığın bir güzellik ve kozmetik konusu olarak ele alınışına dair ve kadının bir yandan toplumsal cinsiyet rollerine yönelik sorumluluklarını dikte eden çok sayıda örnek gözlemledik Özellikle kadınların ve kadın hastalıklarının birer meta olarak belirli aralıklarla izleyiciye sunulmasından dolayı örneklem grubu bu dört tv programının belirli bölümlerinden oluşmaktadır.

Bunun yanı sıra ulusal kanalların yayın kuşağında bulunan sabah programlarından kadın temalı olan programlar, kanal adı, program adı, yayın tarihi ve yayın durumu olarak, Tablo 1’de tablolaştırılmıştır. Aynı şekilde kanal adı, program adı ve içeriklerine göre de Tablo 2’de ayrı olarak sıralanmıştır. İlgili tablolar aşağıda gösterilmektedir.

Tablo.1: Kanallara Göre Program İsimleri, Yayın Tarihleri ve Yayın Durumları

KANAL ADI	POGRAM ADI	YAYIN TARİHİ VE SAATİ	YAYIN DURUMU
24 TV	Sağlık Merkezi	Cumartesi ve Pazar 09.00	Yayında.

360 TV	Açelya Gümüş'le Hayata	Hafta içi her gün 13.00	Yayında.
360 TV	Ben Anneyim	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe 10.00	Yayında.
A Haber	Türkiye' de Sağlık	Cumartesi 09.20	Yayında değil.
Beyaz TV	Nefise İle Anne Olmak	Her Cumartesi 11.00	Yayında.
	Hayatta Her Şey Var	Hafta İçi Her Gün 11.00	Yayında.
	Sağlık Zamanı	Cumartesi ve Pazar 11.00	Yayında.
Cnn Türk	Sağlık Kontrolü	Cumartesi 09.00	Yayında.
Kanal 7	Dr. Feridun Kunak Show	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe 09.30	Yayında.
Kanal D	Doktorum	Hafta İçi Her Gün 09.00	Yayında değil.
Show TV	Zahide Yetiş'le	Hafta içi her sabah 09.30	Yayında Değil.
	Kendine İyi Bak	Pazar 08.30	Yayında.
Star TV	Özlem Denizmen'le Kadınca	Her Pazar 13.00	Yayında.
Teve2	Derya Baykal İle Gülümse	Hafta İçi Her Gün 13.50	Yayında değil.
Trt 1	Dr. Halit Yerebakan'la Doktor Geldi	Hafta içi her gün 12.45	Yayında.
	İyi Fikir	Hafta İçi Her Gün 18.30	Yayında değil.
Tv 8	Günaydın Doktor	Hafta içi her sabah 07.00	Yayında.
TV Em	Her Şeyin Başı Sağlık	Her Cumartesi ve Pazar 10.00	Yayında.
TV Net	Sağlık Raporu	Her Pazar 10.00	Yayında.

Tablo.2: Kanallara göre yayınlanan programlar ve program içerikleri

KANAL ADI	POGRAM ADI	PROGRAM İÇERİKLERİ
Trt 1	Dr. Halit Yerebakan'la Doktor Geldi	Sağlık ve sağlıklı yaşama dair her, uzman doktorlarla daha bilinçli ve daha sağlıklı olmanın yolları Deneyler, hastalardan hikâyeler, evde uygulanabilecek sağlık testleri, hangi rahatsızlık ne anlama geliyor bilgileri.
	İyi fikir	Sağlık, psikoloji, din, diyet, yemek tarifleri, emlak, moda, spor, el işi, ekolojik yaşam, fitoterapi. (Uzmanların katılımı ile yayın)
24 TV	Sağlık merkezi	Sağlık, hastalıklar yeni gelişmeler. (Uzman doktorlar ile yayın)
360 TV	Açelya Gümüş İle Hayata	Sağlıktan modaya, el işlemelerinden örgüye, spor, beslenme ve yemek tarifleri (Uzman doktorlar ile yayın)
	Ben Anneyim	Hamilelik öncesi-sonrası, bebeklik, ergenlik (Uzman Doktorlar ile yayın)
A Haber	Türkiye’de sağlık	Sağlık hizmetleri, tavsiyeler, yeni tedavi yöntemleri. (Uzman doktorla ile yayın)
Beyaz TV	Sağlık zamanı	Güzellik, estetik, sağlık ve hayata dair her şey (Uzman doktorlar ile yayın)
	Nefise İle Anne Olmak	Anne-Bebek sağlığı ve gebeliğe dair her şey (Uzman doktorlar ile yayın)
	Hayatta her şey var	Sağlık ile ilgili her şey (Uzman doktorlarla yayın)
Cnn Türk	Sağlık kontrolü	Hastalıklar, yeni tedavi yöntemleri, gelişmeler (Uzman doktorlar ile yayın)
Kanal 7	Dr. Feridun Kunak Show	Sağlıklı yaşam ve sağlığa dair her şey, alternatif tıp (Uzman doktorlar ile yayın)
Kanal D	Doktorum	Sağlık, hastalıklar, tedavi yöntemleri (Uzmanların katılımı ile)

CNNTürk	İşimiz Estetik	Estetik, yeni gelişmeler, uygulamalar, tedaviler (Uzman doktorlar ile yayın)
Show TV	Zahide Yetiş'le	Faydalı bilgiler ve tıbbi gelişmeler, alanında uzman doktorlarla birlikte sağlık sorunları, diyet, sağlıklı beslenme (Uzman doktorlar ile yayın)
	Ebru Akel'le kendine iyi bak	Diyet, yemek tarifleri, kalp, göz dış hastalıkları tedavi yöntemleri (Uzmanların katılımı ile yayın)
Star TV	Özlem Denizmen'le Kadınca	Evlilik, Cinsellik, Kadın sorunları ve sağlık (Uzman doktorlar ile yayın)
Teve2	Derya Baykal ile Gülümse	Sağlık ve hayata dair her şey (Uzmanların katılımı ile)
TV 8	Günaydın Doktor	Sağlık ve sağlığa dair her şey. (Uzman doktorlar ile yayın)
TV Em	Her İşin Başı Sağlık	Hastalıklar ve tedavi yöntemlerini, tıptaki son gelişmeler. (Uzman doktorlar ile yayın)
TV Net	Sağlık Raporu	Sağlıklı yaşam önerileri ve sağlığa dair her şey (Uzman doktorlar ile yayın)

TV kanallarının nerdeyse tamamında, aşağı yukarı aynı zaman diliminde benzer program türleri yayınlanmaktadır. Yukarıda Tablolarda televizyon kanallarının sabah kuşağında yer alan kadın programlarının adı, yayınlanan kanal, saatleri ve içeriklerini listesi verilmiştir. Tablo1 ve Tablo2 deki verilerden de anlaşılacağı üzere yer alan sabah kuşağı programları tüm kanallarda, nerdeyse aynı saatlerde aynı olan program türleri olduğu gözlemlenmiştir. Hatta kimi zaman programlar kanallar arasında gidip gelmekte, tv kanalları yeni bir program geliştirmek yerine popülerleşen programlardan kendi kanallarına transfer etmeyi tercih etmektedir. Buna örnek olarak; *Zahide Yetiş* ilk 2009 yılında Kanal D' de yayınlanan "Doktorum" programı ile tanınmış. Daha sonra ATV de "Zahide İle Yetiş Hayata" isimli programla devam edip, 7 Aralık 2015 tarihi itibari ile SHOW TV kanalına transfer olmuş ve halen her sabah 9:30 da "Zahide Yetiş" program okura sunulmaktadır.

Tablo.3: Ekler bölümünde sunulmuştur.

Ekler bölümünde verilen tablo içeriği incelendiğinde, program süreci ve yayınlanan programların her bir bölümde doğrudan kadın bedenine yönelik cerrahi işlemler yer almakta olduğu görülüyor. Tıbbi terimlerin çokça kullanıldığı ve her bir programda en az üç uzman doktor katılımı olmuştur.

Tablo.4: Ekler bölümünde sunulmuştur.

Tablo 3 ve Tablo 4 de verilen iki programın yayın akışı içerisinde işledikleri konu ve katılan uzman isimlerine yer verilmiştir. Bu bilgiler programların yayımlandığı tv kanallarının resmi web sayfalarından alınmıştır. Program akışında işlenen konu ve incelemeye dâhil edilen programların cinsiyetlendirilmiş niteliğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca diğer iki program için bu tablolastırma yapılmamıştır; konu olarak tekrara düştükleri görülmüştür. En çok işlenen konular arasında estetik, beden ölçüleri, haz, doğum kontrolü, gebelik, kadınların özel günleri ve durumları, menopoz annelik, hamilelik, güzellik, estetik, yemek tarifleri, çocuk bakımı gibi konular olduğu tespit edilmiştir. Tablo da yer alan program bilgileri değerlendirildiğinde programlar içerik bakımından birbirinin tekrarı niteliğinde ve kadınlara yönelik olduğu görülmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Türkiye’de yayın yapan gündüz kuşağı programlarından *Doktor Geldi*, *İşimiz Estetik*, *Zahide Yetiş*’le ve *Kendine İyi Bak* programlarının bazı bölümleri bir nitel araştırma yöntemi olan söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu yöntemin belirlenmesinin nedeni ise söylem analizinde söylemin ele alınış biçimindeki sosyal ve kültürel etkilerin ortaya koyulması ve bu analizin aşamalarının ve ilkelerinin, programların çözümlenmesinde kullanılacak olan biçime uygun olmasıdır.

Söylem analizi, basit tanımıyla ile dilin incelenmesi anlamındadır. Ancak yapılan bu inceleme, ifade edilen dil öğelerinin basit bir incelemesi olarak değil de ifadelerin işitsel ve söz dizimsel sınırlarını aşarak arkasında yatan anlamı ve birikimi incelemeyi göstermektedir. Dijk’e göre de söylem analizi, söylem ya da dilin sadece fonolojik ya da sözdizimsel olarak incelenmesi anlamına gelmemektedir. Söylem

analizi, dilin sınırlarını aşarak sosyal ve kültürel bağlamını oluşturan yapıların oluşturduğu sosyal olayların incelenmesi anlamına gelmektedir.

Dilbilim çalışmalarında yapıların yanı sıra dil kullanımında işlevlerin öneminin vurgulanması disiplinler arası çalışmaların gerekliliğini ön plana çıkarmıştır (Güler,2004: s.371). Disiplinler arası bir yöntem olan içerik ve söylem analizi, büyük metnin küçük parçalara göre kategorize edilmesine dayalı nicel bir yöntem olduğundan dilbilim çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır.

Söylem analizi, kimin nasıl ve neden konuştuğu, nasıl dinlediği, nasıl sustuğu, nasıl yazdığı ve nasıl okuduğu sorularından hareket etmek yerine bu soruların belirsiz olmasından hareket etmektedir. Bu doğrultuda ayrıntılara odaklanan söylem analizi yönteminin pragmatik olduğu söylenebilir. Yani dili kullanan bireylerin dil ile ne yapmış olduklarına yönelik olan sorulan soruya söylem analizi söz dizimsel sınırların dışına çıkarak söylemin özelliklerini anlamaya çalışmaktadır şeklinde cevap verilebilir.

Söylem analizinin temel öğeleri söylem, bağlam, dilbilimsel unsurlar, metinler arasılık ve yansıtırlıktır (Ekşi ve Çelik, 2008: s. 100). Söylem analizinde en önemli öğenin bağlam olduğu belirtilir. Öyle ki bağlam, söylemin olduğu tüm sosyal ve kültürel birikim unsurların bir bütünü olarak görülmektedir. Farklı disiplinlerle de ele alınsa bağlam, çok geniş bir perspektifi anlatmakta ve söylemin inandırıcılığını arttırmaktadır (Ekşi ve Çelik, s. 101).

Söylem analizinde önemli olan konulardan birisi de tutarlılıktır. Tutarlılığın söylem analizindeki kendiliğinden gelişin olguları bulmak gibi bir görevinin olduğu bilinmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: s. 110). Bu doğrultuda söylem analizi yapılacak olan metinlerde veya sözlü kaynaklarda tutarlılık gösterilerek anlamın yeniden üretilmesi gerekir.

Söylem analizinde önemli olan konulardan birisi de yansıtırlıktır. Yansıtırlık, söylemlerin içinde bulunan toplumun ve kültürün özelliklerini yansıtması anlamına gelen bir kavramdır (Çelik ve Ekşi, 2008: s. 109). Bu kavram, yapılan bir söylemin içerisinde bulunan kültürün ve toplumsal değerlerin özelliklerini gösterir. Örneğin simit olarak bilinen hamur işinin İzmir ve çevresinde gevrek ismiyle söylenmesi gevreğin İzmir ve çevresine ait kültürel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum yansıtırlık kelimesi ile ifade edilmektedir.

Dijk (2015: s. 15-101), söylem analizinin ele alınış ilkelerini yazılı ve sözlü biçimde bulunan söylemlerin herhangi bir ekleme veya düzenlemeye tabi tutulmadan

tüm gerçeklik ve doğallığıyla sunulmasını, yerel ve genel bağlam özelliklerini göstermesini, sosyal yaşamın doğal iletişim dilini göstermesini, söylemlerin birbiri ardına gelen birimlerle ilişkili olmasını, söylemin dilsel ve etkileşimsel olarak farklı boyutları da belirtmesini, kelimenin ve cümlelerin anlamını göstermesi gerektiğini, çeşitli kurallar içerisinde gösterilmesini ve gösterilmeyen, göz ardı edilen kuralların da belirtilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Genel olarak söylem analizi, incelenecek olan metinlerin bütünlüğünün bozulmadan ve genel bağlamından uzaklaştırmadan incelenmesinin sağlandığı nicel bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Ataerkil kapitalist sistem, toplumsal cinsiyet ve ideoloji gibi söylemler irdelenmiş ve bu çalışma kapsamında, kadın bedeninin metalaşmasının; TV ve tıp disiplini aracılığıyla nasıl gerçekleştiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda da kadınların ve kadın hastalıklarının birer meta olarak belirli aralıklara izleyiciye sunulmasından ve TV’de yer alan güncel programlar olmasından dolayı eleştirel söylem analizi yönteminin örnekleme olarak belirlenen *Doktor Geldi*, *İşimiz Estetik*, *Zahide Yetiş*’le ve *Kendine İyi Bak* programları ele alınmaktadır. İncelenecek bu programlarda kadına yönelik söylemlere nasıl yer verildiği, programlarda kadın bedenine yönelik olarak olumlu ve olumsuz tutumlara nasıl bakıldığı ve sağlık alanındaki tüketim kültürünün etkisinin nasıl işlendiği konularına bakılmaktadır. Özellikle bu programlarda işlenen kadın hastalıkları incelemeye tabi tutularak veriler ortaya konmaya çalışılacak ve elde edilen veriler ile yorumlama yapılacaktır.

3.3. Bulgular ve Değerlendirme

Çalışmada kadınları ana tema olarak ele alan, hafta içi her gün ve hafta sonu yayınlanan 4 farklı televizyon programının kadını ve kadınla ilgili ele alınan konuları nasıl işledikleri üzerine eleştirel söylem analizi yapılacaktır. İncelenen programlarda kadın sağlığı, estetik, çeşitli diyetler ve kadının bedeni ile ilgili konular sorunlaştırılarak ele alındığı gözlemlenmiştir. Tıp bilimi ve profesyonelleri aracılığı ile ataerkil ve kapitalist sistem kendine uygun hizmet edecek modern kadının geleneksel yapıdan uzaklaşmadan yeniden üretildiği tespit edilmiştir. Günümüz toplumunda otorite artık geleneksel toplumların aksine din değil rasyonel tıbbi bilgidir. Ataerkil ve kapitalist sistem modern toplumda kadının şekillendirilmesi, kadın bedeninin kontrolünü tıp bilimi yardımı ile elinde bulundurulur. Cinsellik, haz, cinsel uyum, doğum kontrolü, gebelik, kadınların özel günleri ve durumları,

menopoz gibi konular en çok işlenen konular üzerinden “annelik, hamilelik” “güzellik” “yemek tarifleri” “çocuk bakımı” ve sağlık” gibi konular irdelenerek, kadınlara bir yandan öneriler verilirken diğer yandan da bireysel ve sosyal sorumlulukları hatırlatılır. Günlük yaşamlarını nasıl düzenleyecekleri öğretilmekte yani ataerkil ve kapitalist sisteme hizmet edecek şekilde biçimlendirilmektedirler.

Sağlık kadın bedeni üzerinden tanımlanmakta özellikle sağlık konuları arasında kadın hastalıkları, estetik müdahaleler, diyet, çocuk bakımı, yemek tarifleri ve diş bakımı ve estetiği konularında programlarda konuk olan uzmanlar bedenin doğal biyolojik yapısına söylemlerle müdahale ederek onu sağlıklı yani ideal ölçülerde, estetik görünüme kazandırmayı vaat ettikleri gözlemlendi. Bedenin saçla başlayan kısmından en uç noktasına kadar ideal bir görüntü ve ölçü verilip, ideal ölçü ve görüntüye sahip değilse bunu bir kusur olarak tanımlandığı gibi ideal olana sahip olmanın yolunun ise ancak bir uzman elleriyle olabileceği vurgusu yapılmaktadır. En görünür yer olan yüzün kırışması, çürümüş diş değil, estetik olmayan gülüşler sağlık sorunu algılatılıp; kırışıklık ve doğal diş görüntüsüne müdahale edilerek dişler yeniden şekillendirilip sağlıklı gülüş, güzellik, gençlik iksiri adı altında ekrana sunulmaktadır.

Söz konusu bütün müdahaleler oldukça pahalı ve acı verici işlemler olmasına rağmen uzmanlar ele alınan konunun bu yönünden hiç bahsetmemektedir. Program içerikleri kadının bedeni şekillendirilmesi yanında yemek tarifleri, çocuk bakımı, ev işlerini kolaylaştırıcı pratik bilgiler, hamilelik, doğum ve menopoz yoğun bir şekilde yer almaktadır. Bir yandan bedeninin kusursuzluğu ile ilgili uğraşırken diğer yandan asıl geleneksel rol ve sorumlulukları da hatırlatılmaktadır. Modern kadın ev içi işinden, annelik ve eş sorumlulukları hatırlatılır, yaşamlarını nasıl düzenleyecekleri bu bilgilerle yeni modern yapıya nasıl aktaracakları öğretilmektedir. Kadınların özgürleşmesin de kendi eksenin de dönen tuzaklar konusunda bilinçlenmesinin büyük bir önem arz etmekle birlikte bu konularda yapılacak akademik çalışmaların artmasının da katkısı olacaktır.

3.3.1. 26.09.2017 Tarihli Doktor Geldi Programı Söylem Analizi

TRT1’de yayınlanan ve Dr. Halit Yerebakan’ın sunuculuğunu yaptığı Doktor Geldi programının bu bölümdeki konusunun menopoz olduğu görülmektedir. Uzm. Dr. Gazi Yıldırım’ın konuk olduğu bu programda menopoz ile ilgili genel bilgilendirme yapıldığı ve kadınların merak ettiği sorular üzerinde durulmaktadır.

Dr. Halit Yerebakan'ın programın henüz başlangıcında menopoza "Menopozun her sağlıklı kadının yaşamın belirli bir evresinde yaşayacağı bir durumdur." şeklinde seyirciye duyurarak bir kadın hastalığı olarak menopozun tüm kadınların başına gelebileceği doğal bir durum olarak açıklamaktadır. Kadınlara menopoz ile ilgili bilgilendirmek adına hemen alanında uzman bir doktor olan Dr. Gazi Yıldırım'ı programına davet etmektedir.

Dr. Gazi Yıldırım'ın menopoz ile ilgili olarak konuya "Kadınlar erkekler gibi değildir. Erkekler ömür boyu sperm üretimine devam edebilirler fakat kadınlar kodlanmış rezervleri vardır. Aslında bu rezervlerin kullanımı anne karnında iken başlıyor." şeklinde başlaması kadın ve erkeklerin biyolojik cinsiyetlerinin farklı olmasının hastalıkların da farklı olmasına yol açmaktadır şeklinde algılanmaktadır. Devamında Dr. Halit Yerebakan'ın "Kadınların yaşlanması anne karnında mı başlıyor?" şeklinde sorması menopozun kadınlarda bir yaşlılık belirtisi olup olmadığı şeklinde dile getirilmektedir. Dr. Gazi Yıldırım'ın bu soruya "Evet, kadında yaşlanma annesinin karnında beş aylık olduğunda başlıyor. Üreme hücreleri sayısı anne karnında 5 aylık olana kadar 6-7 milyona ulaşılıyor. Doğduğunda ise bu 2 milyona düşmüş oluyor. Ergenlikte 400 bine düşüyor ve 35 yaşına kadar azalmaya devam ediyor bu yaş kadınlar için dönüm noktası. Hücre sayısı olduğu sürece adet görme devam ediyor ne zaman ki o sayı 1000 in altına düşüyor artık yok sayılıyor bu yaştan sonra kadınlar çok dikkat etmeli! Huzursuzluk, sinir, hastalıklara karşı dirençsizlik, hormonal dengesizlik, ateş basması, deri kurumaları, idrar kaçırmaya başlamaları hepsi bu döneme denk gelmektedir. Yani bu döneme kadınlar ekstra dikkat edip bir uzman yardımı alması gerekebilir." şeklinde cevap vermesi menopozun kadınlarda yaşlılık belirtisi olduğunun kabul edildiğini göstermekte ancak kadınsal doğal durumların tıbbi ve müdahale edilmesi gereken durumlar olarak ele alınması gerektiği şeklinde düşünülmektedir.

Tıbbın ve halk tarafından otorite olarak kabul edilen uzmanların da katkılarıyla kadın bedeni hassas, pasif, tıbbi müdahaleler ile sürekli denetim altında tutulması gereken kusurlu bir obje olarak görülmeye başlamıştır. Kadınların doğal olan kadınsal süreçlerini – doğum, menopoz vb. sürekli kontrol edilmesi gereken ve yardıma, düzeltilmeye ihtiyacı olan bir durum gibi insanlara, özellikle de konunun öznesi olan kadınlara yansıtılmaktadır. Medyanın tv programları aracılığı ile ürettiği söylemler temsil ettiği ideolojileri pekiştirir ve gündelik yaşama sokar. Sağlık politikaları açısından da durum böyledir; medyada sağlık programlarındaki söylemler

aracılığıyla sağlık politikalarının ideolojik konumları pekiştirilir. Bu politikalar bilinçli bir ilerleyiş olarak görülebilir. Nitekim bu yayın politikaları kadın doğum, menopoza, hamilelik öncesi ve sonrası, kadın hastalıkları gibi çeşitli alanları ve bu alanların da beraberinde birçok endüstrinin canlı kalmasını sağlamaktadır.

3.3.2. 22.11.2017 Tarihli Doktor Geldi Programı Söylem Analizi

TRT1’de yayınlanan ve Dr. Halit Yerebakan’ın sunuculuğunu yaptığı Doktor Geldi programının bu bölümdeki konusunun diyet olduğu görülmektedir. Program süresince kadınların ideal görünümünün zayıflık olduğu üzerine diyaloglar geçmektedir. Sağlıklı ve doğru şekilde zayıflamanın da uzmanlar tarafından verilen diyet programları ve yöntemleri ile gerçekleştiği belirtilmektedir.

Dr. Halit Yerebakan’ın programına bedendeki ideal görüntünün zayıflık olması gerektiği ve zayıflığın da ancak diyet yaparak gerçekleşebileceği şeklinde başlaması ve başlangıcında “Zayıflamak isteyenler ekran başına! Bugün her diyetle mutlaka bulunması gereken beş gıdadan söz edeceğim.” şeklinde giriş yapması tüketim kültürünün ve kapitalizmin insan bedeni üzerindeki etkisi şeklinde değerlendirilmektedir.

Programa telefonla bağlanan bir kadın seyircinin “Zayıflamak istiyorum ama zayıflayamıyorum. Ne yapabilirim?” şeklinde soru sorması üzerine Dr. Halit Yerebakan’ın “Ne yapmıyorsun da olmuyor?” şeklinde sorgulamaya çalışması kadınların zayıf görünmedikleri durumlarda yanlış bir şeyler yaptıkları şeklinde dile getirilmiştir. Kadının “Yediklerime dikkat etmiyorum.” şeklinde cevap vermesi üzerine Dr. Halit Yerebakan’ın “Baştan kaybediyorsun.” şeklinde eleştirel bir cevap verdiği görülmektedir.

Dr. Halit Yerebakan’ın programın konusu olarak belirlediği her diyetle bulunması gereken beş gıda ile ilgili olarak haberini “En başta bir avuç çiğ badem çok faydalı ve tüketimi önemli. İkinci olarak zeytinyağı tabii ki has zeytin yağı, Akdeniz zeytin yağı olacak! Peki has zeytin yağı nerede bulunur? Nasıl olur? Nasıl anlaşılır? Onu da anlatacağım. Üçüncü gıdamız keten tohumu. Omega3 açısından zengin ve kolesterolü azaltıyor. Dördüncü besinimiz avokado. Sağlıklı yağlar içerir kötü yağları vücuttan atar değişik soslarla tüketebilirsiniz. Son olarak kabak çekirdeği magnezyum açısından çok zengin kesinlikle tavsiye ediyorum. Bu gıdalar her diyetle mutlak suretle bulunması gerekiyor. Ortak noktası her besinin içerisinde sağlıklı ve hastalıklardan koruyucu yağlar olması. Kesinlikle aklınızdan çıkarmayın sevgili

hanımlar.” şeklinde duyurarak zayıflamak için yapılan tüm diyetlerde yöneltici bir tutum sergilemektedir. Kapitalizm ve tüketim kültürünün kadın bedeni ve ideal görünüm algısı oluşturmamasından dolayı seyircilerin ve stüdyodaki misafirlerin bu besinleri tüketmesi tavsiye edilmektedir.

Program süresince Dr. Halit Yerebakan, stüdyodaki ve ekrandaki seyircilerine oldukça yalın bir dil kullanmaktadır. Öyle ki kullanılan kelimeler genellikle basit ve akla ilk gelen gerçek anlamıyla olmaktadır. Programda sürekli olarak sağlık içerikli uyarılarda ve telkinlerde bulunarak kadın bedenini tıp disiplini üzerinden kontrol altına almaya çalışılmaktadır.

3.3.3. 15.10.2017 Tarihli İşimiz Estetik Programı Söylem Analizi

CNNTURK’te yayınlanan ve Dr. Ali Şahan ve Leyla Ataman’ın sunuculuğunu yaptığı İşimiz Estetik programının bu bölümdeki konusunun yaşlılık sürecinin değerlendirilmesi olduğu görülmektedir. Program süresince estetik insanlara zorunlulukmuş gibi yansıtılmakta ve bunun için neler yapılacağını yine otoriteler yardımıyla izleyicilere verilmektedir. Programa Dermatoloji Uzmanı Dr. Abuzer Gaffar Atlı, Medikal Estetik Uzmanı Dr. Emre Çiçek ve Estetik Plastik Cerrahi Uzmanı Dr. Osman Şenel konuk olarak alınmıştır.

Programın başlangıcında Dr. Ali Şahan’ın “Yüzümüz neden yaşlanır?” şeklinde soru sorması yaşlılık hakkında sorgulayıcı bir tutum sergilediğini göstermektedir. Programın ilk uzman konuğu olarak Dr. Abuzer Gaffar Atlı’ya yönelik olarak Dr. Ali Şahan’ın “Yaşlılık süreci nasıl başlar? Nasıl bu sürece savaş açarız? Siz bu sürece nasıl mücadele ediyorsunuz biraz bize anlatır mısınız?” şeklinde soru sorması yaşlılığın insan yaşamında doğal ve kabul edilebilir durum olmasından ziyade mücadele edilmesi gereken bir durum gibi sunulmaktadır. Dr. Abuzer Gaffar Atlı “Bu süreç aslında doğduğumuz zaman başlayan bir süreçtir. Hücrelerin yıkıma başlamasıyla devam eden bir süreç. Bu süreç otuzlu yaşların sonlarına doğru daha çok hızlanıp, özellikle yüz bölgesinde belli alanlarda sarkmaların, belli alanlarda kırışıkların, çökmelerin başlamasıyla etraftaki insanların bu süreci daha iyi görebildikleri bir dönemdir. Biz Dermatoloji uzmanları olarak bu durumdan nasıl korunuz, nasıl önlemler alabiliriz çeşitli yöntemler üzerinde duruyoruz. Bunlardan en sık kullandığımız botulinum toksin uygulaması. Özellikle bir bölü üç üst kısmında oluşan derinin yaşlanma belirtilerini önleyici botulinum toksin uygulaması kullanıyoruz. Yüzün alt kısmında oluşan sarkmalardaki yaşlanma

belirtilerine ise dolgu uygulamaları ile müdahale ediyoruz.” şeklinde cevap vererek yaşlılığın yaşamın her alanında olduğu ve ilerleyen yaşlarda daha görünür olduğu olarak dile getirilmiştir. Mevcut tedavi yöntemlerin de yaşlılık belirtilerini ortadan kaldırdığını ve bedenin estetizasyonunu sağladığını göstermektedir.

Programın ilerleyen dakikalarında Dr. Ali Şahan, bir sağlık uygulamasının popülerliğinden bahsetmektedir. Yani benzer doğal yaşlılık durumu yaşayan izleyicilere bu uygulamaları yaptırabilecekleri alt mesajını vermektedir. Dermatolog belli bir süre daha bahsedilen iki uygulamanın nasıl yapıldığını, nerelerde uygulandığını anlatmaktadır. Günümüzde silikon uygulamalarının geride kaldığını, bunun nedeninin doku kaybına sebebiyet vermesi olduğunu belirten dermatolog, popüler olan yeni uygulamaların detaylarını anlatmaya devam etmektedir. Bu sırada diğer sunucu Leyla Ataman araya girerek merdiven altı uygulamalar hakkında uyarılarda bulunmaktadır.

Leyla Ataman’ın “Merdiven altı uygulamalar Türkiye’de çok popüler ve sürekli tercih edilen uygulamalar. Fakat ülkemizde merdiven altı olarak tabir edebileceğimiz yerlerde uzman olmayan kişiler tarafından sahte ürünlerle uygulanma durumu söz konusu. Hatta geçtiğimiz günlerde haberlere de çıkan bir olay var. İstanbul’da Nişantaşı semtinde bir kafede bu dolgu uygulamasının yapıldığı ortaya çıktı. Daha sonra sağlık bakanlığı da bu konu ya dikkat çekmek için birtakım yaptırımlar uygulamaya başladı şeklinde yorumda bulunması yaşlılık konusundaki estetiklerin tüketim kültürünün etkisiyle ucuzlaştığı ve uzman olmayan kişilerin de yasadışı şekilde bu tedavi yöntemlerini kullandığını göstermektedir. Özellikle kadınların sıklıkla tercih ettiği uygulamalar olduğunu bahsedilmesiyle birlikte kadın bedeninin sağlık alanında mitleştirildiği ve tüketim kültürünün etkisiyle birlikte bedenin doğal kabul edilebilir durumlarının reddedildiği aksine sağlığın riske edilerek güzellik arayışına girilmesinin tehlikeli olduğu düşünülmektedir.

Otoritelerin kendi branşlarındaki bilgi birikimlerinin de getirdiği tecrübe ve özgüven ile halk sağlığı üzerinde dolayısı ile beslenme alışkanlıklarından, spora, ideal görünüm için bıçak altına yatmadan (estetik), iletişim çeşitlerine ve cinselliğe yani neredeyse günlük hayatın bütününde bu kişilerin söz hakkı varmış hissiyatı halka verilmektedir. Burada amaç izleyicinin kendine iletilen mesajlardaki çeşitli uygulamalara-yöntemlere ihtiyacı varmış hissine kapılarak kendilerine ya da benzer otoritelere başvurması ve tüketim sürecinin devam etmesi olarak göze çarpmaktadır.

3.3.4. 17.12.2017 Tarihli İşimiz Estetik Programı Söylem Analizi

CNN TURK'te yayınlanan ve Dr. Ali Şahan ve Leyla Ataman'ın sunuculuğunu yaptığı İşimiz Estetik programının bu bölümdeki konusunun saç ekimi, liposuction ve burun estetiği olduğu görülmektedir. Program süresince zaten estetik kaygı güden insanların cesaretlendirilmesi, onların bu operasyonlara teşvik edilmesi sağlanmaktadır. Programa Medikal Estetik Uzmanı Dr. Resul Yaman, Kulak Burun Boğaz ve Baş Boyun Cerrahisi Uzmanı Operatör Dr. Aydın Mamak ve Plastik Cerrahi Uzmanı Operatör Dr. Lorenc Jasharlları konuk olarak alınmıştır.

Program süresince Dr. Ali Şahan ve Leyla Ataman'ın bedeninin esteteze edilmesi ile ilgili seyircileri yöneltici bir tutum sergiledikleri ve bedeninin doğal görünümünün bozulmasında herhangi bir problem görmediklerinin üzerinde durulmaktadır.

Dr. Ali Şahan'ın Dr. Lorenc Jasharlları'ya "Yüz için uyguladığınız Dr. Aydın Mamak ile beraber çalıştığınız ameliyatlarınız var mı? Bunun yanında sizin plastik cerrahi olarak uyguladığınız yöntemler nerelerdir?" şeklinde sorarak estetik cerrahi konusundaki yöntemlerin ve yapılan ameliyatların otoriteler tarafından güvenliğinin belirlenmesine yönelik sorulama yapıldığı görülmüştür. Dr. Lorenc Jasharlları "Piyasada kulak burun boğaz uzmanları ile plastik cerrahiler bir rekabet halindedir. Fakat biz Sayın Opr. Dr. Aydın Mamak beyle uyum içinde sadece burun değil yüz ve boyun estetiğinde ameliyatların birçoğunu birlikte yapmaya çalışıyoruz. Örneğin hasta burun estetiği isteğiyle gelir fakat bu hastanın burnunu yapıp yollamak yerine surat simetriğini yakalamak amacıyla birlikte çalışıyoruz. Hastanın çene çıkıklığı olabilir. Ben sadece burnunu yapabilirim ama güzel ve başarılı bir görüntü yakalamak için hastaya böyle müdahaleleri de önerebiliyoruz. Böyle durumlarda beraber birtakım operasyonlar yönetiyoruz. Bununla beraber hastanın yüzünde düşük bir kaş olabilir güzel olan gözleri kapatma durumu olabilir böyle hastalarımıza da kaş kaldırma operasyonları önerebiliriz. Sadece bir organa bakarak ilerlemiyoruz. Yüzü bütün halinde ele alıyoruz." şeklinde cevap vererek bedeninin ve yüzünün ideal bir görüntüsünün olması gerektiği ve estetiğin tavsiye edildiği açıkça dile getirilmektedir. Kadının bedeni santim santim şekillendirilebileceği ve şekillendirilmesi gereken bir hususmuş vurgusu yaratılmaktadır. Kaşlar, gözler, burun ve dişler her biri cerrahi medikal sektörde bir ticari alan olarak yer almakta. Güvenirliği sağlamak amacıyla yapılan yöntemlerin yüzün tamamına yönelik dikkate alındığı belirtilmektedir. Bu durum bireylerin doğal görünümünün estetik kaygısına

ve kendini beğenme duygusuna yenilmesinden dolayı kapitalizmin insan bedenine bir dayatması olarak görülmektedir.

Program süresince estetik ameliyat adeta özendirilmektedir. (Bu arada programda arka planda sürekli olarak estetik ameliyatı olmak için doktora giden bir kadının, ameliyat öncesi aşamalarını ve ameliyat sonrası-ameliyat anı hariç-görüntüsünü gösteren slaytlar oynatılmaktadır.) Yapılan açıklamalarda uygulanan yöntemlerin bıçak altına yatmak kısmından, fizyolojik acı kısmından söz edilmemektedir. Sadece operasyonların ne işe yaradığı farklı disiplinlerin birbirleriyle uyum içinde çalışarak tek bir estetiğe giden bireyin birkaç estetikle nasıl ayrıldığını otoritemiz anlatmaktadır. Kadın güzel görünmüyorsa güzel olmasına engel olan kısımlarının bir an önce düzeltilmesi gerekmektedir. Kadın sistemin belirlediği kriterleri karşılayan bir beden imajına sahip olmalı, sarkmayan bir yüz kışıklıkya dayışlanmadan kaynaklı ciltte sarkma varsa gerdirilmeli yani pürüzsüz, biyolojik yaşını yaşını gösteren bütün izler, uzman eli ile, kusursuzlaştırılmalı ve kusursuzlaşma yükümlüğü kadına verilmiş.

3.3.5. 23.01.2018 Tarihli Zahide Yetiş’le Programı Söylem Analizi

SHOW TV’de yayınlanan ve sunuculuğunu Zahide Yetiş’in yaptığı Zahide Yetiş’le programının bu bölümdeki konusunun sağlıklı beslenme olduğu görülmektedir. Programa Kalp ve İç Hastalıkları Uzmanı Prof. Dr. Canan Karatay konuk olarak alınmıştır.

Programın başlangıcında Zahide Yetiş “Hocam hoş geldiniz. Obezite konusunda sizinle daha önce de konuşmuştuk. Obezite beyin, boğaz, cilt, kalp, pankreas, böbrekler yani vücudumuzun her yerini etkiliyor hocam. Bir araştırma yapılmış hocam ve Türkiye’de erkeklerin %20,5’i kadınların %41’inin obez olduğu görülüyor. Siz neler söylemek istersiniz?” şeklinde belirterek Türkiye’de kadınların erkeklere göre daha az dikkat ettiği anlaşılmaktadır. Prof. Dr. Canan Karatay’ın cevap olarak “Hoş bulduk. Tabi ki ben bunu neredeyse yedi senedir her yerde açıklıyorum. Kitaplarımda da açıklıyorum yeni bir şey değil. Ne mutlu ki gazetelerde de haber olmaya başladı. İlk olay karaciğer yağlanmasıyla başlar. Yani zayıf da olsak karaciğer ve göbek bölgesi yağlanmaya başladım bilin ki hastalık başlamış demektir! Buna “kronik inflamasyon” diyoruz. Beyin dahil tüm hücreler bundan etkileniyor, vücudun hormonal dengesi alt üst oluyor. Benim üç senedir yazdığım bir kitap var bu ay sonu inşallah çıkıyor bütün bunları anlatıyorum. Hücresel düzeyde neler önlenirse

hastalık önlenir bunları anlatıyorum. Bilim o kadar ilerledi ki son kitabımın üzerinden üç sene geçti yeni bilgileri de güncelleyerek bu kitabıma koydum.” şeklinde cevap vermesi kadınların uzun yıllardır erkeklere göre daha sağlıksız beslendiğini ve obeziteye daha fazla yakalandıklarını destekler nitelikte olduğunu göstermektedir. Prof. Dr. Canan Karatay, hastalığın ilk belirtilerinden söz ettiği ve konuyu detaylı bir şekilde anlattığı yeni kitabının reklamını yapmaktadır. Yani alt mesajda sağlıklı olmak, obez olmamak için kitabımı satın alın mesajı verilmektedir. Bu durum tüketim kültürü ve kapitalizmin sağlık konularında açık pazar konumunda olduğunu düşündürmektedir.

Programın ilerleyen dakikalarında Zahide Yetiş’in “Hocam siz burada açıklamalar yapıyorsunuz fakat aksi haberlerle karşılaşınca tekrar başa dönmek zorunda kalıyoruz. Şöyle bir gazete haberimiz var: Bilim insanları ömrü uzatacak besini açıkladı. Siz aslında ömrü uzatacak birçok besinden sürekli bahsettiniz bize hocam. Diyorlar ki haftada iki kez bir avuç kuru yemiş tüketimi kalp ve damar hastalıklarını azaltıyormuş. Siz bunu bize senelerden beri söylüyorsunuz değil mi?” şeklinde bir gazete haberi üzerinden insan sağlığı için önem verilmesi gereken besinler olduğunun üzerinde durulmaktadır. Prof. Dr. Canan Karatay’ın cevap olarak “Evet. Ben senelerden beri söylüyorum, kitapta da yazdım. Fındık, fıstık çıtır çıtır hem kan yapar hem ömrü uzatır. Ben bunu senelerden beri söylüyorum.” şeklinde dile getirmesi gazete haberinin yeni bir konuya değinmediğini göstermektedir.

Zahide Yetiş’in “Hocam senelerdir söylüyorsunuz kitabınızda da yazdınız ama tekrar söylemek ister misiniz? Bu kuru yemişler ne işe yarıyor? Mesela ceviz beyine benziyor, beyine yararlı değil mi hocam?” şeklinde önem verilmesi gereken besinlerin sorgulaması yapılmaktadır. Prof. Dr. Canan Karatay’ın “Evet. Mesela Roma imparatorluğu zamanında, ruh hastalarına ceviz yediriliyordu, beyine benzediği için yani yeni bir şey değil. Senelerce yasaklandı yok yağı yüksek yok kalori yapıyor, yok hastalık yapıyor diye tamamen endüstrinin oyunu öyle bir şey yok. İnsanların beyni gelişmesin çalışmasın diye! Mesela hamilelerin günde en az 10 yumurta yemesi lazım. Çünkü senelerden beri Çin’ de hamilelere ve lohusalara öğünlere bölerek en az 10 yumurta yediriliyor. Peki neden? Çocuğun beyninin, bedeninin gelişmesi için. Süper bir besin olduğu için.” şeklinde cevap vererek kuruyemişin tarihsel süreçte tedavi amacıyla kullanıldığı ancak otoriterin kullanılmasını desteklemediğinin üzerinde vurgusu ile izleyicinin obeziteye yakalanmamak, hamilelik sürecine vurgu ve çocuk beyin gelişimi yine kadınları

hedef alan onlara annelik üzerinden sorumluluk atfı ile sadece bunları tüketmelisiniz mesajını içermektedir. Obezite bir eksiklik ve kusurluluk olarak gösteriliyor.

Yayının gündüz kuşağı olarak tabir edilen zaman diliminde yapılmasının da etkisi ile genel izleyici kitlesini kadın bireylerin oluşturduğu -bunu stüdyo içi seyirci portföyünü incelediğimizde rahatça anlayabiliyoruz- Zahide Yetiş’le programı; kadın merkezli yayınlar yaparak ‘sağlık’ ana başlığı adı altında -bu program analizinde de görüldüğü üzere- uzmanların da yardımıyla televizyon yayını yapmaktadır. Otorite olarak sunulan Prof. Dr. Canan Karatay’ın emir kipini bolca kullandığı, bu bölümde bahsedilen besinlerin tüketiminin zorunluluğu dayatılıyor. Sağlık otoritesi temsilcisinin sunduğu besinlerden öte burada kadın bedeninin ölçülerinin korunması alt mesajı yatmakta ve doğallaştırılmaktadır. Kadın yedikleri ile de sorumlu tutulmakta bedene müdahale bir sağlık otoritesi uzmanı tarafından dikte edilmekte ve sağlıklı görünümün ve sağlık olmanın tek gerçekliği uzmanların sundukları diyetlerle mümkün olacağı doğallaştırılmasıdır.

3.3.6. 21.02.2018 Tarihli Zahide Yetiş’le Programı Söylem Analizi

SHOW TV’de yayınlanan ve sunuculuğunu Zahide Yetiş’in yaptığı Zahide Yetiş’le programının bu bölümdeki konusunun diyet yapmanın zararları olduğu görülmektedir. Programa Beden Akıyla Zayıflama Modeli’nin kurucusu Dr. Fevzi Özgönül konuk olmuştur.

Programın başında Dr. Fevzi Özgönül’ün stüdyoya su ile girmesinden sonra Zahide Yetiş’in “Su çok faydalı bir içecek sevgili bayanlar. Susadıkça sağlıklı olduğumuzu anlayabiliyoruz değil mi hocam?” şeklinde soru sorması otoritelerin yapmış olduğu davranışların ve söylediği sözlerin doğru kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir. Dr. Fevzi Özgönül’ün cevap olarak “Kesinlikle. Ben hep susayın diyorum. Su katıksız içilir ise faydalıdır siz içine bir şeyler koyuyorsunuz hiçbir yararı kalmıyor. Diyete gerek yok. Su için.” demesi de suyun diyet yapmadan sağlığın belirlenmesinde önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

Dr. Fevzi Özgönül’ün diyet yapmadan kilo verilebileceği ve sağlıklı kalılabileceğine yönelik söylemlerinden sonra laktozsuz badem sütü tarifi verdiği görülmektedir. Zahide Yetiş’in “Badem sütünü kesinlikle deneyin sayın bayanlar zayıflatıyormuş” şeklinde izleyiciyi yönlendirici bir tutum sergilediği görülmektedir. Dr. Fevzi Özgönül’ün “Size Laktozsuz Badem sütü tarifi vereceğim, bu süt aynı zamanda zayıflatıyor ama nasıl içmeniz gerektiğini birazdan ben öğreteceğim. Diyet

ihanettir. Diyet yaptıkça daha çok şişiyoruz. Birçok kişiyi zayıflattım gerekli bilgileri size vereceğim ve diyetless herkes zayıflayacak.” şeklinde söylemi destekleyici bir otorite yorumu dile getirmektedir. Diyet yapmadan sağlıklı bir şekilde kilo verilebileceğini belirtse de yine de kadınları özgürleştirici bir söylem yok. Kadının bedeni ile barışıklık yaratan bir ima yok kadın bedeninden sorumlu, bedeninin inceliğinden ve belirli bir kiloyu korumaktan ve bunu ancak bir tıp doktoru kanalı ile yapabileceği mesajı “ Birçok kişiyi zayıflattım gerekli bilgileri size vereceğim ve diyetless herkes zayıflayacak.” Konuşmaların içeriğinde tekrara düşmekte olduğu tespit edilmiştir.

Çeşitli tarifler veren Dr. Fevzi Özgönül, birkaç bölüm önce otorite olarak sunulan Dr. Canan Karatay ile taban tabana zıt besinler önererek diyetin zararlı olduğunu kadınların kendilerini etten, süttten uzak tutmaması gerektiğini diyet yaparak vücutlarına ihanet ettiklerini söyleyerek farklı bir profil çizmektedir.

İki tıp uzmanının önerileri kadın bedenin kontrol edilmesi gerektiği yani ince kalması gerektiği savında birleşmekte yine iki uzman bu yolun ise ancak bir uzman kontrolünde, onların önerileri doğrultusunda gerçekleşeceği dayatmasını içermektedir. Bedenin kontrolünde ve tüketimin teşvikinde herhangi bir özgürleştirici söylem yok sadece tüketilecek ürünler değişmekte bunun karşılığında zayıf, estetik beden ödülü örtük olarak sağlıklı beden imgesi sunulmakta ve kadınlar çaresizce zayıf kalmanın sağlıklı olmak algısı ve bunu ancak bir uzman rehberliğinde yapabilecekleri tek gerçekliği ile temellendirilmektedir.

3.3.7. 15.05.2017 Tarihli Kendine İyi Bak Programı Söylem Analizi

SHOW TV’de yayınlanan ve sunuculuğunu Ebru Akel’in yaptığı Kendine İyi Bak programının bu bölümdeki konusunun estetik ve plastik cerrahi olduğu görülmektedir. Programa Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş konuk olmuştur.

Programın başlangıcında Ebru Akel’in “Hocam hoş geldiniz. Hanımlar gelip size ne diyor? Bu cilt neden yaşılanıyor diyorlar mı?” şeklinde soru sorarak kadınların yaşlılık ile ilgili problemler yaşadıklarını düşündürmektedir. Doç. Dr. Hayati Akbaş’ın cevap olarak “Hanımlar bize çeşitli sebeplerle geliyorlar. Özellikle doktor ben yaşılandım ne yapmam gerek diyenleri konuşmamız gerekiyor sanırım. Örnek verecek olursak bana panik içerisinde bir bayan geldi. Nedir problem dedim. ‘‘Hocam 10 yıldır görmediğim bir arkadaşım ile dün karşılaştım.’’ Dedi. Arkadaşımın

bana ifadesi “ Sana ne oldu böyle! Yaşlanmışsın.” Oldu. ”O andan sonra ben bittim hocam, zaten aynalara bakarken bazı şeyleri görüyordum ama 10 senedir görmediğim bir arkadaşım bunu söylemesi beni bitirdi hocam.” dedi. Eşlerinin teşvikiyle bize gelen hanımlar var. Önemli olan iç güzellik tabi ki! Fakat bir de gerçekler var bununla yüzleşmeliyiz. Bir insan yaşlanma problemleri yaşıyorsa ne yapmak lazım? Bir estetik cerrah olarak benim önerim bu durumdan rahatsız olan kişilerin yapması gereken iki şey var. Birincisi acaba ameliyatsız bazı uygulamalarla yüz gençleştirme mümkün mü? Ama bazı durumlar var ki botoks, dolgu, lazer bu gibi uygulamalarla bu insanı tatmin etmek ya da beklentiyi gerçekleştirmek mümkün olmamaktadır. O zaman ne devreye giriyor. Biz devreye giriyoruz, estetik plastik cerrahi. Biz ne yaparız? Yaşlandığını hisseden ya da yaşlanma emaresi taşıyan bir kadına veya erkeğe değerlendirme yapar ve onlara uygulayacağımız cerrahi müdahaleyi öneririz. Bu cerrahi müdahale bazen bir burun estetiği ameliyatı ile bitebilir, bazen de bütün yüzü kaplayacak bir total yüz gençleştirme yapılabilir.” şeklinde açıklama yapması kadınların ilerleyen yaşlarda kendini beğenme duygusunu kaybederek yaşlılık ile mücadele etme yollarına yöneldiğini dile getirmektedir. Yaşlılığın kadın bedeninde doğal ve kabul edilebilir bir dönem olduğunun reddedildiği ve estetik cerrahinin mutlaka başvurulması gereken bir yöntem olduğu üzerinde durulmaktadır. Bedenin estetizasyonunda özellikle kadınların güzellik algısının ve kendini beğenme duygusunun azalmasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır.

Ebru Akel’in “Burun estetiği yüzü gençleştirir mi hocam?” şeklinde soru sorarak estetik cerrahinin yaşlılığı engelleyip engellemediği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Doç.Dr. Hayati Akbaş’ın cevap olarak “Evet. Gençleştirir. Gerçekten çok ilginçtir bazen yaptığımız sadece bir burun estetiği bir insanı 3 ila 10 yaş ve hatta bazen daha fazla gençleşmiş gibi gösterebiliyor.” şeklinde açıklama yapması estetiğin yaşlılık ile mücadelede etkili bir yöntem olduğu vurgulanmaktadır.

Program süresince estetik müdahalelerin hiçbir yan etkisi ve hiçbir maddi külfeti yokmuşçasına yansıtıldığı görülmektedir. Ayrıca belirlenen estetik müdahalelerin sadece tek bir ameliyatla çözüme kavuşamayabileceği, birden fazla müdahale gerekebileceği belirtilmektedir. Burada kapitalizmin etkisiyle insan bedeninin kullanılmaya ve işlenmeye çalışıldığı görülmektedir. güzelliği ve cinselliğiyle temsil bulan kadın imgeleri ile kadınlar “kusursuz ve mükemmel” olmaya özendirilmektedir. Kapitalist tüketim ekonomisine kadın bedeni bir tüketim

nesnesi olarak medikal pazarda ticarileştirilirken, kadınlar buna gönüllü aktörler kılınmaktadır.

3.3.8. 24.12.2017 Tarihli Kendine İyi Bak Programı Söylem Analizi

SHOW TV’de yayınlanan ve sunuculuğunu Ebru Akel’in yaptığı Kendine İyi Bak programının bu bölümde de başlıca konu başlıkları ve uzmanları İç Hastalıkları ve Beslenme Uzmanı Dr. Ayça Kaya düz bir karın, ince bir bele sahip olmak hayal mi, vücut tipine göre nasıl beslenmeliyiz” sorularını yanıtlarken, Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş’ın hamilelik sonrası yaşanan sarkma ve çatlakların çözüm yollarını başlığı altında tanıtımı yapıldı. Protez ve İmplantoloji Uzmanı, Diş Hekimi Dr. İlker Arslan ise hamilelikte ağız ve diş sağlığına dair merak edilenlere yanıt vereceği tanıtımı ardından program sunucu Ebru Akel izleyiciyi selamlar ve yeni yılın yaklaştığı vurgusuyla; “yeni yıla sayılı günler kaldı... Kendinize yapabileceğiniz en iyi iyilik yeni yıla güzel girmek için kendinize iyi bakın” program akışında ilk uzman konuk olan Beslenme Uzmanı Dr. Ayça Kaya çağırılmadan sunucu “ hangi tip bedene sahip hanımsınız” söylemi programın doğrudan kadınlara yönelik hazırlandığının kanıtıdır. Uzman doktor “kendi bedenimizin en ideal şekline kavuşuyoruz” “... En büyük amacımız hızlıca kilolarımızdan kurtulmak” ilk konuk ile yapılan sohbet içeriği tamamen kadınları hedef alan ve onların ideal olan bedene sahip olmanın yolları aktarıldı. Bir yandan ekranda alt yazı ile “ kilo almamıza sebep hatalı davranışlar neler?” kişi yanlış yaptığı yanlış davrandığı için kilo ile cezalandırılma vurgusu varken diğer yandan bu cezadan kurtulmanın yolu uzmanın sunduğu öneriler doğrultusunda olacağı mesajını içermektedir. Uzman “ kilo aldırان on hatalı davranış nedir” Ebru Akel araya girip “bunları mutfakta konuşursak daha anlamlı olur” ve uzman doktorla birlikte mutfakta program devam eder. Ebru Akel “ kilo almada on hatalı davranış var ve onların önüne geçmek mümkündür diyor sevgili Dr. Ayça...” Akış devamında sürekli kadınlara öğretici ve kurtuluş için yapılan gibi alt mesajlar ile devam eden programın ilerleyen kısmında sunucu Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş, Diş Hekimi Dr. İlker Arslan ile yapılan sohbette Diş Hekimi kendine gelen hastaların şikâyetlerinin önemli olmadığını “... Aslında onların ne anlattığı değil, nasıl görüldüğü... Gülümseyince dudağı yukarı doğru mu, aşağı doğru mu...” gibi açıklamalar ile tamamen estetik ve güzellik vurgusu yapmaktadır. Devamında sözü Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş olarak “... pazıl düşünün

bir parçası eksik olduğunda... Kusuru görürüz... Bembeyaz bir örtünün üzerinde siyah bir zeytin varsa... O kusuru görürüz... Hiç unutmam bir genç kız vardı. Sokağa dahi çıkmak istemiyormuş, evlendirmek istiyorlar anne babası... Sadece burnunu yaptık, sanki bütün yüzü yeniden yapmış gibi oldu. Güzelliği ortaya çıktı, yüzünün güzelliğini bloke eden kusur düzeltildi... Gözleri çok güzelmiş... O kız işe başladı ve çok iyi bir evlilik yaptı neden öz güvenini kazandı yeniden. Çünkü oradaki kusur ruhunu bloke ediyordu... İşini etkiledi, eşini etkiledi eminim ki çocuk oldu onu etkiledi...” uzmanın söylemleri ile kadına ideal olana sahip değilse kusurlu olduğu algısı yaratılmaktadır. Uzman dokunuşu ile mucize niteliğinde bir hayat vaat edilmektedir. Bu hayat içerisinde erkek tarafından beğenileceği ve annelik ile ödüllendirileceği örtülü olarak belirtilmektedir. Bu bağlamda kadına toplumsal cinsiyet rolleri hatırlatması yapıldığı gibi bir yandan buna ulaşmamanın yolunun uzmanın ellerinde olduğu vurgusu yapılmakta ameliyat sürecindeki sıkıntılardan ve maliyetten bahsedilmemektedir. Sohbet devamında sunucu “ bir insanın hayatını değiştirmek aslında, bir hayat nasıl değişti” sözü ile bedene müdahalenin bir kusur kapatmak olduğu, kusurlu iseniz kötü bir yaşama sahip olduğunun pekiştirmesi yapıp sözü Diş Hekimi Dr. İlker Arslan alıp “ insan gelişen bir canlı... Kendinizi kapatmışsanız, hayat devam etmiyor... O güzelleşme bile sosyal statüsünü birkaç kademe atlatır... Benimde böyle bir hikâyem vardır. Hastamız eşinden ayrılmış, eşiyle çok ciddi problemleri vardı. Çok ciddi ağız yapısı problemi vardı tedavisi yedi, sekiz ay falan sürdü. Sonra inanılmaz değişti hamile kalmış” sunucu “ Aaaaaaa” uzman gülümseyerek “ eşiyle arası düzelmiş.” Diğer uzman “ hep ben ne diyorum onlara kendi yağınız ile güzelleşin. Mikro yağ enjeksiyonu ile, kendi yağınızı alıyoruz ve deri altına uyguluyoruz... Daha canlı daha parlak ve daha güzel ellere kavuşuyoruz”

Bütün program boyunca farklı alanlardan uzmanlar olsalar da söylemleri hep aynı eksende dönüp durmakta olduğu gözlemlendi. Güzellik sahip olunması gereken ideal ölçülerle mümkün olacağı bu durum yalnızca uzman doktorlar sunulmakta olduğunu belirtildi. Annelik ve ideal eş olmak içinde güzel olmak gerektiği yoksa evlilik kaybının çok olağan bir durum gibi anlatı tespit edildi.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı maalesef ki Türkiye dahil dünya'nın bütün ülkelerinde, farklı boyutlarda da olsa var olan bir gerçektir. Bu olgunun varlığının kabul edilmesi ve konu ile ilgili bütün ilgili tarafların duyarlı hale getirilmesi kadının özgürleştirilmesi ve ikincilliğinden kurtulması açısından önem arz etmektedir.

Günümüz toplumunda medyada olumsuz yönde yer bulan kadın temsillerine sıklıkla rastlanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin; kadının toplumsal konumuna ve geleneksel rolüne ilişkin tanımların rahatlıkla okunduğu kitle iletişim araçları, inşa edilen kadın kimliğinin analiz edilmesi için uygun bir ortam sağlamaktadır. Bu bağlamda kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığı ve güç eşitsizliğine dayanan ilişkiyi görünür kılan ortamlardan birisi de medyada yer alan gündüz kuşağı programlarıdır. Yine erkek bireyin toplumdaki imtiyazlı konumunun korunmasında kitle iletişim araçlarının rolü büyüktür. Yayınlanan gündüz kuşağı televizyon programları incelendiğinde programların temel hedeflerinin kadınlar olduğu gözlemlenmektedir. Programlarda bu hedefe paralel olarak cinsiyetçi bir tavır-tutum sergilemektedirler. Modern tıbbın oluşumu, bedeni dinin elinden alarak tıbbileştirme sürecini başlatan ve bu süreçte cinsiyet kurgusunun yaratılmasında etkili olmuştur. Buna istinaden yeniçağın sağlık kavrayışı da bu yönde şekillenmiş ve kendi bedeninin yanında ailesinin sağlığının da sorumlusu kadın olarak ön plana çıkarılmıştır. Bir nevi sağlıklı olma ve sağlığın kontrolü kadınlığa has bir olgu gibi işlenmektedir. Bu anlayışın sonucu olarak kadınların toplumsal rollerine 'sağlık denetçisi' rolünün de eklenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bu araştırmada teorik olarak toplumsal cinsiyetin nasıl kurguladığı üzerinden kadınlık olgusu tanımlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini açıklamak üzere ilk olarak biyolojik-toplumsal cinsiyet ayrımı vurgulanmıştır. Kapitalizm ve kapitalizmin gelişmesi ile birlikte 19. yy modernleşme sürecinde kadının geleneksel ikinciliği modern dünyaya aktarılırken geleneksel yapıdan uzaklaşmadan kadınlar kendilerine ve bedenlerine yabancı kimlikler olarak dönüştürülmektedir. Tabi ki bu inşa sürecinde tarihsel perspektiften değerlendirildiğinde tek değişimin kapitalizm

ve patriakanın muhteşem bir işbirliği görülmekte ve çarkın dönmesinde kimi zaman din baskın şekilde kullanılsa da günümüz toplumunda medya ve tıp disiplinin daha etkin rol aldığı apaçık ortadır. Medya kanalıyla özellikle tv programları üzerinden toplumsal cinsiyet olgusunun günlük yaşam pratiğinde hayatın içerisine konumlanması ele alınmıştır. Medya kadına karşı ayrımcı içeriğin üretilmesini sağlayarak toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Kadının günümüz toplumundaki kapitalizme ve patriarkal isteklerine uyumlu hale getirilmesinde tıp disiplini uygulayıcıları olan doktorlar, televizyon programlarında özellikle gündüz kuşağı programlarında ürettikleri metinler ile katkıda bulunurlar. Doktorlar tıp disiplininden aldıkları güç ile beslenmeden, beden imajına, çocuk sahibi olmaktan, cinselliğe nerdeyse gündelik yaşamın bütününde; disipline edici, düzenleyici ve yön verici söylemler ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tekrar tekrar üretilmesine ve kadın bedeninin bir tüketim objesi konumuna getirme çabasına karşı uyumlu bir efor sarf etmektedir. Bu doğrultuda çalışma da esas amacın kapitalizme hizmetle ticari kaygılar olduğunu kadının bu kaygıları giderici bir malzeme olarak kullanılması yine patriakanın yüzyıllar süren kadın kurgusunun devamlılığının ve bunun medya ve tıp ilmi üzerinden reklam ediliyor olması toplum dinamikleri açısından kaygı verici karşılanmaktadır. Bu amaçla yapılan araştırmada ilgili programlar üzerinden genelde toplumun, özelde kadınların telkin edilişi ve bu telkin neticesinde cinsiyet eşitsizliğinin devamlılığı ve kadının tüketim objesi unsuru haline getirilmesine karşı bir farkındalık oluşturmaktır.

Ele aldığımız programlarda sağlığın bir kozmetik ve estetik konusu olarak ele alınışına ilişkin çok sayıda örnek gözlemledik. Yine ilgili programların yorumları aracılığı ile toplumsal önyargıları yeniden üretilmekte, geleneksel kadın imgesi pekiştirmekle birlikte; programlarda sağlık ve estetik ilişkisi vurgulanırken cilt bakımı, selülit tedavisi, çatlaklar için formüller, saçlara maske gibi birçok konuda ayrıntılı içerik sunularak kadının bedeninin her alanına müdahale ve kapitalizmin tüketicisi rolü ile bedeni üzerinden sömürülen metalara dönüştürülme amacı veriler ile tespit edilmektedir. Özellikle kadın, diyet, güzellik, kadın hastalıkları, cinsellik konularının medyada yoğun bir şekilde ele alınması kadın bedeninin bir tüketim nesnesi olarak konumlandırıldığını gösterir. Tıp disiplinin uygulayıcıları olan doktorlar televizyon programlarında özellikle gündüz kuşağı programlarında daha geniş yer buldukları gözlemlenmiştir. Ancak tıp disiplininin uzmanlık alanlarından sadece birkaç alan özellikle (Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları, Plastik

Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi, Genel Cerrahi, Dahiliye) daha fazla programların içeriklerinde metine dönüşmekte ve hayat bulmakta olduğu saptanmıştır. Doktorların tıp disiplininden aldıkları güç ile kadının her alanına müdahale ederek, neredeyse gündelik yaşamın bütününde disipline edici, düzenleyici ve yön verici söylemlerini görmektediriz.

Kadının bedeninden, ev içindeki her alanına doğrudan müdahale içeren söylemler gözlenmiştir. Gündüz kuşağı sabah programlarında kadın bireylerin ana hedef olarak seçilmesi, kadınların ev hanımı, anne adayı veya bir evin annesi olmasından ötürü ailenin sağlığından yeme-içmesinden sorumlu olması aynı zamanda hastalık gibi durumlarda ‘bakıcı’ konumunda bulunmasından dolayıdır. Sağlıklı, zinde ve ideal ölçülere uygun bir bedene sahip olmak için, kadın devamlı olarak bedeni takip etme ve kontrolünü sağlama rolü ile görevlendirilmektedir.

Programlara konuk olan uzmanlar söylemleri ile günümüzün ideal kadını modern olmasına rağmen geleneksel değerleri de taşımakla ve korumakla yükümlü kılmaktadır. Bir anlamda ondan hem ev kadını olması, anne, iş kadını, hem de bu sosyal kimliklerin getirdiği rolleri oynaması beklenmektedir. Ayrıca geleneksel-modern değerlerle harmanlanmış bu kadın idealine gençlik ve güzellik gibi ekstra özellikler de ilave edilerek, neredeyse mükemmeli betimleyen bir “mükemmel kadın” imgesi dolaşıma sokulmuştur. Medya tarafından uzmanların dili ile güdülenen güzel/sağlıklı, genç, aile ve iş hayatını dengelemiş mükemmel kadın imgesi, kadınlara çok fazla sorumluluk yüklemekle beraberinde baskı yaratmakta ve cinsiyet ayrımcılığı içeren her türlü söylem, eylemler ya da pratikleri yeniden üretilmektedir.

Yayınlanan programlarda hastalıklar üzerinden, sağlıklı bir yaşamın ve otoritelere göre olması gereken beden ölçülerinin tanımları yapılarak, toplum içindeki insanların (ve bilhassa kadınların) kendilerini daha iyi, daha mutlu, daha zinde ve daha sosyal görmelerine bunun sonucu olarak üretken bir birey gibi hissetmelerine yardımcı oldukları algısını yaratan yayın politikaları dikkat çekmektedir.

İncelenen sabah kuşağı sağlık programları, sağlık bilgisi içerirken birçoğunda sağlık ve sağlıklı beslenme ile ilgili uzman görüşlerine, diyet programlarına yer verilmek birlikte bu program içeriklerine bakıldığında günümüz çağdaş kadını için ideal fiziksel görünüm nasıl olacağı ve doğurganlığı üzerinden üretilen politikaların nasıl pratike dönüştürüldüğü görülmektedir. Medya tarafından güzellik kavramı öyle bir temele oturtulmuştur ki; kadınların sürekli olarak bakımı ile uğraşması gerektiği

üzerinde durulmakla birlikte her dönemdeki güzellik anlayışı değiştirilerek kadınların kendilerini bakımsız ve sağlıksız olarak algılamaları, İdeal güzelliğe ve sağlıklı bir bedene ise beslenme, estetik ve diyetle kavuşulacağı vurgulanmaktadır. Kadın bedeni tıpta üreme organlarından vücudunun görünürdeki her parçası üzerinden ayrıntılı araştırmaların temel nesnesi haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Kadının sosyal yaşamdaki pasifliği ve kendine sahip çıkamama, kontrol edememe ve kusurlu bir varlık olma gibi kavrayış şekilleri ile tıbbileştirilen kadın bedeni, bu yolla kayıtsız şartsız tıbbi teslimine neden olması, beden sınırlarının tamamıyla kontrolünü doktorun inisiyatifine bırakmasına yol açabilmektedir. Tıbbın dilinin günlük yaşam dili dışından farklı olması sadece sağlık uzmanlarının bilebildiği bu dil karşısında kadınların kendilerini cahil ve çaresiz hissetmelerine neden olur. Adet dönemi yerine menstürasyon kelimelerinin kullanılması bu dile sadece bir örnektir. Bu bağlamda program içinde üretilen metinlerde genellikle diyet yapması, sağlıklı beslenip öyle yaşaması, bakımından sorumlu olduğu çocukları ve ailesini de bu paralelde yönlendirmesi öğütlenmektedir. Bu çağrıyı yaparken sunucular ve uzmanlar hep benzer ifadeleri kullanmaktadırlar. - ‘‘ Hanımlar!’’ ‘‘Sevgili Bayanlar!’’- vb. seslenişler ile kadın izleyicinin dikkati çekilir. Zaten bu durum gizli saklı yapılan bir şey değildir. Kadın izleyiciler ekrana otorite olarak çıkarılan diyetisyenin ya da uzman doktorun önerdiği şekilde yiyip içecek, alışverişini yapacak, sağlığa zararlı olan ürünleri kullanmayacak, kış aylarında önerilen hastalığı önleyici şeyler alacak ve onların söylediği şekilde tüketecektir. Önerilen ürünlere ulaşmakla veya bedenine uygulat ile ilgili de sorumluluk verilir. İncelenen programlar da çoğunlukla sağlık vurgusu ile ürün ve hizmet pazarlaması yapılmadığı tespit edilmiştir. Estetik yapılacak bölgeler için uzmanlar ‘‘deforme’’ kelimesini kullanır, tıpta karşılığı biçim bozukluğu olan kelime kadınlara normal görüntülerinin kusurlu olduğu algısı ve inancı oluşturmaktadır. Kusurun giderilmesi için uzmanlardan ve onların sundukları ve önerdikleri ürünleri tüketmesi mesajlarına sıkça rastlanmıştır. Kadın bu çağrılara hem kendisini hem ailesini uydurmak zorundadır. Aksi durumda sağlıksız, kötü beslenen bir aileye ve kişiliğe sahip olur.

Her sabah başka bir hastalık hakkında bir takım bilgiler edinen, hangi hastalık neyle önlenir, sağlıklı yaşam için tüketilmesi gereken gıdalar nelerdir şeklinde telkinler alan kadın izleyiciler devamlı olarak sağlık ve sağlığı ilgilendirdiği öne sürülen konular ile muhatap edilir. Program içeriklerinde sağlık konusu yanında yine kadına yüklenmiş olan annelik vazifesi, iyi itaatkar eş olması, ev içi işleri düzenleyen

ve yürüten rol ve sorumlulukları ile ilgili konular uzmanlarca gündeme getirilmektedir. Her bir konu başlığı için ayrı bir uzman konuk edildiği tespit edilmiştir. Uzmanların hepsi sağlıklı bir hayat, huzurlu bir evlilik yaşantısı, mutlu anne olma, sağlıklı ve güzel bir kadın olma ve bunu sürdürmenin formülünü sunan bir dil kullanmaktadır. Kadınlar birçok başarılı işleri icra etmelerine rağmen, becerileri veya meslekleri ile medyada çok az yer bulmaktadır. Hemen hemen gündüz kuşağı olarak adlandırılan saatler arasında kadına yönelik yapılan birçok programda bu gözlemlenmektedir. Ele aldığımız programlarda sağlığın bir güzellik ve kozmetik konusu olarak ele alınışına, annelik, ev içi işin sorumluluğuna ilişkin çok sayıda örnek ve bu programların cinsiyetçi bir dille yüklü olduğu tespit ettik. Programların işleniş şekilleri direkt olarak kadına yönelik olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren, kadını pasifleştiren, bedeni üzerinden bir yandan tüketim nesnesi haline dönüştürülürken bir yandan bedenine sıkıştırıldığını gösterir birçok veri ve bulgulara rastlanmıştır.

Bu programlardaki söylemler, hem magazinsel yaklaşımları hem de ticari kaygılar nedeniyle sağlık alanını daha çok bir kozmetik ve estetik konusu haline getirmektedirler. Kadının duygulanım biçimlerinin tıbbileştirilme süreçleri ve kadını baskılayan, sınırlayan ve ikincilleştiren toplumsal kuralların tıp kanalıyla meşrulaştırmasının örneklerini gözlemledik. İnsan biyolojisinin toplumun denetiminde ve düzenlenmesinde tıbbi geniş bir iktidar imkânı sunmaktadır. Bu düzenleme pratikleri erkek egemen toplumdaki mevcut kalıp yargılardan beslenerek onları yeniden üretmenin farklı bir şekli olarak işlev gördüğü söylenebilir. Kadınlar yardıma ve korunmaya muhtaç varlıklar olarak tanımlandığı gibi bedenleri ile ilgili birçok doğal ve duygusal süreçler patolojik vakalar olarak algılatılarak tıbbin kontrolü alanına alınmasıyla, uzmanların dili kadınlar üzerinde etkin ve yönlendirici olmuştur. Araştırmaya konu programlar, bir yandan yaşamın her alanını sağlık konusu olarak ele alırken diğer yandan sağlık alanını toplumsal bağlamından çıkarıp salt bireysel sorumluluk alanına indirgemektedirler. Türkiye'deki belli başlı televizyon kanallarının sabah kuşağında yayınlanan kadın programlarının listesini de yer alan ve çalışmada tablolarda sunulan verilerin kadın programlarının yaygınlığı ve program akışının cinsiyetlendirilmiş niteliğinin kanıtıdır. Bu ise, sağlık politikaları üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunların devamlılığı sağlanmakla birlikte kadının bedeni ticari bir tüketim unsuru olarak sınırlandırılmaya ve kontrol edilmeye devam etmektedir. Medya tıp disiplini işbirliği ile ürettiği

ideolojik söylemleriyle toplumsal cinsiyet farklılıklarını doğallaştırmakta, sıradanlaştırmaktadır ve yeniden üretmektedir.

Televizyonu önemli bir enformasyon kaynağı olarak kullanan geniş kitlelerin yaşamlarını, tıp disiplini ve televizyon bir sağlık sorununa dönüştürmesine katkıda bulunması kabul edilemez bir durumdur. Bir alternatif olarak, toplumsal yayıncılık ilkesine bağlı yayıncıların, kitlelerin kolaylıkla anlayacağı ama bilimselliğini yitirmeyen; sağlığı salt bir güzellik/kozmetik alanı olarak sunmayan; yaşamı tıbbileştirip sağlık sorunlarını toplumsal bağlamından koparmayan nitelikteki bir içeriği üretmesi gerekmektedir. Bu konuda, hem yayıncılık hem de sağlık alanındaki kamu otoritelerinin de sorumluluğunun bulunduğu unutulmamalıdır.

EKLER**EK A.1. Tablo.3:** İşimiz Estetik programının konuk ve program içerikleri

KANAL ADI	POGRAM ADI	İşlediği konu içeriği	Katılan Uzman
Yayın Tarihi: 26.02.2017 Yayın Saati:09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Neştersiz güzellik Yüz gençleştirmede en yeni uygulamalar, altın iğne ve radyo frekans tedavileri...	Medikal estetik hekimleri Dr. Mevlüt Dağ, Dr. Sami Tan Sarıgül ve Dr. Mustafa Karakucak,
Yayın Tarihi: 05.03.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Leyla Ataman ve Dr. Hüseyin Tırman'ın sunduğu İşimiz Estetik'te, cilt bakımında en yeni uygulamalar ele alındı.	Dermatolog Dr. Neslihan Dolar, Medikal Estetik Hekimi Dr. Seran Göçer ve Dermatoloji Uzmanı Dr. Sevinç Aslan
Yayın Tarihi: 12.03.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Mezoterapi, lazer ve peeling nasıl uygulanıyor? Ciltte oluşan lekeler hangi yollarla tedavi ediliyor? Mezoterapi, lazer ve peeling nasıl uygulanıyor?	Medikal estetik hekimleri Dr. Emre Çiçek, Dr. Saliha Sönmezateş, Dr. Sultan Karakucak
Yayın Tarihi: 19.03.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Selülit ve çatlakların tedavisi nasıl yapılıyor? Vücut şekillendirmede hangi yöntemler uygulanıyor? Ameliyata ne zaman başvurulmalı? Selülit ve çatlakların tedavisi nasıl yapılıyor	Dermatoloji uzmanı Dr. Ezgi Ünlü, Estetik ve Plastik Cerrahi uzmanı Op. Dr. Barış Şahin ve Medikal Estetik hekimleri Dr. Güngör Kırmızıgül Firidin
20.03.2017 Yayın Saati:09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Soğuk lipoliz nedir, nasıl uygulanır? Bölgesel şekillendirmede en çok tercih edilen tedavi yollarından biri olan soğuk lipoliz	Dermatoloji Uzmanı Dr. Ezgi Ünlü,
Yayın Tarihi: 24.03.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Yüz gençleştirmedeki yenilikler Yüz gençleştirmede hangi tedaviler tercih ediliyor? Ameliyata ne zaman başvurulmalı?	Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş, Medikal estetik hekimleri Dr. Funda Demir İm ve Dermatoloji uzmanı Prof. Dr. Mustafa Özdemir
Yayın Tarihi: 13.05.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Gıdı estetiğinde en çok hangi uygulama tercih ediliyor? Göz ve burun estetiği operasyonları nasıl yapılıyor? Gıdı estetiğinde en çok hangi uygulama tercih ediliyor?	Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Operatör Dr. Osman Şenel, Medikal Estetik Hekimi Dr. Servet Karayün ve Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı

			Operatör Dr. Mert Demirel
Yayın Tarihi: 10.12.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Estetik ameliyatlarda doğal görünüm nasıl sağlanıyor? Ciltte oluşan lekeler hangi uygulamalarla tedavi ediliyor? Yüz gençleştirme tedavilerine ne zaman başvurulabilir? Estetik ameliyatlarda doğal görünüm nasıl sağlanıyor?	Dermatolog Dr. Dilek Başaran, Dermatolog Dr. Sibel Tuğcugil ve Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Op. Dr. Ömer Sağır,
Yayın Tarihi: 24.12.2017 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Yüz germe operasyonlarına dair her şey Saten dolgu nasıl yapılır? Yüz germe operasyonu öncesi nasıl planlama yapılır? Fransız askısı kimler için uygundur?	Medikal Estetik Hekimi Dr. Yasemin Arslan, Estetik Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş ve Medikal Estetik Hekimi Dr. Nihat Dik
Yayın Tarihi: 07.01.2018 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Göz kapağı estetiği, saç dökülmesi ve yüz gençleştirme İşimiz Estetik'te konuşuldu Göz kapağı estetiği nasıl yapılır? Saçlar neden dökülür? Lazerle yüz gençleştirmede yeni trendler neler?	Medikal Estetik Hekimi Dr. Servet Karayün, Göz Hastalıkları Uzmanı Op. Dr. Özer Kavalcıoğlu ve Medikal Estetik Hekimi Dr. Nihat Dik
Yayın Tarihi: 11.02.2018 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Jinekomasti, yüz estetiği ve gülüş tasarımına dair her şey İşimiz Estetik'te konuşuldu Jinekomasti nedir? Ameliyatsız yüz estetiği nasıl uygulanıyor? Kusursuz bir gülüş için neler yapılıyor?	Estetik Cerrahi Uzmanı Op. Dr. Habib Başkurt, Diş Hekimi Protez Uzmanı Yrd. Doç. Dr. Çağdaş Kışlaoğlu ve Estetik Cerrahi Uzmanı Op. Dr. Ali Rıza Öreroğlu
Yayın Tarihi: 18.02.2018 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Obezite ameliyatı, postbariatrik cerrahi ve leke tedavisi İşimiz Estetik'te konuşuldu Obezite ameliyatlarındaki son yenilikler neler? Postbariatrik cerrahide hangi teknikler uygulanıyor?	Genel Cerrahi Uzmanı Op.Dr. Hakan Evrücke, Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş ve Medikal Estetik Hekimi Dr. Mehtap Vatansever,
Yayın Tarihi: 25.02.2018 Yayın Saati: 09:00	İŞİMİZ ESTETİK	Burun estetiği, meme estetiği ve lazerle leke tedavisi İşimiz Estetik'te ele alındı Burun estetiğinde son gelişmeler operasyonlara nasıl yansıyor? Meme estetiğindeki doğal teknikler neler? Lazerle leke tedavisi nasıl yapılıyor?	Kulak Burun Boğaz Uzmanı Prof. Dr. Köksal Yuca, Medikal Estetik Hekimi Dr. Zafer Gökdemir ve Plastik Estetik Cerrahi Uzmanı Op. Dr. Barış Keklik,

EK A.2. Tablo.4: Zahide Yetiş programının konuk ve program içerikleri

PROGRAM ADI	KONUKLAR VE PROGRAM İÇERİĞİ
Zahide Yetiş'le 394. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 394. Bölümünde; Dâhiliye Uzmanı Dr. Yavuz Şahin, cilt hastalıklarından, alerji sorunlarından, depresyondan, kronik ağrılardan ve uyku problemlerinden kendi kanımızla uygulanan “Otohemoterapi” yöntemiyle kurtulmak mümkün mü? sorularını yanıtlarken, Yemek Yazarı Elif Korkmazel tarçınlı rulo ve yalancı su böreği tarifleri verdi. Eczacı, Fitoterapist, Gaps Diyeti Uzmanı Elif Kaya Gaps diyetinin ayrıntıları, bağırsakların çalışma sistemi, bağırsakların beyinle ve bağışıklıkla ilişkisine dair merak edilenleri yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 398. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 398. Bölümünde; Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Prof. Dr. Mustafa Bahçeci kadın hastalıkları, kısırlık ve tüp bebek tedavisinin detaylarını paylaşırken, Yemek Yazarı Elif Korkmazel 3-2-1 poğaçası ve elma kurabiye tariflerini verdi. TV ve Radyo Programcısı Funda Özkalyoncu'nun kadın-erkek ve aile ilişkilerine dair keyifli sohbetiyle konuk olduğu programda, Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş estetikle ilgili merak edilen soruları yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 405. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 405. Bölümünde; Göğüs Cerrahisi Uzmanı Doç. Dr. Korkut Bostancı, Amfizem hastalığının belirtileri ve tedavi yöntemlerini paylaşırken, Yemek Yazarı Elif Korkmazel kahvaltılık bohça ve güveçte milföylü mandalinalı kek tarifi verdi. Dr. Yüksel Büküşoğlu'nun eklem kireçlenmesinden kurtulmak, daha genç görünüme sahip olmak veya dökülen saçlara kavuşmak mümkün mü sorularını yanıtladığı programda, Akupunktur Uzmanı Dr. Murat Topoğlu sağlıklı yaşam ve beslenmeye dair çarpıcı açıklamalarda bulundu.
Zahide Yetiş'le 407. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 407. Bölümünde; Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Prof. Dr. Timur Gürkan kadın hastalıkları, kısırlık ve tüp bebek tedavisinde balanslama tekniğinin detaylarını verirken, Yemek Yazarı Elif Korkmazel patates mücver, sürpriz patates ve devekuşu yumurtası tatlısı tarifi verdi. Ayrıca Avukat Olgun Hamarat kadın- erkek ve aile ilişkilerine dair yaşananların hukuksal boyutlarını anlattı.
Zahide Yetiş'le 417. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 417. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel ev yapımı sucuk ve bisküvili pasta tarifleri verirken, Kalp Damar Cerrahisi Uzmanı Prof. Dr. Bingür Sönmez kalp krizinin belirtileri nelerdir, göğüsteki ağrı kalp krizinin işareti midir, kalp sağlığı konusunda doğru bildiğiniz yanlışlar neler sorularını yanıtladı.

Zahide Yetiş'le 424. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 424. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel pırasalı kek ve üzümlü kurabiye tarifleri verirken, Beyin, Omurilik ve Sinir Cerrahisi Uzmanı Doç. Dr. Cahide Topsakal bel ağrıları ve bel fıtığı, boyun ağrısı ve boyun fıtığı ile omuz, sırt, bacaklardaki ağrılar ve tedavi yöntemlerine dair merak edilen soruların yanıtlarını verdi. Ayrıca aşırı kilolarıyla savaşıyor Saliha Hanım'ı emanet ettiğimiz uzmanlarımız Obezite ve Diyabet Cerrahisi Uzmanı Op. Dr. Tuğrul Demirel ve Diyetisyen Sinem Altın, Zahide Yetiş'in konuğu oldu.
Zahide Yetiş'le 434. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 434. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel tavuklu gelin bohçası ve gül kek buketi tarifi verirken, Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali Bulut kan grubumuz beslenmemizde rol oynuyor mu, hastalığı kendimiz mi tercih ediyoruz, vücudumuzun günde kaç öğün beslenmeye ihtiyacı var sorularını yanıtladı. Ayrıca Dermatoloji Uzmanı Dr. Kadriye Akar, saç dökülmelerinin sebepleri ve saçta lazer tedavisinin detaylarını paylaştı
Zahide Yetiş'le 444. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 444. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel ev yapımı cips ve dantelli elmalı pay tarifi verirken, Beyin, Omurilik ve Sinir Cerrahi Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın ilaç nedir, ne değildir, ilaç kullanımında yapılan en büyük hatalar neler, ne zaman doktora başvurmalıyız sorularını yanıtladı. Ayrıca Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Prof. Dr. Yücel Karaman kadın hastalıkları ve tüp bebek tedavisine dair merak edilenleri anlattı.
Zahide Yetiş'le 449. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Yemek Yazarı Elif Korkmazel, sodalı havuç kızartması, pancarlı patates çanakları, kuru meyveli kurabiye tarifleri verirken, Akupunktur ve Beslenme Uzmanı Dr. Murat Topoğlu çok konuşulan, şaşırtan, zayıflamaya yardımcı önerileri ile sağlıklı ve pratik tarifler verdi. Öğrenmeyi kolaylaştırmanın yolları nelerdir, sağ beyni kullanmanın önemi nedir, “Aslında dikkat eksikliği yoktur motivasyon eksikliği vardır” diyen Eğitimci, Yazar Mustafa Yurttaş canlı yayında anlattı. Ayrıca Beyin ve Sinir Cerrahisi Uzmanı Op. Dr. Ali Zırh Parkinson hastalığı ve beyin pili ameliyatlarının detaylarıyla konuk oldu
Zahide Yetiş'le 454. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 454. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel sebzeli kek ve çikolatalı karamelli tart tarifi verirken, Beyin, Omurilik ve Sinir Cerrahi Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın ilaç kullanımında yapılan en büyük hatalar neler, ne zaman doktora başvurmalıyız sorularını yanıtladı. Ayrıca Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş estetik ameliyatlarına dair merak edilenleri anlattı..

Zahide Yetiş'le 458. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 458. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel dereotlu saçaklı poğaçı ve ev yapımı Hindistan cevizli çikolata tarifi verirken, Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali Bulut hastalığı kendimiz mi tercih ediyoruz, hastalanmama ihtimalimiz var mı, vücudumuzun günde kaç öğün beslenmeye ihtiyacı var sorularını yanıtladı. Dr. Özlem Cankurtaran'ın doğru sağlık okuryazarlığı, annelerin temel sağlık konuları olmak üzere birçok alanda bilinçlendirilmesini hedefleyen "Evimizin Sağlık Elçileri" projesinin detaylarını anlatacağı programda, Protez Uzmanı Diş Hekimi Dr. İlker Arslan ağız ve diş sağlığına dair merak edilenler ile estetik gülüşlerin sırlarını verdi.
Zahide Yetiş'le 460. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 460. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel pratik tepsi mantısı ve tül perde tatlısı tarifleri verirken, Uzman Psikolog Serdar Vatansever ile Radyo ve Televizyon Sunucusu Funda Özkalyoncuoğlu aldatmaların sebepleri neler, mutlu evlilik hayal mi sorularını yanıtladı. Ayrıca KBB Uzmanı Op. Dr. Oray Karaçaylı hem kulak burun boğaz hastalıkları hem de rinoplasti ameliyatlarına dair merak edilenleri anlatıldı.
Zahide Yetiş'le 462. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 462. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel hem lezzetli hem sağlıklı soğan böreği ve pratik tencerede browni tarifi verirken, Dr. Oytun Erbaş çarpıcı insilün direnci nedir, yiyerek mi, aç kalarak mı zayıflanır, yüz rengimiz ne anlatıyor sorularını yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 464. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 464. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel bisküvili 5 dakika pastası ve peynirli bayat ekmek pizzası tarifleri verirken, KBB Uzmanı Prof. Dr. Dilaver Özturan kulak, burun, boğaz hastalıklarına dair merak edilenleri yanıtladı. Eczacı Selen Esener'in cilt kusurlarına mutfak malzemelerinden yapılabilecek etkili güzellik tarifleriyle konuk olacağı programda, Diş ve Çene Cerrahisi Uzmanı Dr. Nihat Tanfer çene kemiğinde yaşayan sorunlar nelerdir, kaybolan çene kemiği nasıl tedavi edilir sorularını yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 472. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Yemek Yazarı Elif Korkmazel Dr. Fevzi Özgönül'ün lezzetli tariflerini verirken, Dr. Fevzi Özgönül Ramazan ayında nasıl beslenmeliyiz, sahurda nasıl beslenirsek uzun süre tok kalırız sorularını yanıtladı. Diş ve Çene Cerrahisi Uzmanı Dr. Nihat Tanfer'in ağız, diş ve çene kemiğine dair merak edilen soruların yanıtlarını vereceği programda Kulak, Burun, Boğaz Uzmanı Doç. Dr. Ömer Faruk Sağun burun estetiği öncesi son hali görmek mümkün mü, estetik öncesi ve sonrası dikkat edilmesi gerekenler neler sorularını yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 474. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 474. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel birbirinden lezzetli ekonomik ve pratik tariflerini paylaşırken, Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali Bulut tükettiğimiz gıdalar kanımızı olumlu veya olumsuz nasıl etkiliyor, hastalığı kendimiz mi tercih ediyoruz, hastalanmama ihtimalimiz var mı sorularını yanıtladı. Ayrıca Göz Hastalıkları Uzmanı Op. Dr. Sultan Kaya Ünsal ameliyatsız göz kapağı tedavisi ile ilgili merak edilenleri anlattı

Zahide Yetiş'le 475. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 475. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel sağlıklı ve lezzetli Ramazan şerbeti ve evde yapabileceğiniz kolay pide tarifi verirken, Dr. Feridun Kunak sağlığa dair çok özel karışımları, ağrılar için doğal etkili önerileri ve güzelliğe dair basit ve pratik formülleriyle Zahide Yetiş'in konuğu oldu. Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. İbrahim Aşkar estetik ve güzellik uygulamalarına dair merak edilen soruları yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 478. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 478. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel Ramazan'a özel lezzetli ve pratik tarifler verirken, Prof. Dr. Caner Taslaman Ramazan ayı hayatımızı nasıl güzelleştiriyor, oruç tutarken hangi davranışlardan uzak durmalıyız sorularını yanıtladı. Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı Prof. Dr. Erol Tavmergen kadın hastalıkları, kısırlık ve tüp bebek tedavisinin detaylarını verdi.
Zahide Yetiş'le 482. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 482. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel Ramazan'a özel lezzetli ve pratik tarifler verirken, Prof. Dr. Caner Taslaman yaşama, ölüme ve İslam'a dair merak edilenleri anlattı. Pedagog Bahar Bal'ın bilgisayar oyunları çocuklarımızı nasıl etkiliyor, çocuğa mahremiyet eğitimi nasıl verilmeli, ergenlik çağındaki çocuklara nasıl yaklaşılmalı sorularını yanıtladığı programda, Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. İbrahim Aşkar selülitlerden kurtulmaya yardımcı güzellik uygulamalarını paylaştı.
Zahide Yetiş'le 485. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 485. Bölümünde; Son teknoloji tıbbi olanaklar ve uzman doktorlarla birlikte sağlık sorunlarına çözüm aranan "Zahide Yetiş'le" bugün; Yemek Yazarı Elif Korkmazel iftar sofralarına lezzet katacak tarifler verirken, Fizyoterapist Zafer Aksungur ile Beyin ve Sinir Omurilik Cerrahisi Uzmanı Op. Dr. Gökhan Özçınar ile çok konuşulan geleneksel bel ve boyun ağrıları geçirme yöntemleri konuşuldu. Güzellik Danışmanı Ahu Karaduman ise bölgesel incelme ve cilt bakımının sırlarını verdi.
Zahide Yetiş'le 494. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 494. Bölümünde; geçmeyen ağrıları ve bel-boyun fıtığını manuel terapi yöntemi ile tedavi eden Fizyoterapist Zafer Aksungur konuk oldu. Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Bülent Tıraş kadın hastalıkları ve zor gebeliklerle ilgili merak edilenleri yanıtladı. Yemek Yazarı Elif Korkmazel'in lezzetli tarifler vereceği programda Obezite ve Genel Cerrahi Doktoru Emin Ersoy obezitenin önüne nasıl geçebileceğimizi anlattı.
Zahide Yetiş'le 501. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 501. Bölümünde; Prof. Dr. Özlem Er prostat nedir, tedavi yöntemleri nelerdir sorularını yanıtladı. İlahi şuur ile hastalıkları tedavi ettiğini iddia eden Erdal Efe, Zahide Yetiş'in konuğu oldu.

Zahide Yetiş'le 502. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 502. Bölümünde; Beyin Omurilik ve Sinir Cerrahisi Uzmanı Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın beynimizin yüzde kaçını kullanıyoruz, beyin sağlığımızı nasıl korumalıyız, ne zaman doktora gitmeliyiz sorularını yanıtlayıp tüm bilinmeyenleri Zahide Yetiş'le'de anlattı. Lazere gitmesine rağmen yüzündeki tüylerden kurtulamayan Gülseren Hanım, Zahide Yetiş'e başvurdu.
Zahide Yetiş'le 503. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 503. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel'in lezzetli tarifleri ve pratik yemekleriyle konuk olduğu programda Eczacı Elif Kaya, Gaps diyeti nedir ve nasıl yapılır, bağırsak nasıl güçlendirilir sorularını yanıtladı. Genel Cerrahi ve Onkolojik Cerrahi Uzmanı Prof. Dr. Serdar Yol mide kanseri ile ilgili merak edilenleri anlatırken, Psikolojik Danışman Mehtap Kayaoğlu ilişkilerde dikkat edilmesi gereken noktaları paylaştı.
Zahide Yetiş'le 507. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 507. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel pratik tarifler verirken, Fizyolog Prof. Dr. Üner Tan, Üner Tan sendromu nedir, belirtileri nelerdir, bu sendromun tedavisi mümkün mü sorularını yanıtladı. Bacaklarda his kaybı neden olur, kaslarda oluşan güçsüzlüğün sebebi nedir? Fizyoterapist Zafer Aksungur ve Beyin ve Sinir Cerrahisi Uzmanı Op. Dr. Kerem Bıkmaz, tüm bilinmeyenleri yanıtlamak için Zahide Yetiş'in konuğu oldu. Moleküler Biyoteknoloji Uzmanı Vedat Burak Budak ise kök hücre tedavisi ile ilgili bilinmeyenleri anlattı.
Zahide Yetiş'le 508. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 508. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel pratik tarifler verirken, Dermatoloji Uzmanı Dr. Hande Ulusal cilt sağlığımızı nasıl korumalıyız, daha genç görünüme kavuşmanın sırrı ne sorularını yanıtladı
Zahide Yetiş'le 514. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 514. Bölümünde; Estetik Cerrah Doç. Dr. Hayati Akbaş estetikle ilgili son gelişmeler, güzellik sırları ve güncel uygulamaları paylaştı. Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Bülent Tıraş kadın hastalıkları ve zor gebeliklerle ilgili merak edilen soruların yanıtlarını verd
Zahide Yetiş'le 515. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 515. Bölümünde; Araştırmacı-Yazar Mehmet Ali Bulut kan grubuna göre nasıl beslenmeliyiz, çocuklarımıza isim seçerken nelere dikkat etmeliyiz, isimler kaderi etkiler mi sorularını yanıtlarken, Kök Hücre ve Eklem Tedavisi Uzmanı Dr. Yüksel Büküşoğlu kök hücre ile ilgili bilinmeyenleri anlattı.
Zahide Yetiş'le 516. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 516. Bölümünde; robotik cerrahi yöntemi nedir, diz protezi uygulaması kimlere yapılabilir, hangi belirtiler eklem rahatsızlığının habercisidir sorularını yanıtlamak üzere Ortopedi ve Travmatoloji Uzmanı Op. Dr. Kayhan Turan konuk oldu..

Zahide Yetiş'le 519. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 519. Bölümünde; Yemek Yazarı Elif Korkmazel pratik tarifler verirken, Aile Hekimi Uzmanı Dr. Aydın Duygu nasıl beslenmeliyiz, hangi besinleri hayatımızdan çıkarmalıyız sorularını yanıtladı. Türk Beyin Damar Hastalıkları Derneği Başkanı Prof. Dr. M. Akif Topçuoğlu inme ile ilgili tüm bilinmeyenleri anlatırken, Gastroenteroloji Uzmanı Prof. Dr. Orhan Tarçın mide ve bağırsak parazitleri hakkında merak edilenleri yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 521. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le'nin 521. Bölümünde, Doç. Dr. Oytun Erbaş hastalıkların psikolojik yönleri var mı, aşk zayıflatır mı, insülin direnci nedir sorularını yanıtlarken, Kalp ve Damar Cerrahisi Uzmanı Prof. Dr. Kürşat Bozkurt varisle ilgili merak edilenleri anlattı.
Zahide Yetiş'le 522. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le'nin 522. Bölümünde; Sağlığımız için ne tüketmeliyiz, yediğimiz gıdalar güvenli mi, nelere dikkat etmeliyiz sorularını yanıtlamak üzere Onkoloji Uzmanı Dr. Yavuz Dizdar konuk olurken, Estetik Cerrah Doç. Dr. Hayati Akbaş estetikle ilgili son gelişmeleri anlattı.
Zahide Yetiş'le 530. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'lenin 530. Bölümünde;Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş ve Kadın Hastalıkları ve Tüp bebek uzmanı Prof. Dr. Bülent Tıraş Zahide Yetiş'in konuğu oldu.
Zahide Yetiş'le 531. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 531. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik yemekleri ve lezzetli tarifleriyle konuk olurken, Uzman Klinik Psikolog Merve Celep evliliklerde ilişkiler nasıl olmalı, çiftlerin birbiriyle iletişimde yapılan hatalar nedir sorularını yanıtladı. Gastroenteroloji Uzmanı Prof. Dr. Kadir Demir mide ve bağırsak sağlığı için nasıl beslenmeliyiz, kabızlık, bağırsak sendromu, gastrit gibi hastalıklardan korunmak için neler yapmalıyız sorularını yanıtlarken, Obezite ve Diyabet Cerrahisi Uzmanı Doç. Dr. İbrahim Sakçak mide küçültme ameliyatları ile ilgili bilgiler verdi.
Zahide Yetiş'le 532. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 532. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik yemekleri ve lezzetli tarifleriyle konuk olurken, İç Hastalıkları ve Hematoloji Uzmanı Prof. Dr. Mustafa Çetiner kanserin tedavisi var mı, kanser bitkilerle tedavi edilebilir mi sorularını yanıtladı. Göz hastalıkları ve Cerrahi Uzmanı Op. Dr. Akın Akyurt ise göz sağlığı ve tedavi yöntemleriyle ilgili bilgiler verdi.
Zahide Yetiş'le 533. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 533. Bölümünde; Pratik Yemekler Uzmanı Elif Korkmazel lezzetli tarifleriyle konuk olurken, Kök Hücre ve Eklem Tedavisi Uzmanı Dr. Yüksel Büküşoğlu kök hücreyle gençleşmek mümkün mü, kök hücre yöntemiyle hangi hastalıklar tedavi edilir sorularını yanıtladı.

Zahide Yetiş'le 534. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 534. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik yemekleri ve lezzetli tarifleriyle konuk olurken, Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Prof. Dr. Recai Pabuçcu kadın hastalıkları ve zor gebelikle ilgili merak edilen soruları yanıtladı. Psikolog Ramazan Şimşek ise ilişkilerde nelere dikkat etmeliyiz, aşkın ömrü kaç yıl, evlilikte çiftler birbirlerine nasıl davranmalı sorularını yanıtladı.
Zahide Yetiş'le 535. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Elif Korkmazel pratik yemekleri ve lezzetli tarifleriyle konuk olurken, Doç. Dr. Oytun Erbaş hastalıkların psikolojik yönleri var mı, aşk zayıflatır mı, insülin direnci nedir sorularını yanıtladı. Obezite ve Metabolik Cerrahi Uzman Dr. Gürdal Ören obezite, mide ameliyatı ve balon gibi işlemlerler hakkında bilgi verdi.
Zahide Yetiş'le 536. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 536. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik yemekleri ve lezzetli tarifleriyle konuk olurken, Beyin ve Sinir Cerrahisi Uzmanı Op. Dr. Kerem Bıkmaz geçmeyen ağrıların çözümü nedir, his kaybı neden olur, kaslarda oluşan güçsüzlüğün sebebi nedir sorularını yanıtladı. Ozon Terapi Uzmanı Dr. Lale Yeprem ozon terapi ve tedavi şekillerini anlattı. Dr. Feridun Kunak ise nezle ve gripten korunmanın doğal yollarını ve cilt güzelliğini korumanın formüllerini canlı yayında anlattı
Zahide Yetiş'le 545. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 545. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik yemekleriyle konuk olurken, Doç. Dr. Oytun Erbaş hastalıkların psikolojik yönleri var mı, aşk zayıflatır mı, insülin direnci nedir sorularını yanıtladı. Estetik Diş Hekimi Umur Arıkan ise diş estetiğinde uygulanan yeni yöntemleri ve diş estetiğine dair merak edilenleri anlattı.
Zahide Yetiş'le 546. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 546. Bölümünde; Pratik Yemekler Uzmanı Elif Korkmazel lezzetli tarifleriyle konuk olurken, Psikolog Ramazan Şimşek ilişkilerde nelere dikkat etmeliyiz, aşkın ömrü kaç yıl, evlilikte çiftler birbirine nasıl davranmalı sorularını yanıtladı. Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş'ın estetikle ilgili son gelişmeleri ve güncel uygulamaları anlatacağı programda, Kadın Hastalıkları ve Tüp Bebek Uzmanı Bülent Tıraş kadın hastalıkları ve zor gebelikle ilgili merak edilenleri paylaştı.
Zahide Yetiş'le 548. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	Zahide Yetiş'le 548. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik tarifleriyle konuk olurken, Dr. Aydın Duygu nasıl beslenmeliyiz, hangi besinleri hayatımızdan çıkarmalıyız, sorularını yanıtladı. Eğitimci Haluk Tatar'ın beynimiz nasıl mutlu oluyor, girdiğimiz çatışmalardan nasıl sağ çıkarız, ev ekonomisi yapmanın püf noktaları nelerdir sorularını yanıtlarken, KBB Hastalıkları , Baş ve Boyun Cerrahisi Uzmanı Doç. Dr. Ozan Seymen Sezen güzellik ve yüz estetiğiyle ilgili en yeni yöntemleri anlattı.

Zahide Yetiş'le 550. Bölüm SHOW TV Yayın Saati : 09:30	ahide Yetiş'le 550. Bölümünde; Elif Korkmazel pratik yemekleriyle konuk olurken, Beyin ve Sinir Cerrahisi Uzmanı Op. Dr. Kerem Bıkmaz geçmeyen ağrıların çözümü nedir, his kaybı neden olur, kaslarda oluşan güçsüzlüğün sebebi nedir sorularını yanıtladı Psikolog Yaşam Yanardağ vajinismus ile ilgili bilinmeyenleri anlatırken, Estetik ve Plastik Cerrahi Uzmanı Doç. Dr. Hayati Akbaş estetikle ilgili merak edilenleri paylaştı.
---	---

EK A.3. ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ

Esra ÖZDEMİR KIRICI; 1975 yılı Gaziantep doğdu. Evli ve bir çocuk annesidir. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Gaziantep’ te bitirdikten sonra Anadolu Ün. Sosyoloji / Atatürk Ün. Sağlık Bil. Fak. Hemşirelik lisans programlarını tamamladıktan sonra İst. Kent Ün. Sosyal Bilimler Ens. Klinik Psikoloji Yük. Lisans/ S. Ün. Eğit. Bilim. Ens. Kariyer Psikolojik Danış. Yüksek L. (KPD) / Gaziantep Ün. Eğitim Bilim. Enst. Psik. Reh.ve Danış. (PDR) / Adana Bilim ve Tek. Ün. Aile Danışmanlığı / Aile ve Sosyal Yaşam Destek Danış./Hasan Kal. Ün. Eğitim Bil. Ens. ‘ Pedagojik Formasyon’ eğitimleri aldı. Sağlık Bakanlığı bünyesinde uzun süre görev yaptım Görev süresince farklı birimlerde hizmetleri oldu başlıca; Sağlık Bakanlığında Aile Hekimliği uygulaması, Kişisel Gelişim ve Mesleki Gelişim Oryantasyon Eğitimlerinde Gaziantep Eğitim İl Koordinatörü ve Eğitimcisi, Akılcı ilaç il koordinatörlüğü pozisyonlarında bulundu. Sağlık Bakanlığına Bağlı Abdulkadir Kadir Konukoğlu Sağlıklı Hayat Merkezinde yer alan Aile Danışmanlığı Biriminde 2013 / 2019 yıllarında Aile Danışmanı ve Evlilik Terapisti/Kariyer Psikolojik Danışman olarak Görev yaptı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Resmi Gazete’ de yayınlanan Aile Danışmanlığı Yönetmeliğinde belirtilen şartları sağladığından Aile Danışmanlığı Eğitimcisi olmaya hak kazandı. Eğitimlerime devam ediyor.

KAYNAKÇA

Acar S. G. (2009). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin (2. Baskı)*, Kanat Kitap, İstanbul

Acar-Savran, G. ve Demiryontan, N. T. (2008). *Kadınların Görünmeyen Emegi*. İstanbul: Yordam Kitabevi.

Akbulut, N. T. (2006). Televizyonda kadın, *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1: 100-106

Akça, B. E ve Akbulut, H. (2005). Kadın Programlarına Bir Bakış: Kadının Sesi ve Sizin Sesinizde Tür Anlatı ve Format. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3. (1-2);41-73.

Akdoğan, Y. (1995). *Görsel İktidar*. İstanbul: İnsan Yayıncılık.

Altınbaş, D. (2006). Feminist tartışmalarda liberal feminizm, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9: 21-52

Altun, H. (2008). Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anabilim Dalı, Ankara.

Arık, M. B. (2004). Popüler Kültüre Temel Yaklaşımlar, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 19(1): 327-345

Atan, M. (2003). Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politik” Söyleminde Aile. *The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies*, 1(2), 1-21.

Avcı, İ. B. ve Sönmez, M. F. (2013). Sağlık iletişimi bağlamında bireylerin televizyonda yayınlanan sağlık programlarını izleme alışkanlıkları ve motivasyonları: Elazığ örneği, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(2): 119-138

Ayan, S. (2014). Cinsiyetçilik: Çelişik duygulu gerçekçilik, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 36(2): 147-156

Bakırcı, F. (2004), *John Locke'ta Mülkiyet Anlayışı*, Babil Yayınları, Ankara.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective, *Annual Review of Psychology*, 52: 1-26

Baudrillard, J. (2003). *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*. Ankara: Doğu Batı Yayınları,

Baudrillard, J. (2008). Tüketim Toplumu, (Çev: Hazal Deliceçaylı; Ferda Keskin), 3. Basım, İstanbul: Metis

Beauvoir, S. (1998). *İkinci Cins*, Payel Yayınları, İstanbul.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing, *Psychological Review*, 88 (4): 354-364

Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society.” *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 8 (4): 598-616

Berkem, G. (1992). İşçilerin Ailede ve İş Yerinde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkiler. *Psikoloji Dergisi*, 7(28): 24-45

Berktaş, F. (2013). *Feminist Teoride Açılımlar, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Berktaş, F. (2014). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul.

Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve modern toplumda kadın bedeni ve cinselliği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1): 219-243

Bingöl, O (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I); 108-114.

Blaschko S.D., Cunha G.R. ve Baskin L.S. (2012). *Molecular mechanisms of external genitalia development*. *Differentiation* s.84:261.

Bora, A. (2016). *Kadınların Sınıfı*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Bozkurt, G. (1985). *Kültür Konusu ve Sorunlarımız*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Bulduklu, A. (2010). Televizyonda yayımlanan sağlık programları ve izleyicileri üzerine ampirik bir çalışma, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Butler, J. (1999). *Cinsiyet Belası*. Ertür B, (Çev.)Metis Yayınları, İstanbul,4. Baskı

Butler, J. (2016). *Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Metis Yayınları, İstanbul.

Connell, R.W.(2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Çakır, S. (2008). Kapitalizm ve Patriarkaya Karşı: Sosyal Feminizm. Dergi Park Dergisi, s.187-189), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/210992>

Çaplı, B ve Dünder, C. (1996), 80'den 2000'lere *Televizyon*. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi -Yüzyıl Biterken*, C.15. İletişim Yayınları, İstanbul.

Catharine A.(2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*, Çev: Türkan Yöney ve Sabir Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi,*Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27 (1), 99-117

Dağtaş, B. (1999), İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji, *Kurgu Dergisi*,16: 335-357.

Dellaloğlu, Besim F. (2003). *Bir Giriş: Adorno Yüz Yaşında*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Demez, G. (2012). Medyada Yeni Sağlık Anlayışları ve Kadın Bedeninin Temsili, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1): 512-532

Dikici, E. (2016). Feminizmin üç ana akımı: Liberal, Marxist ve Radikal feminizm teorileri, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 43: 523-532

Dinçkal, F. Anadolu Aydınlanma Vakfı; 2

Dijk, T. (2015). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*. Çoban, B. ve Özarslan, Z. (Ed.) İstanbul: Su Yayınları. ss. 15:-101.

Donovan, J. (1997), *Feminist Teori*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

Donovan, J. (2000). *Feminist Theory*. New York: Continuum Press.

Donovan, J. (2007). *Feminist Teori*. (Çev: A.Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan). İletişim Yayınları, İstanbul.

Dökmen, Z. Y. (2016). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Ekşi, H. (2006). Bilişsel ahlak gelişimi kuramı: Kohlberg ve sonrası, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1): 29-38

Elçi, E. (2011). Türkiye’de Kadın Olmak Söylemi: Kadınlarla Yapılmış Bir Söylem Analizi, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 31:1-28

Engels, F. (1987). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, T. (2008). Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi Unsuru Olarak Annelik. *Aile ve Toplum Dergisi*, 10(4); 73-82.

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*. Pozitif Yayıncılık, Ankara.

Ersoy Çak, Ş. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri Ve Popüler Müzik Videoları. *Yedi, DEÜ GSF Dergisi*, (4); 101 – 110

Ersöz, G.A. (1997). Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamu'da Çalışan Yönetici KadınlarÖrneği), *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Etiler, N. ve Zengin, Ü. (2015). Televizyon kanallarındaki gündüz programlarında kadın sağlığı ve toplumsal cinsiyete bakışın değerlendirilmesi, *Turkish Journal of Public Health*, 13(2): 137-146

Foucault (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Firestone, S. (1993), *Cinselliğin Diyalektiği*, Yurdanur Salman(Çev.), Payel Yayınları, İstanbul.

Fiske, J. (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*, (Çev: Süleyman İrvan), Ark Yayınları, Ankara.

Gök, M. (2016). *Kadına Yönelik Şiddetin Kuramsal Temelleri Ve Çözüm Önerileri*. *Turkish Studies*, 11(2); 451-472.

Güler, Ü. (2004). *Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi*, Elips Kitabevi, Ankara.

Güven, U.Z (2011). *Kültür Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Habermas, J. (2015). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, (Çev. Mithat Sancar, Anıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul.

Hall, S. (1994). *Kültür, Medya ve İdeolojik Etki*, Ark Yayınevi, Ankara.

Hall, S. 1988). "The Rediscovery of 'Ideolog': Return of Repressed in Media Studies". Ed: M. Gurevitch, T. Bennett & J. Curran. *Culture, Society and the Media*. London: Sage. 56-90.

Hartmann, H. (2006). *Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği*, (Çev. Gülşat Aygen), Agora Kitaplığı, İstanbul.

Hartmann, H. İ. (1979). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a more Progressive Union, *Capital & Class*, Vol 3 Issue 2, 1-33

Heper, A.(2014). Feminizm ve Hukuk, Hukuk Kuramı, *Kadın Araştırmaları Dergisi*. Eylül-Ekim, 11-27.

Hepp, A. (2015). *Medyatikleşen Kültürler*, (Çev: Çiğdem Bozdağ, Elif Posos Devrani), Dipnot Yayınları, Ankara.

Hooks, B. (2002). *Feminizm Herkes İçindir*, (Çev: Ece Aydın), Çitlenbik Yayınları, İstanbul.

Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Ilich, I. (1995). *Sağlığın Gasplı*. (Çev: Süha Sertabiboğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

İmançer, D. (2006). *Medya ve Kadın*. Ebabil Yayıncılık, İstanbul.

Juliet, M. (2006). *Kadınlar: En Uzun Devrim*, (Çev. Gülseli İnal, Gülnur Savran, ŞirinTekeli, FerayeTınç, Şule Torun, Yaprak Zihnioğlu), Agora Kitaplığı, İstanbul.

Kandiyoti, D. (1982). *Kadınlarda Psiko-Sosyal Değişim Kuşaklararası Bir Karşılaştırma*, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler Yurttalar Bacılar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, (Çev. Aksu Bora vd.), Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul

Karakoç, E. (2014). Medya aracılığıyla popüler kültürün aktarılmasında toplumsal değişkenlerin rolü, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(3): 245-269

Keskin E. (2001). *Zerrin, Gündüz Kuşağı Talk Showlarında Kültürel Kimliklerin Temsiliyeti: Ayşe Özgün Talk Show*, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Keskin, F.Foucault'un Özne ve iktidar kavramları üstüne, <http://www.cangungen.com/2011/08/11/foucaultun-ozne-ve-iktidar-kavramlari-ustune-ferda-keskin/>

Koçak, A. ve Bulduklu, Y. (2010). Sağlık iletişimi: Yaşlıların televizyonda izlenen sağlık programlarını izleme motivasyonları, *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(3): 5-17

Kol, S. (2011). *Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2); 1-21.

Köse, E. 2009).” Bir Keşif Olarak Modern Kadınlık: Tıp, beden ve Cinsellik, *Fe dergi*, (2): 71

Kösoğlu, N. (1992). *Milli Kültür ve Kimlik*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

Lacan, J. (1994). *Fallus'un Anlamı*, (Çev: S. M. Tura). Afa Yayınları, İstanbul.

Lerner, G. (1986). *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, New York.

MacKinnon,

Livingstone, S. ve Lunt, P. (2012). *Media Regulation: Governance and the Interests of Citizens and Consumers*. Sage Publication, London.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Marx K. ve Engels, F (1996). *Kadın ve Marksizm*, Sorun Yayınları, İstanbul.

Meder, M. ve Çiçek, Z.(2012).Mahremiyet Anlayışının Yerinden Edilmesinin Aracı Olarak Kadın Programlarının Türsel ve Söylemsel Analizi: Denizli Örneği,*Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12; 9-28.

Merchant, C. (1996). *Earthcare: Women and the Environment*, New York.

Morgan, L. H. (1994). *Eski Toplum*, Oskay, Ü.(Çev.) Payel Yayınları, İstanbul, 2. Basım

Nacaroğlu, D. (2010), Feminist Yönetmen Bemberg’de Anne-Kız İlişkisi,*Global Media Journal : Turkish Edition* 32-46

Oakley, A. (1972). *Sex, Gender and Society* (London: Temple Smith 1972)’den aktaran Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: Bilim Sanat Yayınları, 1999).

Okumuş, E.(2009), Bedene Müdahalenin Sosyolojisi, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* II Kasım 2009, 1-15.

Oral, E. (2014). Anadolu’da Ana Tanrıça Kültü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8); 154-164.

Oskay, Ü. (2010). *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Otmann, H. (2012). *Geschichte Des Politischen Denkens*, Band 4/2. Stuttgart.

Özbay, C., Terzioğlu, A. ve Yasin, Y. (2018). *Neoliberalizm ve Mahremiyet: Türkiye’de Beden Sağlık ve Cinsellik*. Metis Yayınları, İstanbul.

Özgür, D. (2010). Televizyonda yayınlanan kadın programlarında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özkişi, Z.G. (2012). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye’de Kadınların Bestecilik Eğitimine Erişimi ve Bestecilik Kariyeri, *TurkishStudies-International PeriodicalForTheLanguages, LiteratureandHistory of TurkishorTurkic*, 7(3). 2105-2114.

Özsöz, C. (2008), Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş, *Sosyoloji Notları Dergisi*, S.6, s. 51-55.

Öztürk, M. (2004) *Âdem, Cennet ve Düşüş*, Milet ve Nihal, Dergi Park Dergisi s. 151-186

Pita, A. ve Elgün, A. (2004). *Toplumsal cinsiyeti inşa eden bir kurum olarak medya: Reklamlar aracılığıyla ataerkil ideolojinin yeniden üretilmesi*.<https://docplayer.biz.tr/4280402-Toplumsal-cinsiyeti-insaa-eden-bir-kurum-olarak-medya-reklamlar-araciligiyla-ataerkil-ideolojinin-yeniden-uretilmesi.html> Erişim tarihi: 14.10.2018

Rahte, E.Ç (2009), Kamusal Mahremiyet Medya: “Kadın Tartışma Programları” Üzerine Etnografik Bir İnceleme, *Yayınlanmış Doktora Tezi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.

Reed, E.(1985).*Kadın Özgürlüğünün Sorunları*. Saraçoğlu, Z.(Çev.), Yazın Yayınları, İstanbul, 2.Baskı

Roller, L. E. (1991). The great mother at Gordion: The Hellenization of an Anatolian Cult, *The Journal of Hellenic Studies*, 111: 128-143

RTÜK (2013). *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2012*. Ankara: Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçe Dairesi Başkanlığı.

San, C. (2010). Toplumbilimsel yöntem açısından Durkheim ve Weber, *Sosyoloji Dergisi*, 3(21): 17-39

Serttaş, A. ve Gürkan, H. (2015). Türkiye’deki Kadın İzleyicilerin Televizyon Programlarındaki Kadını Alımlaması, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, I(48): 91-111.

Soygüder, Ş. (2004). Türk popüler medyasının yeni popüler ürünleri, *Karizma Dergisi*, 5(18):147-158

Şahinkaya, Ş. (2011). Televizyonda kadın, sağlık, hastalık, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 14(2): 118-150

Sezgin, D. (2011). Yaşam tarzı önerileri bağlamında sağlık haberlerinin analizi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2): 52-78

Sezgin, D. (2015). Toplumsal cinsiyet perspektifinde sağlık ve tıbbileştirme, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1): 153-186

Tanilli, S. (2006). *Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar Kadın Sorununun Neresindeyiz?*.Alkım Yayınları, İstanbul.

Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*, 3(5): 163-176

Topcan, Ö. (2010). T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı. *Yahudilik Ve Hristiyanlık Din Geleneklerinde Toplumsal Cinsiyet (Geleneksel Dinler Otoritesine Feminist Bakış)*. Yüksek Lisans Tezi.

TÜİK (2018). *Hane Halkı İşgücü İstatistikleri*, Ağustos 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27690> Erişim tarihi: 15.11.2018.

Uslu, Z. K. (2000). *Televizyon ve Kadın*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Yalom, M. (2002). *Evli Kadının Tarihi*, Çitlenbik Yayınevi, İstanbul.

Yıldız, E. (2012). Kültürün Felsefi Temelleri, *Batman University International participated. Science and. Culture Symposium, 18-20 April 2012.* 447-452

